

บทที่ 5

ผลการวิเคราะห์การสร้างสรรค์ในภาพยนตร์ไทยจากตำนาน

“แม่นากพระโขนง” ช่วงปีพ.ศ. 2520 - 2542

แม่นากพระโขนงเป็นตำนานที่เล่าขานกันมากกว่า 120 ปี คนไทยถูกปลูกฝังความเชื่อในเรื่องความน่ากลัวของผีแม่นากมาเป็นเวลายาวนาน ความเชื่อดังกล่าวทับถมกันมาด้วยพลังของมหรสพนาฏนาชนิด จากหนังสือคำกลอนสุลลิกะ ลำตัด ละคร เพลงฉ่อย เพลงพื้นบ้าน และความน่ากลัวของ “แม่นากพระโขนง” จนมาดังสุดขีดเอาเมื่อเป็นภาพยนตร์นี้เอง

แม่นากพระโขนงถูกนำมาสร้างเป็นภาพยนตร์ครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2479 โดย ม.ร.ว. อนุศักดิ์ หัสดิษฐ เรื่อง “นางนาคพระโขนง” จนถึงวันนี้มีภาพยนตร์เกี่ยวกับตำนานแม่นากพระโขนงออกมากกว่า 20 เรื่องในช่วงเวลา 60 กว่าปี ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกภาพยนตร์ขนาด 35 มิลลิเมตร ระบบเสียงในฟิล์มที่ได้รับการจัดสำเนาเป็นวีดิทัศน์ไว้แล้วมาทำการศึกษา คือ เรื่อง แม่นากพระโขนง พ.ศ. 2520 แม่นาคอาละวาด (2531) แม่นาคคืนชีพ (2532) สัญญาใจ แม่นาคพระโขนง (2535) และ นางนาก (2542)

จากวิทัศน์ภาพยนตร์ไทยแม่นากพระโขนงทั้ง 5 เรื่องดังกล่าว ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา ลักษณะเฉพาะและความแตกต่างของภาพยนตร์แต่ละเรื่อง โดยใช้หลักเกณฑ์ 3 ประการ คือ หนึ่งในด้านของการตีความ แง่มุม และมุมมอง สองในด้านของกลวิธีและศิลปะการเล่าเรื่อง ลักษณะตัวละคร บทภาพยนตร์ และสามองค์ประกอบเชิงศิลปะทางภาพยนตร์ เช่น เทคนิคทางภาพยนตร์ การแสดง การตัดต่อ การลำดับเรื่องราว การจัดแสง การถ่ายภาพ มุมกล้อง ฉาก เพลง ดนตรี และเสียงประกอบ

ในงานวิจัยฉบับนี้ผู้วิจัยขอใช้คำว่า “นาก” ที่สะกดด้วย ก.ไก่ ในกรกรกล่าวอ้างหรือเอ่ยถึงแม่นาก เจ้าของตำนานแม่นากพระโขนง และจะใช้ “นาค” ที่สะกดด้วย ค.ควาย เฉพาะเมื่อกล่าวถึงชื่อเฉพาะของภาพยนตร์ หรือตัวละครในภาพยนตร์ ที่ใช้ นาค และต้องการอ้างถึงโดยตรงจึงจะใช้ตามต้นฉบับ

ผู้วิจัยขอเสนอผลการศึกษาดังกล่าวมา ดังนี้

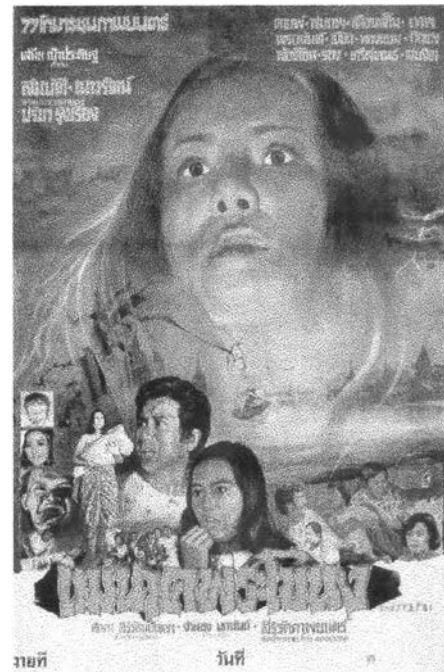
แม่นาคพระโขนง (2520)

สร้าง : 77 โกมารชุนภาพยนตร์

กำกับ : เสณีย์ เป้าประดิษฐ์

อำนวยการสร้าง : ศักดา สิริรัตนปัญญา

นักแสดง : สมบัติ เมทะนี, ปรีญา รุ่งเรือง,
เนาวรัตน์ ยุกตะนันท์, ตามพ์ ดัสกร,
สมภาพ เบญจาทิกุล, รอง คำมูลคดี

เรื่องย่อ

ทิดมากและทิดมันนี่น้องชายต่างหลงรักแม่นาคด้วยกันทั้งคู่ วันหนึ่งทิดมันนี่แอบเห็นทิดมากสารภาพรักกับแม่นาค จึงหนีไปบางกอกด้วยความเสียใจ ทิดมากแต่งงานและใช้ชีวิตคู่อย่างมีความสุขกับแม่นาค จนกระทั่งเมื่อแม่นาคท้องได้ 2 เดือน ทิดมากก็ถูกเรียกตัวไปเป็นทหารที่บางกอก ทำให้ทิดมากกับแม่นาคต้องจากกัน เปิดโอกาสให้ทิดเพ็ญลูกชายกำนันซึ่งแอบหลงรักแม่นาคอยู่ มาเป่าหูแม่นาคว่าทิดมากไปติดผู้หญิงบางกอก แต่แม่นาคไม่เชื่อ ทิดเพ็ญจึงคิดปล้ำ ไชคดีที่ทิดมันนี่กลับมาช่วยไว้ทัน

ที่บางกอกทิดมากเป็นที่รักของขุนณรงค์ผู้เป็นเจ้านาย และชมมารถ บุตรสาว ทิดมากเป็นห่วงแม่นาคแต่ขอลากลับบ้านไม่ได้ ในวันคลอดแม่นาคเจ็บท้องมากจนขาดใจตายและถูกฝังไว้เพื่อรอทิดมากกลับจากราชการทหารก่อนจึงค่อยเผา อาจารย์ชมผู้มีวิชาแอบไปขุดศพแม่นาคหวังทำน้ำมันพราย และปลดมนต์สะกดทำให้วิญญาณแม่นาคเป็นอิสระ ก่อนจะอาละวาดฆ่าอาจารย์ชมตาย ครั้นทิดเพ็ญกลับมาจากบางกอกไม่รู้ว่าแม่นาคตายแล้ว เมื่อเห็นแม่นาคนั่งอยู่ที่ทำน้ำก็หวังจะปล้ำอีก แต่กลับถูกผีแม่นาคบีบคอตายอีกราย ชาวบ้านพากันหวาดหวั่นขวัญผวาไปกับผีแม่นาค ทำให้มันนี่และเพื่อน ๆ ต้องไปหาหมอผีมาปราบ แต่กลับได้หมอผีปลอมมาให้ผีแม่นาคหลอกกระเจิง ข่าวการตายของแม่นาคนี้ไม่ได้แจ้งให้ทิดมากรู้มาก่อน เมื่อทิดมากพ้นเกณฑ์ทหารแล้ว

กลับมาบ้านเห็นเมียนั่งรอที่ท่าน้ำก็ดีใจ แม่นาคปรนนิบัติดีเหมือนเช่นเคย แต่มีเหตุการณ์ผิดปกติเกิดขึ้นทำให้ทิดมากเกิดความสงสัย ขณะที่แม่นาคกำลังตำน้ำพริกให้ทิดมากกิน มะนาวกลิ้งตกตกใต้ถุนเรือน ทิดมากก้มลงไปดูตามร่องเห็นมือยาว ๆ หยิบลูกมะนาวไป ก็คิดว่าตัวเองตาฝาด เพราะเพราะฤทธิ์เหล้าที่ดื่มมาตลอดทาง แต่ก็ตกใจซ้ำสองเมื่อเห็นลูกตัวหน้าเป็นผี กับข้าวที่แม่นาคทำก็มีกลิ่นเหม็นคุ้งจนกินไม่ได้ ในยามนอนทิดมากเห็นเมียตัวเองหน้าเป็นผี จึงนึกสงสัยและออกอุบายว่าจะไปถ่ายเบา ก่อนที่จะเจาะตุ่มน้ำให้น้ำรั่วหลอกเมีย แล้วหนีไปบ้านเพื่อนเพื่อถามเรื่องราว เมื่อรู้ว่าเมียตายแล้ว จึงร่วมมือกับเพื่อน ๆ และน้องชายไปหาอาจารย์เต๊ะหมอมผีมาปราบวิญญาณแม่นาค จนสามารถสะกดวิญญาณแม่นาคลงหม้อได้สำเร็จ แล้วนำไปถ่วงน้ำ

เมื่อนำวิดิทัศน์ภาพยนตร์เรื่องแม่นาคพระโขนง (2520) นี้มาวิเคราะห์ถึงองค์ประกอบทางภาพยนตร์โดยละเอียด ได้ดังนี้

แก่นเรื่อง (Theme)

เรื่องราวของแม่นาคพระโขนงที่ถูกนำมาถ่ายทอดซ้ำครั้งแล้วครั้งเล่านี้ เป็นที่รู้กันเป็นอย่างดี ว่าเป็นเรื่องเล่าเกี่ยวกับความรักอันเป็นอมตะของหญิงสาวคนหนึ่งที่มีให้แก่ชายคนรัก หากเอ่ยถึงนางนาคพระโขนง คนทั่วไปมักจะนึกถึงความรักและความดูร้ายที่มักจะมาควบคู่กันเสมอ จากภาพยนตร์เรื่อง "แม่นาคพระโขนง" นี้เผยให้เห็นว่าการออกอาละวาดแสดงอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ของวิญญาณแม่นาคนั้น ล้วนเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นผลสืบเนื่องมาจาก "ความรัก" ทั้งสิ้น เป็นความรักที่ยังไม่หลุดพ้นจากความยึดมั่นถือมั่นที่แม้ความตายก็ไม่อาจหยุดความรักของเธอ คำพูดที่ว่า "ถึงตายก็ยังรักเธอเสมอ" สามารถอธิบายได้ดีสำหรับแก่นเรื่องของแม่นาคพระโขนงฉบับนี้เป็นความรักที่เกิดขึ้นบนความขัดแย้งระหว่างความเป็นกับ ความตาย

ศิลปะการเล่าเรื่องในภาพยนตร์

- โครงเรื่อง

โครงเรื่องที่ถูกใส่เข้ามาเพื่อขยายแนวคิดเรื่องความรักที่มีปมขัดแย้งในภาพยนตร์เรื่องนี้ เป็นโครงเรื่องเดิม ๆ ที่คนไทยทั่วไปเคยรู้กันมาก่อนอยู่แล้ว นั่นคือ ทิดมากเป็นคู่ผัวตัวเมียกับแม่

นาก ขณะที่แม่นากท้อง ทิดมากต้องไปเป็นทหาร แม่นากตายทั้งกลมขณะออกลูกแต่ยังไม่อยาก จากทิดมากไป ทิดมากกลับบ้านไม่รู้ว่ามีเมียตายจึงอยู่ด้วยกัน แม่นากทำกับข้าวให้มากกิน มาก เห็นเมียมือยาวเก็บลูกมะนาวจึงหนี แล้วหาอาจารย์มาสะกดวิญญาณแม่นากถ่วงน้ำ

- ระเบียบการเล่าเรื่อง และการดำเนินเรื่อง

ภาพยนตร์เรื่อง “แม่นาคพระโขนง” ฉบับปี 2521 นี้เป็นการผลิตซ้ำภาพยนตร์เรื่อง “แม่นาคพระโขนง” ปี 2502 ที่ประสบความสำเร็จอย่างสูงเป็นประวัติการณ์ ซึ่งในครั้งนั้นมีเสน่ห์ โทमारชุน เป็นผู้กำกับ นำแสดงโดย สุรสิทธิ์ สัตยวงศ์ และปรีญา รุ่งเรือง โดยการผลิตซ้ำในครั้งนี้ได้หยิบยกเอาโครงเรื่องและบทภาพยนตร์ดั้งเดิมมาผลิตใหม่

มุมมองในการเล่าเรื่อง (Point of view) เป็นการเล่าเรื่องแบบลัทธิปัญญา (The Omniscient point of view) นั่นคือผู้เล่าเป็นบุคคลภายนอกที่รู้ในทุก ๆ เรื่อง สามารถเล่าได้อย่างละเอียดถึงเหตุและผล ปฏิบัติการของการกระทำและการโต้ตอบทั้งหมด

ระเบียบการเล่าเรื่อง มีการจัดเรียงเหตุการณ์ตั้งแต่การเปิดเรื่อง (Exposition) แนะนำตัวละครและความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครในฉากงานวัด ที่ทำให้คนดูทราบอย่างมากและมันเป็นพี่น้องที่รักกัน ขณะที่คนทั้งคู่ต่างชอบพอมแนก แต่แม่นาคมีใจให้กับทิดมาก พร้อมแนะนำตัวละครอื่น ๆ ทั้ง หุ้ย และ โพล้ง เพื่อนทิดมาก จำปี และรำจวน เพื่อนแม่นาค รวมถึงทิดเพ็ญลูกกำนันที่แอบหลงรักแม่นาคอยู่เช่นกัน จากนั้นเรื่องราวก็ได้พัฒนาขึ้นหน้า (Development) ไปในด้านความรักระหว่างทิดมากและแม่นาค จนกระทั่งแต่งงาน และนำมาสู่ปมขัดแย้ง (Conflict) จากการต้องจำพรากของคนทั้งคู่ ด้วยการไปเป็นทหารของทิดมากและการตายของแม่นาค (Turning Point) ตัวละครแม่นาคที่ยังไม่ยอมจากผิวไปต้องหาทางออก ด้วยการรอคอย และพยายามอยู่ร่วมกันกับมนุษย์ ในช่วงนี้มีการใส่เหตุการณ์เสริมเข้ามาเพื่อไม่ให้เรื่องราวหนักหรือน่าเบื่อเกินไป เช่นเรื่องของหมอผีปลอม และทิดเพ็ญ จนถึงช่วงวิกฤติ (climax) ในความพยายามของแม่นาคในการที่จะอยู่ร่วมกันกับผิวแต่ไม่สำเร็จ ทำให้มากตัดสินใจไปตามหมอผีมาปราบและนำไปสู่จุดจบ (Conclusion) โดยที่แม่นาคโดนสะกดลงหม้อและถูกนำไปถ่วงน้ำในท้ายสุด

การดำเนินเรื่อง หรือการลำดับเหตุการณ์ในเรื่อง “แม่นาคพระโขนง” ปี 2521 เป็นการเล่าไปตามลำดับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก่อนหลัง นั่นคือ เริ่มแรกทิดมากกับแม่นาคจีบกันตามประสาคู่รัก จนกระทั่งแต่งงานกัน แม่นาคตั้งท้อง ทิดมากเข้ารับราชการทหาร ต่อมาแม่นาคคลอดลูกตาย

มากกลับมาบ้านเริ่มสงสัยและรู้ความจริงในที่สุด จึงหาหมอผีมาปราบแม่มาค เป็นการดำเนินไปตามโครงสร้างที่สามารถคาดเดาได้ของการเล่าเรื่องและการลำดับเหตุการณ์ที่ไม่สลับซับซ้อน

แม้ว่าแก่นเรื่องจะเป็นเรื่องของความรัก แต่แม่มาคพระโขนงประกอบไปด้วยหลากหลายอารมณ์ ทั้งรัก เศร้า น่ากลัว และตลกขบขัน การแบ่งสัดส่วนในหนังให้ความสำคัญกับช่วงที่ผีแม่มาคอาละวาดมากที่สุด โดยวัดจากความยาวและรายละเอียดของหนังในช่วงนั้น ๆ ซึ่งหนังได้ใช้ความเป็นผีสร้างความตลกและความน่ากลัวปนเปกันไป จะเห็นได้จากฉากใหญ่ ๆ หลายฉาก เช่น ฉากงานศพแม่มาค ฉากหมอผีมาขุดศพแม่มาคทำน้ำมันพราย ฉากแม่มาคพยายามฆ่าฆมนารถที่บางกอก ฉากอาจารย์คงมาปราบผีโดยใช้ผีปลอม ฉากแม่มาคฆ่าทิดเพลิง เป็นต้น ขณะที่เรื่องของความรักมีสัดส่วนที่น้อยกว่า ทั้งก่อนและหลังจากที่แม่มาคตายแล้ว

- ลักษณะตัวละคร

หากแบ่งตัวละครตามบทบาทและความสำคัญที่มีต่อเรื่องจะแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่ม คือ ตัวละครหลัก และตัวละครรอง ดังนี้

- ตัวละครหลัก

ทิดมาก	ชายไทยหน้าตาดี อายุประมาณ 23 ปี รูปร่างสูงใหญ่ กำยำ ผ่านการบวชเรียนมาแล้ว อุบาสัยเป็นคนรักลูกรักเมีย รักพี่น้อง เพื่อนพ้อง เป็นคนซื่อสัตย์ในความรัก กลัวผี ใจอ่อน ซื่อสัตย์พอมีฐานะ อาชีพทำนา
แม่มาค	หญิงสาวสวย อายุประมาณ 20 ปี ผอมยาวสยาย รูปร่างดี มีเสน่ห์ต่อเพศตรงข้าม มั่นคงต่อความรัก ซื่อสัตย์จงรักภักดีต่อผัว ชีหึง ยึดมั่นถือมั่น อาศัยอยู่กับป้า

- ตัวละครรอง

ทิดเพลิง	ลูกกำนันผู้มีอิทธิพล อายุไล่เลี่ยกับทิดมาก ไร้หนวด ขอบวางท่า ชอบใช้กำลัง ข่มเหงรังแกผู้ที่อ่อนแอกว่า
----------	--

อาจารย์เต๊ะ	เป็นหมอมือที่มีวิชาแก่กล้า ลักษณะน่าเชื่อถือ ไว้เครา เป็นคนรอบคอบ คิดวางแผนอย่างมีชั้นเชิง มีความเมตตา
หุ่ย, โพล้ง	เพื่อน ๆ ของทิดมาก อายุไล่เลี่ยกับทิดมาก เป็นตัวละครที่สร้างสีสันให้กับเรื่องราว จึงมีบุคลิกท่าทางชวนหัว กลั้วผี รักเพื่อน
จำปี, รำจวน	เพื่อน และญาติ ทางฝ่ายแม่นาค ไม่มีบุคลิกที่เห็นเด่นชัด
ทิดมัน	น้องชายของทิดมาก อายุประมาณ 18 ปี รูปร่างสันทัด ไว้หนวด รักพี่ชาย
ป้าเงิน	ป้าของแม่นาค อายุประมาณ 50 ปี คอยอบรมสั่งสอน เป็นห่วงและให้ความช่วยเหลือแม่นาค หวงหลานสาว
ชมনারถ	สาวบางกอก มีฐานะดี หน้าตาสะสวย เป็นลูกสาวผู้บังคับบัญชาของทิดมาก ค่อนข้างเอาแต่ใจตัวเอง แอบพึงพอใจทิดมากอยู่
อาจารย์ทอง	หมอมือทำเสน่ห์ เป็นคนละโมภ
หมอมือปลอม	ชายไทย ร่างท้วม ไม่สูง ไว้หนวด ลักษณะชวนหัว พูดสำเนียงเหนือ

แม่นากพระโขนงเป็นเรื่องราวที่มีที่มาจากตำนาน การบอกเล่าต่อ ๆ กันมา ทำให้ไม่มีใครทราบแน่ชัดว่าแม่นาก และพ่อมาก มีลักษณะหน้าตาเป็นอย่างไร ตรงนี้เปิดโอกาสให้ผู้สร้างสามารถกำหนดลักษณะของตัวละครได้อย่างอิสระ

ตัวละครในเรื่องถูกกำหนดให้เป็นตัวละครน้อยลักษณะ (Flat Character) ที่สามารถเข้าใจได้ง่าย คนดูเห็นได้เพียงด้านเดียว บุคลิกเดียว และคงบุคลิกนั้นตั้งแต่ต้นจนจบ ไม่มีความสลับซับซ้อนทางด้านอารมณ์และพฤติกรรม ตัวละครทิดเพ็งมีลักษณะเป็น Type character ของตัวร้ายในภาพยนตร์ไทย นั่นคือมีลักษณะเฉพาะซึ่งจะเหมือนเดิมในทุก ๆ เรื่อง ที่พอเห็นก็จะสามารถคาดเดาได้ทันทีถึงลักษณะพฤติกรรมและนิสัย ตัวละครบางตัวไม่สามารถระบุลักษณะได้อย่างชัดเจน เนื่องจากหนังไม่ได้ใส่บุคลิกให้กับตัวละครเหล่านั้นเพียงพอต่อการรับรู้ของคนดู ไม่ว่าจะจากพฤติกรรมหรือจากบทสนทนา เช่น หุ่ย โพล้ง จำปี และ รำจวน ซึ่งปรากฏตัวอยู่ในหลายฉาก แต่ไม่ได้แสดงบุคลิกเฉพาะตัวให้เห็นความแตกต่างระหว่างบุคคลที่ชัดเจน นอกเหนือจากลักษณะภายนอกที่แตกต่างกัน

ตัวละครที่ติดมากเป็นตัวละครที่ดูลับสน ลังเล ไม่มีจุดยืน เช่น ตอนที่ติดมากกับเพื่อน ๆ หนีแม่นาคไปอยู่ในดงหนาด หนีแม่นาคออกตามหา ทั้ง ๆ ที่เห็นอยู่ว่าแม่นาคหายตัวตามมาแต่เมื่อแม่นาคพูดว่า “ฉันยังไม่ตาย” มากก็เชื่อและจะออกไปหา หรือเมื่อแม่นาคจะเข้าไปบิบบคอเพื่อน ๆ ในดงหนาด แต่เข้าไม่ได้จึงร้องโหยหวนให้มากช่วย มากก็ทำท่าจะวิ่งไปช่วย แต่ท้ายสุดเมื่อแม่นาคหายตัวไปแล้ว มากเองกลับพูดขึ้นอย่างซึ่งขังว่า “วิญญาณนาคดูร้ายอย่างนี้ ขึ้นปล่อยไว้ชาวบ้านก็ไม่เป็นสุข ต้องหาทางทำลายให้ได้” ซึ่งดูขัดแย้งกับพฤติกรรมที่ปรากฏก่อนหน้านี้

รูปที่ 12 : แม่นาคบิบบคออาจารย์ชมตาย ฝีม่านาคจะฆ่าคน ขณะอยู่ในรูปของฝีม่านาพะเท่านั้น

รูปที่ 13 : ฝีม่านาคกลับมาอยู่ในรูปของผีสาวสวยในยามปกติ

ขณะที่ลักษณะของฝีม่านาค เป็นผีที่ยังยึดติดอยู่กับความรักในโลกมนุษย์ ยังอาลัยอาวรณ์ และอยากกลับมาใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับผี ฝีม่านาคมีความริษยาอาฆาต ทั้งกับคนที่มาทำร้ายแม่นาคก่อน และกับผู้หญิงที่มาข้องแวกกับติดมากผู้เป็นสามี ฝีม่านาคจะแตกต่างจากคนอย่างเห็นได้ชัด ตั้งแต่การแต่งตัวที่จะใส่ผ้าแถบ นุ่งโจงกระเบน ผมยาวสยาย ขณะที่ใบหน้าขาวซีด ขอบตาลึก กิริยาเชิงซ้าและแข็ง พูดน้ำเสียงเย็น ๆ ฝีม่านาคมีลักษณะเหนือจริง เป็นแฟนตาซี มีอิทธิฤทธิ์สามารถหายตัว หรือเลือกปรากฏตัวให้บางคนเห็นขณะที่คนอื่นไม่เห็น สามารถทำร้ายคนโดยไม่ต้องแตะตัว และฆ่าคนได้ด้วยการบินบิบบคอ

- เนื้อหาบทภาพยนตร์

ผู้เขียนบทได้ตีโจทย์ความรักของแม่นาคไปในทางของการหึงหวงและเห็นแก่ตัว มากกว่าจะเป็นความรักความห่วงใยอันบริสุทธิ์ เห็นได้จากฉากที่ติดมากได้รับหมายเรียกไปเป็นทหาร

สร้างความเศร้าเสียใจและวิตกกังวลให้แก่แม่นาคยิ่งนัก แต่ความกังวลมิได้มาจากความหวังผู้ที่จะต้องไปเป็นทหาร แต่กลับเป็นความกังวลที่ต้องไถ่กันและกลัวว่าผู้จะไปมีหญิงอื่น

- ทิดมาก "อย่าวิตกไปเลยนาค หลวงท่านไม่ได้พรากเราไปจนตลอดชีวิตหรอก พอพี่พ้นเกณฑ์แล้วพี่จะรีบกลับมา มาหานาคมาหาลูก พี่เองก็ไม่อยากจากนาคไปหรอก พี่ก็เป็นห่วงนาคห่วงลูก แต่มันเป็นหน้าที่ของพี่ที่จะต้องไปรับใช้ชาติ ศาสน์ กษัตริย์"
- แม่นาค "แต่นาครู้สึกสังหรณ์ใจว่า พี่จากไปคราวนี้เราคงจะไม่ได้พบกันอีก"
- ทิดมาก : "ไม่มีอะไรที่จะมาพรากเราไปได้ พี่ต้องกลับบ้านจนได้ ไม่ว่าจะอะไรจะเกิดขึ้น อย่าวิตกไปเลยนาค"
- แม่นาค : "พี่อย่าไปหลงผู้หญิงบางคนนะจ๊ะ พี่ต้องคิดถึงเมียของพี่บ้าง คิดถึงลูกในท้องบ้าง หมั้นมีหนังสือมาหาเมียบ้างนะจ๊ะ"
- ทิดมาก : "พี่จะส่งข่าวมาให้มากที่สุด และคิดถึงนาคและลูกของเราทุกวัน และพี่ขอสัญญาว่าจะไม่ยุ่งเกี่ยวกับผู้หญิงอื่น เพราะพี่มีนาคเป็นเจ้าหัวใจของพี่อยู่แล้ว"

นั่นคือสิ่งที่อยู่ในใจของแม่นาคตลอดเวลาที่มากจากไป คือเกรงว่ามากจะไปมีหญิงอื่นแล้วลืมนางและลูก ส่งผลให้ยามที่แม่นาคตาย วิญญาณแม่นาคจึงไม่สงบด้วยความรักแบบยึดมั่นถือมั่น ต้องการการครอบครอง ไม่ยอมปล่อยให้คนอื่นใหม่

ดูเหมือนแม่นาคไม่ได้ใช้ความพยายามในการที่จะอยู่ร่วมกันกับผู้ให้มากพอ มีสิ่งผิดปกติเกิดขึ้นหลายอย่างจนมากจับได้ ตั้งแต่เนื้อตัวที่เย็นเฉียบ กลิ่นเหม็นในอาหารและที่นอน หมอนมุ้ง การยึดหัดมือให้ยาวหรือสั้น และทำยสุดความพยายามของแม่นาคก็เป็นไปได้เพียงไม่ถึงชั่วข้ามคืน นางก็ต้องเสียทิดมากไป ประเด็นการอยู่ด้วยกันของคนกับผี ถูกมองอย่างหยาบ ๆ และง่าย ๆ ทั้ง ๆ ที่ผีแม่นาคออกจะมีอิทธิฤทธิ์มากมายแต่นำมาใช้ในการพยายามครองชีวิตคู่

ในที่สุดแม่นาคก็ถูกปราบได้เพราะความรักที่นางมีให้กับทิดมาก เมื่ออาจารย์เต๊ะพยายามจะสะกดแม่นาคลงหม้อ ในครั้งแรกไม่ประสบผลสำเร็จเนื่องจากแม่นาคมีฤทธิ์มาก จึงได้วางแผนโดยใช้ความรักที่นางมีต่อทิดมากมาเป็นตัวล่อ ซึ่งถึงจุดนี้หากมองในแง่มุมของแม่นาคก็

น่าสงสาร เมื่อมากออกมาร้องเรียกนาค แม่นาคซึ่งยังคงรักใคร่ต่อผัวก็รีบออกมาหา หาว่าไม่ว่าผัวตัวมีแผนที่จะเอาสายสิญจน์มาคล้อง จนแม่นาคต้องตัดพ้ออย่างน่าสงสาร

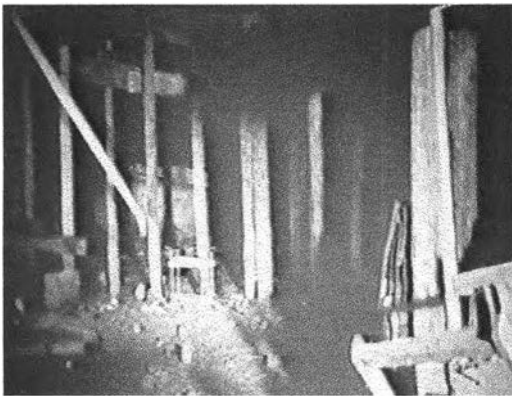
นาค “โธ่พี่มาก คนเรานี้ก็แปลก ยามมีชีวิตอยู่ก็รักใคร่กันดีแต่พอตายไปเป็นผีก็มีแต่ความเกลียดกลัว ไม่เวทนาปราณีกันเลย เมียไม่เคยคิดทำร้ายพี่มาก แต่พี่มากกลับเกลียดเมีย เมียสู้สุดส่าห์คอยว่าเมื่อไหร่พี่มากจะกลับมา เพื่อที่จะได้อยู่กับพี่ คอยปรนนิบัติรับใช้พี่ แต่พี่กลับให้เขามาฆ่านาค”

หนังพยายามให้เห็นว่ามากเองก็สงสารแม่นาค แต่ความรักที่มากมีให้กับนาคหลังจากที่รู้ว่าแม่นาคเป็นผีนั้นยังเป็นข้อสงสัย ทำให้คนดูเกิดความสงสารแม่นาคและให้อภัยในสิ่งที่เธอทำการจากไปของนาคเป็นการจากไปโดยไม่เต็มใจและเจ็บปวด ซึ่งแม้ว่าชาวพระโขนงจะได้อยู่อย่างสงบสุขต่อไปหลังจากนั้น แต่แม่นาคกลับต้องทนทุกข์กับความรักที่มีให้กับมากอยู่ได้น้ำ ผีแม่นาคจึงน่าสงสารอย่างยิ่ง

ในส่วนของ การตีความในการเป็นผีในแม่นาคพระโขนง ผีแม่นาคยังคงลักษณะที่ผู้คนคุ้นเคย นั่นคือเป็นผีสาวสวย ผมยาว นุ่งโจงกระเบน และใส่ผ้าแถบ จะขาดไปก็แต่อารมณ์ของการเป็นผีแม่ลูกอ่อน ที่สร้างความหวาดกลัวให้กับชาวบ้านด้วยเสียงเพลงกล่อมลูกอันแสนวังเวง เพราะแม่นาคฉบับนี้ให้ความสำคัญในการเป็นผีแม่ลูกอ่อนน้อย มีการพูดถึงลูกแบบลอย ๆ เพียงไม่กี่ครั้งในหนัง ไม่มีความผูกพันระหว่างแม่นาคและลูกปรากฏให้เห็น ผีแม่นาคมีความเป็นแฟนตาซีสูง มีอิทธิฤทธิ์เหนือธรรมชาติ สามารถคงรูปให้ดูเหมือนคนปกติทั่วไปได้ หรือเปลี่ยนเป็นรูปผีหน้าและมีผ้าขาวพันตัวก็ได้ โดยมากผีแม่นาคจะคงรูปสวยยกเว้นเวลาที่จะทำร้ายใครจึงจะเปลี่ยนเป็นรูปผีน่าเกลียดน่ากลัว และฆ่าคนด้วยการบีบคอ นอกจากนี้ยังสามารถทำร้ายคนได้โดยไม่จำเป็นต้องปรากฏตัว หรือถูกตัวคนที่โดนทำร้าย เช่นในฉากที่แม่นาคตบหน้าลูกศิษย์อาจารย์ทองที่มาขุดศพ ตบหน้าคนพายเรือที่มาส่งทิดมากกลับบ้าน หรือดึงหูทิดมากเมื่อทิดมากช่วยอุ้มเรวดีเข้าบ้านเนื่องจากทำแพลง โดยที่คนเหล่านั้นไม่เห็นตัวแม่นาค แต่รับรู้ได้ว่าถูกตบจากปฏิกิริยาเช่นหน้าหัน จับหู และเสียงเอฟเฟค แต่อำนาจของแม่นาคก็ยังมีข้อจำกัด นั่นเพราะแม่นาคกลัวใบหนาด ข้าวสารเสก สายสิญจน์ และไม่สามารถปรากฏตัวในตอนกลางวันได้

หนังสือเรื่องนี้ไม่มีการนำเอาพระพุทธศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้อง ไม่มีตัวละครใดคิดจะไปพึ่งพระ พึ่งวัด ห้อยพระเพื่อคุ้มครอง หรือนึกถึงการสวดมนต์ยามประสบกับผีแม่นาค สิ่งที่เป็นที่พึ่งของคนพระโขนงกลายเป็นหมอผี และใบหนาด ทั้ง ๆ ที่หมู่บ้านอยู่ใกล้กับวัดมหาบุศย์

บทภาพยนตร์ไม่ได้ให้ความกระจ่างชัดคือเรื่องของยุคสมัยที่เรื่องราวเกิดขึ้น ยุคสมัยในเรื่องดูสับสน ทั้งจากลักษณะการแต่งกายและลักษณะบ้านเรือน (ซึ่งจะกล่าวต่อไปในเรื่องของฉากและอุปกรณ์ประกอบฉาก) ที่ดูยุคสมัยย้อนกลับไปไม่เกินร้อยปี แต่ในฉากฝั่งศพแม่นาค มีป้ายปักหลุมศพเขียนไว้ว่า “อ้าแดงนาค” ซึ่งการใช้คำนำหน้าว่าอ้าแดงนั้นถูกยกเลิกใช้ไปนานแล้ว

รูปที่ 14 : ผีแม่นาคทำมือยาวมา
เก็บลูกมะนาวที่ตกอยู่ใต้ถุนเรือน

รูปที่ 15 : ผีแม่นาคปรากฏตัวให้
มากเห็นขณะที่คนอื่นมองไม่เห็น

รูปที่ 16 : ผีแม่นาคเปลี่ยนสภาพเป็น
ผีใบหน้าเน่าและ พันตัวด้วยผ้าขาว
เพื่อทำร้ายหมอผี

ทั้งหมดนั้นคือการตีความของคนเขียนบท ในมุมมองด้านต่าง ๆ ที่ประกอบกันเข้ามา เป็นแม่เฒ่าพระโขนงฉบับนี้ นอกจากการตีความและใส่มุมมองให้กับหนังแล้วคนเขียนบทยังได้ใส่ เรื่องของความเชื่อ และวัฒนธรรมเข้าไว้ด้วย ไม่ว่าจะมาในรูปของพฤติกรรม คำพูด หรือภาพ เช่น ความเชื่อในเรื่องของการทำบุญด้วยการก่อพระเจดีย์ทรายที่ยิ่งสูงยิ่งได้บุญมาก ความเชื่อในเรื่องของโชคกลาง หากแมวดำกระโดดข้ามโคงศพผีจะเฮี้ยน และ การเตรียมข้าวของให้เด็กก่อนเกิดถือเป็นกลางไม่ดีไม่ควรกระทำ อย่างที่พูดต่อว่าจำปีที่เตรียมเย็บเบาะให้ลูกแม่เฒ่าว่าเป็นสิ่งที่โบราณ เขาห้าม เป็นต้น

ตัวละครต่าง ๆ ทั้งตัวละครหลักและตัวละครรอง ถูกนำมาสร้างเหตุการณ์และร้อยให้เป็นเรื่องราวขึ้นมา ตัวละครแต่ละตัวย่อมมีบทบาทต่อเรื่องราวมากบ้างน้อยบ้างต่างกันไป แต่ก็มีตัวละครบางตัวถูกใส่เข้ามาแล้วทิ้งไป ไม่มีการติดตาม เช่น ชมนารถ ซึ่งเป็นตัวละครที่ช่วยสนับสนุนเรื่องที่ติดเพิงเป่าหูแม่เฒ่ากว่าติดมากไปหลงรักสาวบางกอกให้มีมูลขึ้นอีกเล็กน้อย และเปิดโอกาสให้แม่เฒ่าได้แสดงความเป็นผีที่เต็มไปด้วยความริษยาอาฆาตออกมา พร้อมทั้งใช้วิฤทธิฤทธิ์ของแม่เฒ่าด้วยการตามไปทำร้ายชมนารถถึงบางกอก ทั้งพยายามจะฆ่าให้ตายเพราะคิดว่าชมนารถแอบชอบพอกอยู่กับติดมาก แต่โชคดีที่ชมนารถห้อยพระ แม่เฒ่าจึงทำอะไรไม่ได้ แล้วตัวละครตัวนี้ก็หายไปจากเรื่องราว ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเนื้อหาที่ตามมาแม้แต่น้อย รวมทั้งไม่รู้ว่าเป็นอย่างไรหลังจากนั้น เธอได้เล่าเรื่องนี้ให้ติดมากฟังหรือไม่ และทำไมแม่เฒ่าถึงหยุดระรานเธอ ทั้ง ๆ ที่หนังปูมาว่าแม่เฒ่าหึงผัวมาก และไม่มีการเอ่ยถึงเธออีกเลยจนจบเรื่อง

ชมนารถ : เธอมาหาใครจ๊ะ
 แม่เฒ่า : ผัวฉัน
 ชมนารถ : ผัว...เอ๊ะใครคือผัวเธอจ๊ะ
 แม่เฒ่า : พี่มากคือผัวฉัน แล้วแกกำลังจะแย่งของฉัน
 ชมนารถ : เธอเข้าใจผิดแล้ว
 แม่เฒ่า : ไม่ผิด ฉันรู้ แกจะไม่ปล่อยให้ผัวฉันกลับบ้าน เพราะฉะนั้นฉันจะฆ่าแก

เช่นเดียวกับหมอมือปลอม ที่ได้เวลาบ่นจ่อไปอย่างมากมาย แต่กลับไม่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเรื่องแต่อย่างใด สามารถยกฉากยาว ๆ นี้ออกได้ทั้งฉากโดยไม่กระทบต่อเนื้อเรื่อง นอกจากสร้างความตลกขบขันให้กับภาพยนตร์ ซึ่งเป็นลักษณะทั่วไปของหนังผีไทย ที่เน้นไปที่บทตลกเสีย

มาก เช่น การทะเลาะกับเมีย การใช้ให้ลูกศิษย์สองคนปลอมเป็นผีผู้หญิง การแสดงการปราบผีแบบปลอม ๆ เป็นต้น

รูปที่ 17 : มากว่ายนํ้ามาเกี่ยวแม่นาค

รูปที่ 18 : แม่นาคคลอดลูกตายทั้งกลม

รูปที่ 19 : ชมนารถขาแพลง ทิดมากจึงช่วยอุ้มเข้าบ้าน ผีแม่นาคมาดึงหูทิดมากด้วยความหึงหวง

รูปที่ 20 : ผีแม่นาคพยายามจะหักคอชมนารถ เพราะคิดว่าชมนารถจะแย่งมากไปจากเธอ

หากเทียบเป็นสัดส่วนแล้ว ส่วนของเรื่องราวที่เป็นตลกดูจะกินเนื้อที่เวลาไปมากกว่าครึ่ง เรื่องสำหรับแม่นาคพระโขนงฉบับนี้ แม้แต่จากงานศพแม่นาคที่มีการหลอกผีกันก็ใช้ความกลัวผีของคนมาทำให้ตลก โดยมีพวกสวดคฤหัสถ์เป็นตัวชูโรง เช่นในการร้องเพลงสวด

“กลืนอะไร มันเหม็นตุยตุย...ไม่ค่อยดี...ไม่ใช่กลืนคน
มันปนกลืนผี มาลอยวน... กลืนอะไรก็ไม่หอมเหมื่อน
กลืนแม่นาคเขาลอยมาเดือน...ลงเรือนล่ะกู”

หรือจากที่มีคนเอามุ้งคลุมตัวเดินขึ้นเรือนมา สร้างความโกลาหลให้กับแขกที่มาร่วมงานศพแม่นาคเพราะคิดว่าเป็นผีมาหลอก ก่อนที่จะเปิดเผยว่าเป็นคนที่ได้ยินเสียงหมาหอนแล้วกลัวจึงเอามุ้งคลุม เป็นต้น

การที่เป็นเรื่องเล่าที่มีอายุมายาวนาน ถูกถ่ายทอดผ่านสื่อมากมายหลายชนิด ทำให้เรื่องเล่าเกี่ยวกับแม่นากบางเรื่องเป็นที่จดจำ และมีหลายสิ่งทีกลายเป็นเอกลักษณ์ของแม่นาคพระโขนงในลักษณะที่ว่าหากเป็นแม่นาคพระโขนงจริงต้องมีเหตุการณ์ที่ว๊านี้ และผู้สร้างแม่นาคพระโขนงฉบับปี 2521 ก็ได้คงจากประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ของแม่นากไว้หลายฉาก นั่นคือ ฉากที่แม่นากทำมือยาวเพื่อหยิบลูกมะนาว จนเป็นเหตุให้ทิดมากสงสัย จากแม่นากรอผ้าที่ทำน้ำตองกลางคืน และฉากที่พ่อมากออกอุบายเจาะรูโถงหลอกแม่นากว่ากำลังปล่อยเบาขณะที่หนีไป

จากทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นว่าเนื้อหาหลายส่วนในเรื่องยังขาดเหตุผลที่เพียงพอมารองกับการกระทำ ไม่ว่าจะเป็นการกระทำของคนหรือผี อารมณ์ที่มีความหลากหลายทั้งรัก เศรัว น่ากลัว และตลก ถูกใส่ไว้ด้วยกัน เช่น ในหลายฉากที่ควรจะน่ากลัวก็ไม่น่ากลัวสุด ๆ เพราะจะถูกเบรคไว้ด้วยความตลกเสมอ ขณะที่อารมณ์รักถูกถ่ายทอดออกมาทางคำพูดมากกว่าการกระทำ นั่นคือให้ตัวละครบอกความรู้สึก บอกความคิดที่คนดูควรจะรู้ มากกว่าที่จะให้คนดูรับรู้จากความรู้สึกของตัวเองหลังจากได้รวบรวมสิ่งที่ได้เห็นแล้วพิจารณา

องค์ประกอบเชิงศิลปะทางภาพยนตร์

1. นักแสดงและการแสดง

เรื่องแม่นาคพระโขนงฉบับนี้ ใช้บทประพันธ์ชุดเดียวกับแม่นาคพระโขนง ปี 2502 ที่ประสบความสำเร็จอย่างสูง และเป็นงานที่สร้างชื่อให้กับปรีญา รุ่งเรือง ในบทของแม่นาค ผู้สร้างแม่นาคพระโขนง ปี 2521 ซึ่งเป็นเครือญาติของผู้สร้างในปี 2502 จึงหวังจะดำเนินรอยตามความสำเร็จ โดยนำ ปรีญา รุ่งเรือง มารับบทแม่นาคอีกครั้ง ห่างจากการเป็นแม่นาคครั้งแรกของเธอถึง 19 ปี อายุไซ้ของแม่นาคจึงไม่เป็นไปตามบทซึ่งแม่นาคน่าจะอายุอานามราว 20 ปี แต่ปรีญา รุ่งเรือง ในขณะที่นั้นแก่กว่าแม่นาคที่ควรจะเป็นมากนัก ทำให้ต้องมีการแต่งหน้าอย่างหนาเพื่อปกปิดร่องรอย ดูขัดกับความเป็นจริงตามธรรมชาติ ขัดต่อลักษณะตัวละครที่เป็นสาวชาวนา และยังดูขัดกับตัวละครอื่น ๆ ในเรื่องอีกด้วย

และเมื่อนำปรีญา รุ่งเรือง เจ้าของฉายาอกเขาพระวิหารมารับบทแม่นาค นอกจากจะใช้ชื่อของปรีญา ที่ผู้คนรู้จักในนามแม่นาคพระโขนงมาเป็นจุดขายแล้ว ก็ยังใช้ Sex appeal มาใส่ในหนังด้วย เช่น ฉากที่แม่นาคกำลังอ่านหนังสือให้ป่าฟังขณะที่จำปีกำลังนวดให้ป่า การวางตำแหน่งของตัวแสดงและมุมกล้อง กำหนดให้แม่นาคนอนหงายพาดคว่าหน้า ยกศีรษะและยันไว้ด้วยข้อศอก ทำให้หน้าอกไปติดกับหมอนและแขนทั้งสองข้าง หันด้านหน้าเข้ากล้องซึ่งตั้งรับอยู่ในมุมกด ทำให้เห็นลักษณะร่องอกอย่างชัดเจนและเปิดเผย เช่นเดียวกับฉากที่ติดมากกว่าย่น้ำมาบอกรักแม่นาคที่ทำน้ำแล้วดึงแม่นาคมาโอบกอดในคลอง แม่นาคใส่เพียงเสื้อคอกระเช้าบาง ๆ และไม่ได้อัดเสื้อชั้นในจึงสามารถมองเห็นภายในได้อย่างชัดเจน

ในขณะที่นักแสดงคนอื่น ๆ ก็เป็นนักแสดงที่กำลังมีชื่อเสียงอยู่ในขณะนั้น ทั้ง สมบัติ เมทะนี เนาวรัตน์ ยุกตนันทน์ สมภาพ เบญจาทิกุล หรือ ดามพ์ ดัสกร แต่เนื่องจากลักษณะตัวละครที่ถูกกำหนดไว้เพียงหลวม ๆ จึงยากที่จะพูดได้ว่านักแสดงเหล่านี้เหมาะสมกับบทที่ได้รับหรือไม่ ยกเว้นในเรื่องของการเป็นชาวบ้านที่มีอาชีพทำนา ซึ่งนักแสดงตัวหลัก ๆ ของเรื่องจะมีผิวพรรณผุดผ่อง กริยาท่าทางเป็นชาวกรุงมากกว่าชาวทุ่ง

ในส่วนของการแสดง นักแสดงไม่ค่อยได้แสดงอารมณ์ให้เห็นทางสีหน้ามากนัก มักจะบอกความรู้สึกและอารมณ์จากคำพูด เช่นฉากที่แม่นาค ติดมาก และป่า นั่งล้อมลงกินข้าวและกำลังยินดีที่รู้ว่าแม่นาคท้อง แล้วเพื่อนก็เอาจดหมายเรียกตัวทหารมาให้มาก ซึ่งสร้างความตกใจ

และเสียใจให้แม่นาคอย่างยิ่ง แม่นาคพูดเพียงแค่ว่า “โธ่พี่มาก” ไม่มีการตัดกล้องไปรับหน้าแม่นาค แล้วแม่นาคก็ลุกเดินออกไป ก่อนที่จะตัดมาให้เห็นว่าแม่นาคนั่งกอดเสาร้องไห้แบบไม่มีน้ำตา และไม่เป็นธรรมชาติจากภาพที่เห็น แต่รับทราบความเศร้าจากเสียงพากย์ที่ร้องไห้สะอึกสะอื้นแทน ตรงนี้ความรู้สึกสมจริง ความรู้สึกเศร้า ไปกับตัวละครหายไป อาจเนื่องมาจากระบบพากย์ที่ทำให้อารมณ์หายไป

หรือในฉากตลอดลูก ที่ทำให้แม่นาคเจ็บปวดจนถึงแก่ชีวิต การแสดงในฉากไม่ให้เห็นถึงความเจ็บปวดขนาดนั้น แม่นาคเพียงร้องบอกว่าเจ็บและร้องเรียกพี่มาก จากนั้นก็ตาย ไม่เห็นถึงความเจ็บปวดขนาดที่ว่าจะต้องตาย ขณะเดียวกันก็ไม่มีการใช้ภาษาภาพ มุมกล้อง การตัดต่อ เข้าช่วยเพื่อช่วยเสริมอารมณ์แต่อย่างใด เป็นภาพขนาดปานกลาง ตั้งกล้องนิ่ง หรือฉากที่แม่นาคอุ้มลูกมาหาป้าและจำปีที่บ้าน ทั้งคู่ดูไม่ค่อยเกี่ยวข้องกับสิ่งที่เห็นยกเว้นจากคำพูดที่พูดว่ากลัว แต่ไม่มีการแสดงออกทางสีหน้าและแววตาว่ากลัว

ไม่มีการวางบลิ๊คกิ้งหรือวางการเคลื่อนไหวให้กับนักแสดงมากนัก นักแสดงส่วนใหญ่ไม่มี movement เป็นการเล่นหน้ากล้องนิ่ง ๆ ดูแข็งไม่เป็นธรรมชาติ มีแต่ภาษาพูดที่มีการเคลื่อนไหว แต่ไม่มีการใช้ภาษาท่าทาง เข้าเสริม ทำให้ความรู้สึกที่ได้ไม่ผสมกลมกลืน

1. การแต่งกาย แต่งหน้า และทำผม

ตัวละครฝ่ายชายเกือบทั้งหมดแต่งกายในแบบเดียวกัน ไม่มีความแตกต่างหรือลักษณะเฉพาะ นั่นคือ ใส่เสื้อคอกลมลายดอกสีสด นิยมพับแขนเสื้อ บางคนใส่กางเกงแพร บ้างก็ใส่กางเกงขาก๊วย มีผ้าขาวม้าคาดพุง ไม่สวมรองเท้า รวมถึงอาจารย์ทองหมอบีน้ำมันพรายกับลูกสมุนที่ใส่เสื้อคอกลมลายพริ้ว ผ้าขาวม้าคาดเอว มาชุดศพตอนกลางคืนด้วย ทรงผมส่วนใหญ่เป็นรองทรงตามสมัย

ที่น่าสังเกตก็คือ ไม่ว่าจะไปงานวัด อยู่บ้านเฉย ๆ ทั้งกลางวัน กลางคืน หรือแม้กระทั่งก่อนเข้านอน นักแสดงชายทุกคนต่างแต่งกายเช่นนี้อยู่ตลอด มีเพียงอาจารย์เต้คนเดียวเท่านั้นที่ใส่ชุดขาวตามลักษณะของพรหมณ์แตกต่างออกไป ทั้งนี้ น่าจะเป็นลักษณะของหมอผีที่คนส่วนใหญ่นึกถึง และเพื่อให้ดูน่าเชื่อถือยิ่งขึ้นจึงต้องไว้หนวด ดังจะเห็นได้ว่าหมอผีปลอมก็ติดหนวดปลอมด้วย

รูปที่ 21 : อาจารย์ชมหมอลำเซนต์หิมาขุดศพ แม่นาคเพื่อเอาน้ำมันพราย ทั้งอาจารย์และ ลูกศิษย์ต่าง ใส่เสื้อคอกลมลายดอกสีสันสดใส

การแต่งกายของตัวละครฝ่ายหญิง มีความแตกต่างให้เห็นอยู่บ้าง ในงานวัดผู้หญิงส่วนใหญ่จะใส่เสื้อแขนกระบอก นุ่งผ้าถุง มีผ้าสไบพาด และปล่อยผมตามธรรมชาติทั้งสั้นและยาว ยกเว้นแม่นาคที่เกล้าผมสูง แต่งหน้าเข้ม และใส่เครื่องประดับ เช่นต่างหู สร้อยคอ ซึ่งทำให้แม่นาคดูเด่นและแตกต่างจากหญิงอื่นอย่างเห็นได้ชัด

หากอยู่กับบ้าน ผู้หญิงพระโขนงจะใส่เสื้อคอกระเช้า คนสาวนุ่งผ้าถุง คนแก่นุ่งโจงกระเบน ไม่สวมรองเท้า ไม่มีความแตกต่างกันในรายบุคคลเช่นเดียวกับการแต่งกายของตัวละครฝ่ายชาย ในขณะที่ชมหมอลำ หญิงสาวบางกอกแต่งตัวออกจะทันสมัยกว่า นั่นคือ ใส่เสื้อแขนสั้น นุ่งผ้าขี้น พร้อมใส่ต่างหูและสร้อยคอ

น่าแปลกที่แม่นาคซึ่งปกติจะใส่เสื้อคอกระเช้ากับผ้าถุง แต่เมื่อกำลังจะคลอดลูกและตายกลายเป็นผี แม่นาคกลับใส่ผ้าแถบนุ่งโจง ทั้งนี้คงเพื่อนำรักษาภาพลักษณ์ของผีแม่นาคซึ่งเป็นที่จดจำจากภาพยนตร์เรื่องแม่นาคในสมัยก่อน ๆ ที่สร้างไว้ติดตาว่า ผีแม่นาคเป็นผู้หญิงสาวผมยาวใส่ผ้าแถบและนุ่งโจงกระเบน แต่ก็ขัดกับสถานการณ์ ยุคสมัย และเหตุผลในเรื่อง หากในสมัยนั้นผู้หญิงสาวนิยมนุ่งผ้าถุงกันทุกคนแล้ว เหตุใดเวลาท้องหรือใกล้คลอดจะมานุ่งโจงกระเบนซึ่งไม่สะดวกสำหรับคนท้อง และไม่สะดวกในการคลอดเช่นนั้น หนังสือได้บอกเหตุผลไว้ในตรงนี้

ในขณะที่ชุดงานศพ ทั้งชายและหญิงต่างใส่ชุดสีขาวดำตามธรรมเนียมไทย ยกเว้นพวกสวดคฤหัสถ์ ที่แต่งกายด้วยเสื้อคอกลมลายดอกสีสันสดใสเช่นเคย

จากการแต่งกายแบบเดียวกันหมดนี้ ทำให้องค์ประกอบด้านการแต่งกายไม่มีผลต่อการสร้างบุคลิกและลักษณะเฉพาะให้กับตัวละครอย่างที่เราควรจะเป็น จุดที่สังเกตเห็นได้อย่างชัดเจนอีกจุดหนึ่งก็คือ เสื้อผ้าที่ใช้ในเรื่องเป็นเสื้อผ้าใหม่ทุกตัวทั้งของผู้ชายและผู้หญิง ในฉากที่ติดมากับแม่น้ำตลอดรักกันขณะทำนา เสื้อผ้าทำนาของทั้งคู่ก็ยังคงดูใหม่ สะอาด เช่นเดียวกับเสื้อผ้าของโพธิ์ ทัย เพ็ญ หมอผีและคนอื่น ๆ จุดนี้แสดงให้เห็นว่าผู้สร้างไม่ได้ให้ความสำคัญกับองค์ประกอบด้านการแต่งกายนัก ทำให้นอกจากจะขาดการใส่บุคลิกให้กับตัวละครแล้ว ยังทำให้ภาพยนตร์ขาดความสมจริง และการแต่งกายไม่มีส่วนช่วยในการเล่าเรื่อง บอกเวลา ฐานะ อารมณ์ หรือสถานที่ ได้อีกด้วย

ในส่วนของการแต่งหน้า นักแสดงชายส่วนใหญ่ไม่มีการแต่งหน้ามากนัก ดูเป็นธรรมชาติ เช่นเดียวกับนักแสดงหญิงคนอื่น ๆ ยกเว้นแม่นาคที่ตั้งแต่ฉากแรกเปิดตัวในงานวัด ก็เห็นได้ชัดว่าเธอแต่งหน้าหนาและเข้มกว่าคนอื่น ๆ อย่างมาก ปากแดงจัด คิ้ววาดเข้ม ซึ่งผิดไปจากที่ชาวบ้านคนหนึ่งควรจะเป็น และเป็นเช่นนี้ไปทุกฉากจนกระทั่งแม่นาคตาย การแต่งหน้าจึงเปลี่ยนรูปแบบ มีการใช้การแต่งหน้าสร้างลักษณะผีให้กับแม่นาค โดยผีแม่นาคจะหน้าซีดขาว ขอบตาและปากดำคล้ำ ผู้ชมจะทราบทันทีว่าเป็นผีเพราะมีลักษณะแปลกไปจากคนธรรมดา นั่นคือใช้การแต่งหน้าในการสร้างรหัสความเป็นผีให้กับผีแม่นาค

2. ฉากและของประกอบฉาก

ฉากใน “แม่นาคพระโขนง” มีอยู่ด้วยกัน 7 ฉากใหญ่ ๆ ซึ่ง 1 ใน 6 ฉากเกิดขึ้นที่บางกอก นอกนั้นเป็นฉากในพระโขนง นั่นคือวัดมหาบุศย์ บ้านแม่นาค บ้านทิดมาก ทุ่งนา ป่าช้า ร้านขายยาตอง และบ้านฆมนารถ

1. วัดมหาบุศย์ เป็นฉากเปิดเรื่อง โดยกล่าวถึงงานวัดทอดกฐินประจำปี เป็นการแนะนำตัวละครและแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของตัวละครแต่ละตัว ภายในบริเวณงานมีการก่อเจดีย์ทราย วัดมหาบุศย์ตั้งอยู่ริมแม่น้ำ มีลานกว้างสำหรับประกอบกิจกรรม

2. บ้านแม่นาค เป็นบ้านไม้แผ่น ใต้ถุนสูง มีชานนอกบ้าน และมีทำน้ำเย็นออกมาจากตัวบ้าน

3. บ้านทิดมาก บ้านเป็นบ้านผาไม้ปะกนยกสูง หลังใหญ่ แสดงถึงความมีฐานะพอสมควร ไม่ได้อยู่ติดกับคลอง ด้านล่างของตัวบ้านมีต้นไม้และไม้ประดับ

4. ทุ่งนา อาชีพหลักของชาวพระโขนงคือทำไร่ ทำนา ทิดมากและแม่นาคก็เช่นกัน เมื่อครั้งแต่งงานกันใหม่ ๆ จะเห็นว่าทั้งสองช่วยกันจับปลาในนา แสดงให้เห็นความสัมพันธ์อันหวานชื่น

5. บ้านขมนารถ เป็นบ้านสองชั้น ข้างบ้านมีโต๊ะหินอ่อนไว้สำหรับนั่งเล่น มีสนามหญ้า ต้นไม้ร่มรื่น ไม่เห็นรายละเอียดของตัวบ้านมากนัก เนื่องจากฉากที่กล่าวถึงบ้านของขมนารถที่บางกอกนั้น ใช้ภาพขนาดปานกลางที่เห็นเฉพาะตัวนักแสดงในฉาก มากกว่าจะให้เห็นบรรยากาศโดยรวม

6. ป่าช้า อยู่ในบริเวณวัดมหาบุศย์ ส่วนใหญ่มักจะมีการทำพิธีต่าง ๆ ที่หลุมฝังศพแม่นาคในตอนกลางคืน ลักษณะเป็นที่โล่งรกร้าง มีต้นไม้ใหญ่ขึ้นประปราย เป็นที่ที่อาจารย์ทองมาปลุกวิญญาณแม่นาคเพื่อเอาน้ำมันพราย หมอผีปลอมมาทำพิธีปราบแม่นาค และเป็นสถานที่ที่แม่นาคถูกสะกดลงหม้อโดยอาจารย์โต๊ะ

7. ร้านขายยาตอง ร้านทำด้วยฝาไม้ไผ่สาน รูปทรงสี่เหลี่ยม ไม้ใหญ่ๆ มีโต๊ะไว้สำหรับตั้งโหลยาตอง และมีโต๊ะไม้ เก้าอี้ไว้สำหรับลูกค้านั่ง ที่ร้านขายยาตองนี้เป็นสถานที่ที่ชาวบ้านจะได้รับรู้แลกเปลี่ยนข่าวคราวต่าง ๆ อย่างเรื่องที่แม่นาคฆ่าอาจารย์ทองตายกลายเป็นที่รำลึกถึงความตูล้ำน้ำคร่ำ

ความสัมพันธ์ด้านสถานที่ตั้ง และทิศทาง ระหว่างฉากต่าง ๆ ในเรื่องไม่สามารถคาดเดาได้ หนึ่งไม่ได้ให้รายละเอียดในเรื่องนี้ สถานที่ที่มีภาพกว้างพอจะเห็นบรรยากาศคือบริเวณลานกว้างของวัดมหาบุศย์ และทุ่งนา ในส่วนตัวบ้านเรือนมีลักษณะคล้าย ๆ กัน เนื่องจากไม่มีภาพกว้างให้เห็นบ่อยนัก ในฉากที่เกี่ยวข้องกับสถานที่มักเป็นภาพปานกลางขนาดพอที่จะเห็นตัวแสดงทั้งหมดในฉาก หลังจากที่มีฉากแต่งงานกับนาคแล้วทั้งคู่ได้ย้ายไปอยู่บ้านของมากหรือนาค ข้อนี้ยังไม่กระจ่าง เพราะเห็นเพียงมุมหนึ่งของบ้านซึ่งเป็นเพียงบ้านฝาผนังไม้ มียกพื้นแบบบ้านไทยในชนบททั่วไป และไม่มีอุปกรณ์ประกอบใด ๆ เลยที่พอจะบอกหรือเป็นที่สังเกต

อุปกรณ์ประกอบฉากมีน้อยมาก อันเนื่องมาจากลักษณะภาพซึ่งส่วนใหญ่เป็นภาพปานกลาง และภาพใกล้ ไม่อำนวยความสะดวกการใส่ของประกอบใด ๆ ในหลายฉากมีเสียงไกขันดังแว่วมา แต่ในเรื่องไม่มีปรากฏว่าบ้านใดเลี้ยงไก่เลย หรือแม้แต่เรือแจวเรือพายที่ใช้เป็นยานพาหนะ ก็จะไม่ปรากฏในหนังเฉพาะเวลาที่ตัวละครครัดตัวใดตัวหนึ่งใช้งานอยู่เท่านั้น ในร้านขายยาตองซึ่งเป็นสถานที่ชุมนุม พุดคุย พบปะกันของชาวบ้านก็มีเพียงโหลยาตองและโต๊ะนั่ง ไม่ปรากฏใบปิดโฆษณาหรืออะไรอื่นที่พอจะบอกได้ถึงยุคสมัย กิจกรรมที่พอจะต้องใช้อุปกรณ์อยู่บ้างก็มีฉากที่มากแม่นาคและป่าเงินนั่งกินข้าว ทุกคนกินข้าวด้วยมือจากจานสังกะสี และตีม้ำจากขัน ขณะที่

ข้าวของเครื่องใช้สำหรับการเดินทางนิยมนำใส่ห่อผ้าขาวม้า ดังเช่นที่ทิดมันและทิดเพ็งใช้ในยามเดินทางไปบางกอก และในการคลอດลูกก็ใช้ผ้าขาวม้าผูกไว้ขั้วขื่อบ้านเพื่อให้แม่นาคไว้จับขณะเบ่งลูก ที่นอนของมากและแม่นาคเป็นเพียงเสื่อหนึ่งผืนที่ปูราบไปกับพื้นกระดานและหมอน

ดังที่กล่าวมาจะเห็นว่าความสมจริงของฉากไม่ได้รับความใส่ใจในรายละเอียดนัก ฉากและของประกอบฉากในแม่นาคพระโขนงจึงไม่ได้มีส่วนช่วยทั้งในแง่ของความสมจริง ในแง่ของสุนทรีย์ยะ บอกถึงยุคสมัย ลักษณะตัวละคร หรือในการเล่าเรื่อง ฉากเป็นเพียงสถานที่สำหรับเกิดเรื่องราวต่าง ๆ เท่านั้น

3. องค์ประกอบด้านภาพ

ภาพยนตร์คือการเล่าเรื่องด้วยภาพ การใช้ภาษาภาพเป็นศิลปะแขนงใหญ่ที่สามารถช่วยในการถ่ายทอดเรื่องราว ถ่ายทอดอารมณ์และความคิดของผู้สร้างให้คนดูเข้าใจในสิ่งที่ผู้สร้างต้องการจะนำเสนอ นอกเหนือจากการเล่าเรื่องด้วยบทเจรจา ไม่ว่าจะเป็นมุมกล้อง ขนาดภาพ หรือการเคลื่อนกล้อง ล้วนสามารถสื่อความหมายได้ทั้งสิ้น ลักษณะภาษาภาพที่พบในแม่นาคพระโขนงมีดังนี้

มุมมองในการเล่าเรื่องของแม่นาคพระโขนง คล้ายกับว่าผู้เล่าเป็นคนที่นั่งดูเหตุการณ์อยู่ภายนอก แล้วเล่าในสิ่งที่เห็นถ่ายทอดออกมาเป็นภาพ จึงไม่ค่อยลึกซึ้งนัก ประกอบกับการใช้ภาษาหนังทั้งในด้านภาพและกล้องในลักษณะของการมองดูเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่งอยู่รอบนอก ไม่มีส่วนได้ส่วนเสียอะไรกับเรื่องราว อารมณ์ของหนังจึงไม่โลดโผน ไม่ว่าจะเป็นอารมณ์รัก เกรี้ยว หรือน่ากลัว

ตลอดทั้งเรื่องมักจะตั้งกล้องนิ่ง ๆ แบบ ๆ ในมุมระดับสายตา ให้เห็นกิจกรรมและนักแสดงทั้งหมดภายในฉากเป็นเวลานานในแต่ละคัต ไม่มีการย้ายหรือเปลี่ยนตำแหน่งกล้องมากนักในแต่ละฉาก ขณะที่นักแสดงเองก็ไม่ค่อยมีการเคลื่อนไหว ลักษณะคล้ายละครเวที แต่ก็มีปรากฏอยู่ในบางฉากที่มีการเคลื่อนกล้องไปทางซ้ายขวา หรือเคลื่อนกล้องขึ้นลง ทั้งนี้เพียงเพื่อให้เห็นวัตถุต่าง ๆ หรือนักแสดงได้ครบถ้วนในฉากนั้น ๆ ไม่มีจุดประสงค์ในการสร้างอารมณ์แต่อย่างใด

ขนาดภาพที่ใช้ เป็นการนำเสนอตามขนบทั่วไปของขนาดภาพในภาพยนตร์ นั่นคือเปิดเรื่องด้วยกว้าง (Long Shot) เพื่อให้เห็นว่าเหตุการณ์เกิดขึ้นที่ใด แสดงถึงบรรยากาศโดยรวมของ

ฉากนั้น ๆ ด้วยภาพขนาดปานกลาง (Medium Shot) เพื่อให้เห็นตัวละครทำกิจกรรมต่าง ๆ หรือ สनทนาคนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป และภาพใกล้ (Close up Shot) ใช้เมื่อต้องการเน้นให้เห็นอารมณ์ของ ตัวละครอย่างชัดเจน เช่น การแสดงสีหน้าหรือแววตาในฉากเศร้า และมักใช้ในเวลาที่ตัวละคร สนทนาคนเพียงลำพัง แต่ไม่ได้ใช้ขนาดภาพส่งสารใดเป็นพิเศษแก่ผู้ชม

รูปที่ 22 : แม่นาคถูกคาถาทำให้ตัว เล็กลงเพื่อลงไปอยู่ในหม้ออาคม

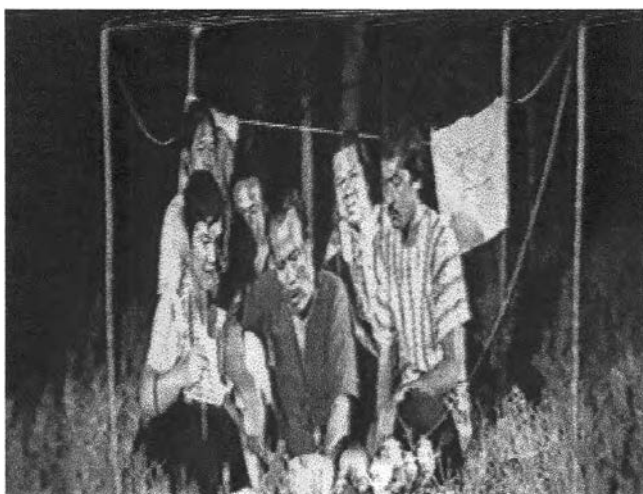
ในขณะที่การปรากฏตัวของผีแม่นาคมีลีลาอยู่บ้าง โดยการใช้มุมกล้องช่วยเสริมลักษณะ และอารมณ์ เช่น ในฉากที่ผีแม่นาคปรากฏตัวหลอกหลอนชาวบ้านจะใช้กล้องมุมต่ำ (Low angle shot) ทำให้ผีแม่นาคดูสูงใหญ่น่ากลัวน่าเกรงขามยิ่งขึ้น ขณะเดียวกันก็ใช้กล้องมุมสูง (high angle shot) เพื่อแสดงให้เห็นถึงการหมดอำนาจ พ่ายแพ้ และน่าสงสาร เช่นในฉากที่ติดมากเอาสาย สิญจน์คล้องคอแม่นาค แม่นาคล้มลงกับพื้น ภาพเปลี่ยนมาเป็นภาพมุมสูง เห็นแม่นาคนอนสิ้น ฤทธิ์ จากนั้นแม่นาคก็หดตัวลงด้วยการซ้อนภาพระหว่างภาพหม้อที่เป็นโพร์กราวน์ถ่ายไว้หนึ่ง ๆ ซ้อนกับภาพแม่นาคแบบเต็มตัวในระยะใกล้สุดแล้วเคลื่อนกล้องถอยห่างจนเห็นเหมือนว่าแม่นาค ตัวเล็กลงเรื่อย ๆ เพื่อที่จะลงไปอยู่ในหม้อ ขณะที่ฉากอื่น ๆ นิยมถ่ายจากมุมระดับสายตา (Eyes Level) นอกจากนี้ยังใช้เทคนิค stop motion ช่วยสร้างอิทธิฤทธิ์ให้กับแม่นาคในการหายตัว หรือ ปรากฏตัวอย่างทันทีทันใด และให้เห็นสิ่งของเคลื่อนไหวด้วยอำนาจของแม่นาค เช่น ฉากที่ติดมาก กลับมาบ้าน แม่นาคใช้อำนาจสั่งให้เสื้อคลี่ตัวปลุกกับพื้น และหมอนจัดเรียงตัวอย่างเรียบร้อย

และเนื่องจากไม่มีการเคลื่อนกล้องหรือเปลี่ยนมุมกล้องมากนัก ในฉากที่ตัวละครหลายตัว ต้องนั่งล้อมวงทำอะไรสักอย่าง เช่น ในฉากที่ติดมาก แม่นาค บ้าเงิน นั่งกินข้าวแล้วจ้ำปี้กับทุยมา หา ตัวละครจะนั่งเป็นรูปครึ่งวงกลมเพื่อให้กล้องเก็บภาพกว้างและเห็นหน้าทุกคนได้ชัดโดยไม่ต้อง ย้ายมุมกล้อง แม้ว่าจะขัดกับหลักความเป็นจริงตามธรรมชาติ

ในแม่น้ำนครโพธิ์ การจัดองค์ประกอบภาพไม่มีความโดดเด่น ส่วนมากจะจัดนักแสดงไว้ตรงกลางภาพเพื่อให้เห็นได้อย่างชัดเจนเพียงเท่านั้น ไม่ให้รายละเอียดปลีกย่อยเกี่ยวกับบรรยากาศ หรือสิ่งแวดล่อม ความสนใจของคนดูจึงไปตกอยู่ที่ตัวละครและเรื่องราวเพียงอย่างเดียว

4. การจัดแสง

เนื่องจากเรื่องราวร้อยละ 70 ของเรื่องเกิดขึ้นในตอนกลางคืน แสงจึงมีส่วนสำคัญทั้งในด้านการถ่ายภาพ และการสร้างบรรยากาศ ขณะที่ฉากกลางวันภายนอกแสงดูเป็นธรรมชาติ จากแหล่งแสงธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากมีเงาตกทอดตามลักษณะของแสงจากแหล่งธรรมชาติ แต่ฉากกลางวันภายในสถานที่ซึ่งต้องการการจัดแสง แสงที่ได้ไม่เป็นธรรมชาติ ความเข้มของแสงสูง contrast สูง มีเงาเข้มตกทอดจำนวนมาก ส่วนฉากกลางคืนที่ควรมืดสลัวเนื่องจากในเรื่องเป็นสมัยที่ยังไม่มีไฟฟ้าใช้ ชาวบ้านใช้แต่ตะเกียงและเทียนไข แต่ทั้งฉากก็สว่างไหว เห็นนักแสดงชัดเจน มีการใช้ไฟหลายดวง สืบเกิดจากเงาเข้มที่ตกกลงหลายทิศทาง โดยไม่เห็นที่มาของแสงว่ามาจากอะไร ซึ่งตรงกันข้ามกับการรับรู้ของคนว่าแสงน่าจะมีที่มาจากตะเกียง ดวงจันทร์หรือเทียนเท่านั้น

รูปที่ 23 : หมอผีปลอมทำพิธีเรียกผี แม่นาค ภายในฉากมีแหล่งแสงจากเทียนดวงเดียวแต่สว่างทั่วทั้งฉาก

เช่น ฉากที่หมอผีและลูกสมุนมาขุดศพแม่นาคเพื่อเอาน้ำมันพราย ทั้งกลุ่มถือตะเกียงมาเพียงดวงเดียว แต่ทั้งฉากก็สว่างมาก มีเงาเข้มตกกระทบไปตามพื้นและตกลงบนนักแสดงคนอื่น ๆ และจากเงาที่เห็นชี้ว่าแหล่งแสงไม่ได้มาจากตะเกียง เช่นเดียวกับเมื่อหมอผีปลอมทำที่ว่าจะ

มาปราบแม่น้ำ ในฉากมีการจุดเทียนไขตามเดียว แต่ทั้งฉากกลับสว่างไสว และแหล่งแสงไม่ได้มาจากเทียน หากพิจารณาจากเงาเข้มเด่นชัดที่เกิดขึ้น

การจัดแสงเพื่อผลพิเศษทางภาพที่ปรากฏในหนังมีเพียงการใส่รหัสให้กับความเป็นผี ซึ่งนอกจากการแต่งหน้าแบบขาวซีด ให้คนดูรับทราบทันทีว่าเป็นผีแล้ว ยังได้ใส่รหัสที่สองจากแสงเข้าไป ด้วยการจัดไฟไว้ด้านล่างของตัวแสดง ทำให้มีเงาตกทอดดูน่ากลัว และในการปรากฏตัวของผีจะมีไฟสีฟ้าเป็นฉากหลังพร้อมกับกลุ่มควัน สร้างความรู้สึกวังเวงและน่าสะพรึงกลัว

ในภาพยนตร์เรื่องนี้แสงมีหน้าที่ที่จำกัด นั่นคือ ใช้แสงเพื่อการถ่ายภาพให้ติด ใช้แสงช่วยเพิ่มความน่ากลัวให้ผีแม่น้ำ ด้วยการจัดไฟจากด้านล่างทำให้เห็นใบหน้าน่ากลัว แต่การจัดแสงดังกล่าวไม่ได้คำนึงถึงผลทางด้านความงาม สุนทรีย์ยะ ความสมจริง ช่วยเสริมอารมณ์ หรือเล่าเรื่องแต่อย่างใด

5. การตัดต่อ ลำดับภาพ

ลักษณะการตัดต่อในเรื่อง แม่นาคพระโขนง ปี 2521 นี้ เป็นการตัดต่อโดยการใส่ชุดภาพเดียวกันของเหตุการณ์ ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง มีการเปลี่ยนขนาดภาพ หรือมุมกล้อง แบบง่าย ๆ แต่ทั้งนี้ไม่ได้สื่อความหมายใด ๆ เป็นพิเศษ

นอกจากการตัดต่อแบบต่อเนื่องโดยใช้ภาพจากชุดเหตุการณ์เดียวกันแล้ว ยังมีบางฉากที่ตัดต่อแบบภาพต่อภาพ จังหวะการตัดต่อในลักษณะนี้จะเป็นไปอย่างรวดเร็ว เพราะต้องการกระตุ้นอารมณ์ผู้ชม เช่น ในฉากที่อาจารย์ทองโดนผีแม่น้ำฆ่า จะมีการตัดสลับระหว่าง Close up อาจารย์ทองเห็นสีหน้าตกใจ / Medium Shot ลมพัดแรง / Medium Shot ฟังร้องฟ้าผ่า / อาจารย์ทองถูกผีแม่น้ำบีบคอตายในที่สุด หรือในฉากแมวดำกระโดดข้ามโลงศพ ลมพัดหน้าต่างเปิด แม่นาคไหลมาทางหน้าต่าง ซึ่งเมื่อใส่เสียงดนตรีประกอบเสียงดังเข้าไปทำให้เกิดความระทึกใจ เป็นการตัดเพื่อเร้าอารมณ์คนดูให้ตื่นเต้น เล่นกับความตกใจของคนดูมากกว่าความกลัว

การคำนึงถึงจังหวะในการตัดเพื่อสร้างความต่อเนื่องทางด้านอารมณ์มีน้อย เช่น ความไม่ต่อเนื่องทางด้านอารมณ์ระหว่างฉากที่อารมณ์ขัดแย้งกัน เช่น ฉากงานศพที่อบอวนไปด้วยความสนุก ตลก ดนตรีดังโง่ซ่าง แล้วตัดไปการฝังศพซึ่งทุกคนร้องไห้และดนตรีเศร้า เป็นการเปลี่ยนอารมณ์ที่กะทันหัน ทำให้อารมณ์คนดูสะดุด

ลักษณะโดยรวมจังหวะของหนังดำเนินไปอย่างเนิบ ๆ ไม่เร่งร้อน จนถึงกับช้า เนื่องจากส่วนใหญ่จะเป็นการต่อจากหนึ่ง ๆ เข้ากับจากหนึ่ง ๆ ไม่ว่าจะเป็นนักแสดงนั่ง กล้องนั่ง หรือนิ่งทั้งสองอย่าง อีกทั้งจำนวนช็อตที่ใช้ มีจำนวนน้อย นั่นคือมีการตัดน้อยครั้ง ในหนึ่งคัตยาวไม่ค่อยมีภาพ insert นึก เป็นการตัดต่อเพื่อร้อยเรื่องราวมากกว่าเน้นผลไปที่อารมณ์ของหนัง

6. เสียงในภาพยนตร์

7.1 เสียงสนทนา

ในเรื่องนี้ยังคงเป็นเสียงพากย์อยู่ซึ่งเป็นไปตามลักษณะของภาพยนตร์ในยุคนั้น และเช่นเดียวกับเรื่องของการแต่งตัว ฉาก และองค์ประกอบอื่น ๆ ที่ไม่ระบุให้รู้ว่าเรื่องราวนี้อาจเกิดขึ้นเมื่อใด ดูผสมปนเปกันไปหมด เช่นเดียวกับภาษาที่ตัวละครใช้พูดกัน ส่วนใหญ่เป็นภาษาร่วมสมัยของชาวชนบทในยุคนั้น (ปี พ.ศ. 2521) โดยให้สรรพนามพูดกันว่า จิ้น แก เอ็ง ข้า แต่บางตอนมีการใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษ เช่น ตอนที่ทิดมันมาห้ามไม่ให้เพลิงปล้ำแม่เนาค เพลิงจึงพูดขึ้นมาว่า “กูรู้มึงจะเคลมเมียพี่มึงไซ้ใหม่ละ” ซึ่งไม่น่าจะมีการใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษนี้ในชนบทยุคที่ไฟฟ้ายังเข้าไม่ถึง

เนื่องจากการพากย์เสียงนั้นผู้พากย์มีความเป็นอิสระในการเพิ่มเติมบทพูดซึ่งตัวละครไม่ได้พูดไว้ในภาพยนตร์ที่ถ่ายไว้ นั่นคือมีการพากย์เกินไปจากบท แม้จะเพียงเล็ก ๆ น้อย ๆ ซึ่งผู้พากย์อาจคิดว่าจะช่วยเสริมอารมณ์ของหนังซึ่งสามารถสร้างความสนุกสนาน อันเป็นลักษณะของหนังพากย์แบบไทย ๆ ที่ได้รับความนิยมมายาวนาน แต่ถึงกระนั้นการพากย์เกินบทนี้ก็ทำให้หนังขาดความสมจริง และบางครั้งยังทำให้อารมณ์ของหนังเปลี่ยนไปด้วย เช่นในฉากที่กำลังตื่นเต้น แต่มีเสียงตัวละครพูดตลกออกมาทำให้ไม่ตื่นเต้นอย่างที่ควร การพากย์เกินบทที่พบมากจะเป็นบทพูดของตัวละครสมทบต่าง ๆ เช่นท๊วย โพล้ง ลูกศิษย์หมอผี เป็นต้น

นอกจากนี้เสียงในบทสนทนายังขาดในเรื่องมิติของเสียง นั่นคือเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างความดังของเสียงและระยะทางหรือความห่างของต้นกำเนิดเสียง ดังนั้นเสียงสนทนาที่ปรากฏของตัวละครที่อยู่ใกล้จะอยู่กับตัวละครที่อยู่ไกลออกไปจะมีความดังเท่ากัน ซึ่งขัดกับหลักความเป็นจริงที่เสียงของตัวละครที่อยู่ใกล้ควรจะเบาว่าเสียงของตัวละครที่อยู่ไกล

7.2 เสียงดนตรี

ในเรื่องแม่นาคพระโขนงไม่มีการใช้เพลงหลักหรือ ซึ่งเป็นเพลงมีการ แต่งขึ้น เฉพาะสำหรับภาพยนตร์เรื่องนั้น ๆ แต่มีเสียงดนตรีประกอบตลอดทั้งเรื่อง เป็นเพลงที่มีผู้สร้างสรรค์ไว้แล้วทั้งดนตรีแบบไทย ๆ เช่น ซลุ่ม (ในฉากเปิดเรื่อง) และดนตรีสากล ซึ่งจะเปลี่ยนไปตามอารมณ์ของตัวละคร หรืออารมณ์ที่ผู้สร้างต้องการให้ผู้ชมรู้สึก เช่น ในฉากงานสนุกสนานรื่นเริง หรือฉากที่ตัวละครตีใจ มักใช้เพลงค่างควากินกล้วย ส่วนฉากที่แม่นาครู้ว่าติดมากต้องไปเกณฑ์ทหาร หรือฉากที่แม่นาคตายก็ใช้เพลงเศร้า ฉากที่ผีแม่นาคปรากฏตัว อาละวาด ใช้ดนตรีสมัยใหม่ที่มีซาวนด์น่ากลัว น่าตกใจ หรือตื่นเต้น ขึ้นอยู่กับอารมณ์ในช่วงนั้น ๆ แต่ทั้งนี้ทั้งนั้น เสียงดนตรีที่ถูกนำมาประกอบกลับมีความเด่นชัดทางด้านอารมณ์เกินอารมณ์ของภาพในภาพยนตร์ที่ปรากฏ กลายเป็นว่าไม่ได้ใช้เสียงดนตรีช่วยเพิ่มอารมณ์ของหนัง แต่กลับใช้เสียงดนตรีเป็นตัวนำพาอารมณ์หนัง รวมถึงมีการใช้ดนตรีประกอบอย่างขาดความต่อเนื่องของอารมณ์ ตัวอย่างเช่น

ฉากที่อาจารย์เต๊ะมาทำพิธีสะกดวิญญาณแม่นาค ภาพที่เห็นเป็นบรรยากาศที่วังเวงของป่าช้า แต่เนื่องจากข้อจำกัดในเรื่องแสง และการตั้งกล้องนิ่งทำให้ภาพดูอ่อนไปใน การสร้างอารมณ์ จึงใช้ดนตรีช่วยทั้งสร้างความวังเวงและความตื่นเต้นให้กับฉาก และเมื่อแม่นาคโดนสายสัญญาณพันกายดนตรีเศร้าก็ถูกใส่เข้ามาแทนที่อย่างทันทีทันใดไม่มีการเฟดเสียงหรือผสมเสียง เพื่อสร้างความกลมกลืนระหว่างเสียงดนตรีที่แตกต่างกัน ทำให้อารมณ์ของหนังไม่ต่อเนื่อง คนดูต้องพยายามเปลี่ยนอารมณ์ให้ทันตามอารมณ์เพลง หรืออารมณ์ที่ผู้สร้างต้องการให้คนดูรู้สึก กลายเป็นว่าภาพที่เห็นเป็นตัวเสริมให้กับเสียงที่ได้ยิน มากกว่าที่เสียงจะช่วยสนับสนุนภาพ มีการเร้าอารมณ์คนดูในลักษณะนี้ตลอดทั้งเรื่อง ทำให้คุณค่าของภาษาภาพด้อยลงไป

7.3 เสียงประกอบต่างๆ

เสียงประกอบที่ใช้ในภาพยนตร์คือเสียงทั่ว ๆ ไปที่เป็นตัวแทนของสิ่งที่เกิดขึ้นจากภาพ ซึ่งจำเป็นจะต้องสัมพันธ์กับเวลาและการกระทำของสิ่งนั้น ๆ โดยเฉพาะ ขณะเดียวกันจะแสดงความหมายในตัวมันเองด้วย หรือใช้เสียงประกอบที่ไม่มีแหล่งเสียงอยู่ในภาพที่เห็นแต่เป็นเสียงประกอบเพื่อเสริมบรรยากาศให้กับภาพ ซึ่งตรงนี้ต้องคำนึงถึงหลักความเป็นจริง เพื่อช่วยให้เกิดความสมจริงและสร้างบรรยากาศให้กับหนัง

ในส่วนองเสียงประกอบแวดล้อมทางธรรมชาติที่ปรากฏในภาพยนตร์มีอยู่ไม่มากนัก เห็นชัดว่าผู้สร้างไม่ได้ให้ความสำคัญกับส่วนนี้เท่ากับเสียงประกอบพิเศษ เสียงประกอบที่มีปรากฏอยู่เล็กน้อยในหนังก็มี เช่น เสียงหมาหอน เวลาผีมาปรากฏตัว เสียงไก่ขัน ซึ่งเป็นเสียงประกอบที่มีบทบาทในการบอกช่วงเวลาว่าใกล้สว่างแล้ว เนื่องจากไม่สามารถบอกได้จากการจัดแสงในเรื่อง จึงใช้เสียงไก่ขันเป็นสัญลักษณ์ว่าใกล้รุ่ง รวมถึงเสียงของสิ่งที่เห็นในภาพเช่น เสียงพายเรือ เสียงเตะ เสียงต๋อย ซึ่งนับว่ามีเสียงประกอบที่น้อยมาก

เสียงประกอบพิเศษทั้งหมดเป็นเสียงที่เกิดจากการกระทำการแสดงอิทธิฤทธิ์ของผีแม่นาค โดยใช้เสียงเทคนิคพิเศษบวกกับแอ็คชั่นของนักแสดงทำให้คนดูรู้ว่าแม่นาคทำอะไร แม้ว่าจะไม่เห็นตัวแม่นาคก็ตาม เช่นฉากที่แม่นาคตบลูกสมุนหมอมผีที่มาขุดศพ หรือ แม่นาคดึงहुติดมาก ที่คนดูจะเห็นแต่ฉากทำท่าสะบัดหูและร้องพร้อมได้ยินเสียงเทคนิคพิเศษ หรือตอนที่แม่นาคทำปาฏิหาริย์ เช่นหายตัว ซึ่งบ่อยครั้งเสียงที่ออกมาน่ากลัวมากกว่าภาพที่เห็น

สรุปลักษณะโดยรวมของภาพยนตร์เรื่องแม่นาคพระโขนง ปี 2520

การตีความ และ การเล่าเรื่อง

ภาพยนตร์เรื่องแม่นาคพระโขนง (2520) นี้ได้ดำเนินรอยตามแม่นาคพระโขนงในปี 2502 ไม่มีการสร้างสรรค์สิ่งใดเพิ่มเติมมากนัก โดยยึดแก่นเรื่อง และโครงเรื่อง ซึ่งเป็นที่รู้จักกันดี รวมถึงนักแสดงนำในบทแม่นาค นั่นคือ ปรีयरุ่งเรือง แต่ตัวละครอื่น ๆ มีการเปลี่ยนแปลงไป

1. แก่นเรื่อง เป็นเรื่องของความรักที่มีอุปสรรคจากความแตกต่างระหว่างคนกับผี การออกอาละวาดของวิญญาณแม่นาคนั้น ล้วนเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นผลสืบเนื่องมาจาก “ความรัก” ทั้งสิ้น เป็นความรักที่ยังไม่หลุดพ้นจากความยึดมั่นถือมั่นที่แม้ความตายก็ไม่อาจหยุดความรักของเธอ แต่ถึงที่สุดแล้วก็ไม่สามารถผีในธรรมชาติไปได้

2. เรื่องราวยังคงโครงเรื่องเดิมของแม่นาคพระโขนงที่เป็นที่จดจำของคนไทยเป็นอย่างดี การดำเนินเรื่องเป็นไปตามระเบียบของเรื่องเล่า นั่นคือปูเรื่องด้วยการแนะนำตัวละครและความสัมพันธ์ระหว่างตัวละคร ก่อนที่จะค่อย ๆ พัฒนาไปสู่ความขัดแย้ง นำไปสู่ความพยายามในการแก้

ไขปัญหาของตัวละคร และไปสู่จุดไคลแมกซ์ และคลี่คลาย โดยการดำเนินเหตุการณ์ไปตามลำดับของการเกิดเหตุการณ์นั้น ๆ โดยใช้วิธีการเล่าเรื่องแบบง่าย ๆ ไม่ซับซ้อน

3. ยังคงมองว่าหนังสือต้องสนุกสนาน มากกว่าความน่ากลัวเพื่อสร้างความบันเทิง แม้ว่าแก่นเรื่องจะเป็นเรื่องของความรัก แต่หนังสือได้นำหน้ากับการออกอวลระวาดของผีแม่นาคมากกว่าส่วนอื่น ๆ ซึ่งสร้างความน่ากลัว และความสนุกสนานในคราวเดียวกัน นั่นคือเป็นหนังสือที่มีหลากหลายทางอารมณ์ ทั้งรัก เศร้า น่ากลัว และตลก แต่มีการแบ่งแยกก่อนหนังสืออย่างชัดเจนตามอารมณ์ของหนังสือว่าเป็นเรื่องของความรักความน่ากลัว หรือความตลก ไม่ปะปนและมีความเป็นอิสระต่อกัน

4. เรื่องราวที่ถูกนำมาเรียงร้อยเข้าด้วยกันยังขาดความเป็นเหตุเป็นผลมารองรับ ทั้งในเรื่องของพฤติกรรมตัวละคร ที่มาที่ไปของเหตุการณ์ ยุคสมัยของเรื่องราวไม่กระจ่างชัด ทั้งไม่มีการกำหนดบอกให้ทราบโดยบทสนทนา บริบทของสังคมในหนังสือ ไม่ว่าจะเป็นการแต่งกาย บ้านเรือนที่อยู่อาศัย วิถีชีวิตทำให้ขาดความสมจริง

5. มุมมองในแง่ของความรักของแม่นาคในภาพยนตร์เรื่องนี้ เป็นความรักที่ออกไปในทางของการหึงหวงและเห็นแก่ตัว การไม่ยอมจากไปของแม่นาคเป็นผลมาจากความยึดมั่นถือมั่น ไม่อยากให้ผัวไปมีรักใหม่

6. การตีความในความเป็นผีของแม่นาค ผีแม่นาคยังคงลักษณะที่ผู้คนคุ้นเคย นั่นคือเป็นผีสาวสวย ผอมยาว นุ่งโจงกระเบน และใส่ผ้าแถบ ผีแม่นาคยึดติดอยู่กับผัวเท่านั้น ไม่มีความผูกพันกับลูกที่ตายติดท้องมา มีความเป็นแฟนตาซีสูง มีอิทธิฤทธิ์เหนือธรรมชาติ และใช้อิทธิฤทธิ์เหล่านั้นในการทำร้ายผู้ที่ไม่หวังดี แม่นาคไม่ได้ฆ่าคนสู่มลพิษห่า แต่ฆ่าเพราะถูกรังแกก่อน ถึงแม้ว่าผีแม่นาคจะฆ่าคนไปหลายคน แต่ผีแม่นาคก็น่าสงสารและน่าให้อภัย

7. การอยู่ร่วมกันของคนกับผีเป็นสิ่งที่เป็นไปได้อย่างยิ่ง แม้แม่นาคจะพยายาม แต่ความเป็นผีก็ไม่สามารถปกปิดได้ เพราะผีมีความแตกต่างจากคนมากมาย ไม่ว่าจะเป็นใบหน้าที่ซีดเซียว กลิ่นเหม็น เนื้อตัวเย็น หากนอนหลับจะกลายเป็นศพ ไม่สามารถปรากฏตัวในตอนกลางวัน เป็นต้น และท้ายสุดความพยายามที่จะใช้ชีวิตอยู่กับผัวของแม่นาคก็เป็นไปได้เพียงไม่ถึงชั่วข้ามคืน

8. มีการสอดแทรกวัฒนธรรม ความเชื่อ ของคนไทยเข้าไปในเรื่องราวเป็นระยะ ทั้งในรูปแบบของการกระทำ คำพูด หรือภาพ เช่น ความเชื่อในเรื่องของการทำบุญด้วยการก่อพระเจดีย์ทรายที่ยิ่งสูงยิ่งได้บุญมาก ความเชื่อในเรื่องของโชคลาง หากแมวดำกระโดดข้ามโรงศพผีจะเฮี้ยน และการเตรียมข้าวของให้เด็กก่อนเกิดถือเป็นล้างไม่ดีไม่ควรกระทำ

9. ฉากที่เป็นเอกลักษณ์ของแม่นาคพระโขนง ได้รับการคงไว้ นั่นคือ ฉากที่แม่นาคทำมือยาวเพื่อหยิบลูกมะนาวจนเป็นเหตุให้ทิดมากสงสัย และรู้ความจริงในที่สุด และฉากแม่นาครอผัวที่ท่าน้ำ

องค์ประกอบทางศิลปะของภาพยนตร์

องค์ประกอบทางด้านการผลิตที่ถูกนำมาผสมผสานเป็นแม่นาคพระโขนงฉบับนี้ ถูกนำมารวมกันเพื่อผลในการเล่าเรื่องมากกว่าความงามในศิลปะของภาพยนตร์ ดังนั้นผู้ชมจึงสามารถรับรู้เรื่องราวได้มากกว่าอารมณ์ของหนัง ซึ่งมีโทนอารมณ์ที่ไม่ต่อเนื่อง อันเนื่องมาจากวิธีการนำองค์ประกอบต่าง ๆ ของภาพยนตร์มาใช้

10. การแต่งกายขาดความสมจริงในแง่ของการใช้ในชีวิตประจำวัน เสื้อผ้าทุกตัวที่ปรากฏในภาพยนตร์เป็นเสื้อผ้าใหม่ ที่ยังคงความสดของสีสันทันและลักษณะของเนื้อผ้า นักแสดงชายทุกคนในเรื่องต่างแต่งกายแบบเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นเวลาใด ไม่มีลักษณะเฉพาะ

11. นักแสดงทุกคนต่างเล่นไปตามบทที่ได้รับ การแสดงออกทางด้านอารมณ์และความรู้สึกของตัวละครไม่ได้ถูกถ่ายทอดมาจากภายใน แต่จะถูกบอกกล่าวจากคำพูด บวกกับการแสดงที่ไม่ค่อยมี movement ทำให้ดูไม่สมจริง ไม่เป็นธรรมชาติ

12. ฉากที่ปรากฏในเรื่องถูกกำหนดขึ้นมาอย่างหยาบ ๆ ไม่มีของประกอบฉากให้เห็นมากนัก ความสัมพันธ์ด้านสถานที่ตั้ง และทิศทาง ระหว่างฉากต่าง ๆ ฉากไม่กระจ่างชัดในรายละเอียด ฉากจึงเป็นเพียงสถานที่สำหรับเกิดเหตุ มากกว่าที่จะช่วยในการเล่าเรื่องราว สนับสนุนเรื่องราว หรือสร้างความสุนทรีย์

13. มีการใช้เทคนิคการแต่งหน้าเพื่อใส่รหัสของความเป็นผีให้กับแม่นาค นั่นคือผีแม่นาคจะมีใบหน้าสีขาวซีด อันเป็นสัญลักษณ์ของการไร้ซึ่งเลือดเนื้อ ได้ดาดาคัลล่า

14. ภาพที่ปรากฏบนจอภาพยนตร์เป็นการใช้มุกกล้องระดับสายตา ตั้งกล้องนิ่งไม่ค่อยมีการเคลื่อนกล้อง หรือเปลี่ยนมุกกล้องเพื่อผลพิเศษทางภาพ องค์ประกอบภาพไม่มีความโดดเด่น เนื่องจากโดยมากจะเป็นการจัดวัตถุไว้ตรงกลางภาพเพื่อให้เห็นเด่นชัดเสมอ ยกเว้นเมื่อมีการปรากฏตัวของผี มีการใช้เทคนิคของกล้องใส่รหัสความเป็นผี นั่นคือใช้กล้องมุมต่ำถ่ายแม่น้ำทำให้ผีแม่น้ำดูน่ากลัว มีพลังกำลัง แต่เมื่อแม่น้ำถูกจับลงหม้อก็ใช้กล้องมุมสูงแสดงถึงความพ่ายแพ้ ความเสื่อมอำนาจของผีแม่น้ำ

15. การจัดแสงไม่เป็นธรรมชาติ วัตถุประสงค์ของการจัดแสงในหนังเพียงเพื่อผลทางด้าน การถ่ายภาพให้ติดและสว่างชัด มากกว่าวัตถุประสงค์ด้านโทนสี อารมณ์ และบรรยากาศ ยกเว้นเมื่อผีแม่น้ำปรากฏจะใช้การจัดแสงในการสร้างสัญลักษณ์เรื่องผี โดยใช้แสงส่องมาจากด้านล่างขึ้นสู่ใบหน้าของแม่น้ำ ให้ผลในความรู้สึกน่ากลัวของใบหน้าที่มีเงาตกทอดผิดไปจากปกติธรรมดา แสดงให้เห็นว่าไม่ใช่คน และยามที่แม่น้ำปรากฏตัวจะใช้ไฟส่องหลัง และควันเพื่อสร้างบรรยากาศวังเวง และน่ากลัว

16. การตัดต่อเป็นไปอย่างง่าย ๆ ไม่ซับซ้อน เป็นการตัดไปตามลำดับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น จำนวนครั้งของการตัดน้อย ไม่มีภาพ insert มากนัก โดยส่วยใหญ่ของเรื่องจังหวะการตัดจะเป็นไปอย่างเรื่อย ๆ ไม่เร่งร้อน แต่เมื่อต้องการสร้างความน่ากลัวหรือตกใจให้กับคนดูจังหวะการตัดจะเปลี่ยนไป โดยใช้การตัดภาพแบบทันทีทันใด พร้อมกับการใส่เสียงประกอบช่วยสร้างความตกใจ เช่น แมวกระโดดเข้ามาอย่างรวดเร็ว หรือกิ่งไม้ที่ไถลมาทางหน้าตาอย่างปัจจุบันทันด่วน เป็นต้น

17. เนื่องจากภาพยนตร์เรื่องนี้ยังคงใช้เสียงในระบบพากย์ ซึ่งมีการพากย์ที่นอกเหนือจากที่ตัวละครพูด ส่งผลให้เสียงพากย์ไม่ตรงกับปากของตัวละคร ทำให้ขาดความสมจริง ขณะที่เสียงประกอบตามธรรมชาติไม่ได้รับความสนใจนัก มีเพียงเสียงไกขันเพื่อบ่งบอกเวลารุ่งสาง และเสียงหมาหอนแสดงสัญลักษณ์ว่าผีมา เท่านั้น โดยอารมณ์ของเรื่องจะเป็นไปตามเสียงเพลงประกอบที่ถูกใส่เข้ามามากกว่าสิ่งอื่น อารมณ์ของเพลงถูกใส่ลงในฉากต่าง ๆ เพื่อสร้างอารมณ์อย่างจริงจัง และเด่นชัดกว่าอารมณ์ที่เกิดจากภาพที่ปรากฏ

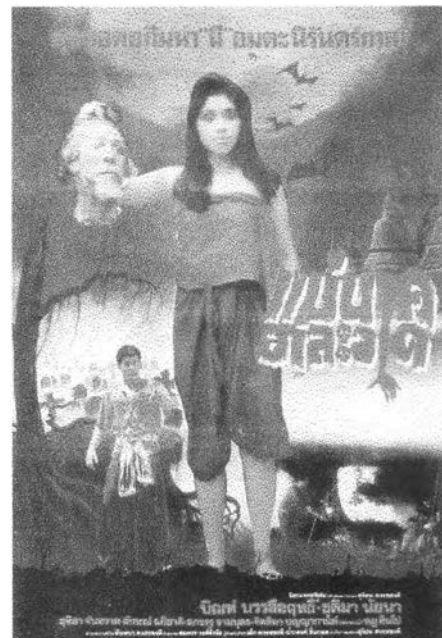
แม่นาคอาละวาด (2531)

สร้าง : ปิยะมงคลฟิล์ม

กำกับ : สุริยน ดวงทองดี

อำนวยการสร้าง : ฉันทนา ดวงทองดี

นักแสดง : บิณฑุ์ บันลือฤทธิ์, ชุตติมา นัยนา,
ลักษณะ อภิชาติ

เรื่องย่อ

เรื่องเปิดฉากที่แม่นาคกำลังจะคลอดลูก หุ้ย กับ โพล้ง รับหน้าที่ไปตามกำนันกับหมอดำแย ที่บ้านแม่นาคก็ได้เพื่อนสนิทของแม่นาคชื่อสร้อยกับแม่ของสร้อยคอยช่วยเหลือ แม่นาคคลอดลูกตายขณะที่มากผู้เป็นสามีไม่อยู่ในงานศพแม่นาคมีเหตุการณ์ที่สร้างความหวาดหวั่นพรันพรึงให้กับชาวบ้านยิ่งนัก ทั้งแมวดำกระโดดข้ามโลงศพและโลงแตก ขณะนั้นลึนกับผาดนักเลงจากลาดกระบังพาพรรคพวกมาทำร่างที่พระโขนง ระหว่างทางเกิดมาปากเสียงกับโพล้งถึงขั้นประดาบกันและเป็นฝ่ายฝ่ายแพ้กลับไป ทั้งคู่เกิดความอาฆาตแค้นจึงคิดจ้างอาจารย์ทองมาปลุกวิญญาณแม่นาคให้อาละวาดเพื่อออกอวดความสงบสุขของชาวพระโขนง แต่วิญญาณแม่นาคดูร้ายเกินฝีมือหมอผีจึงออกอาละวาดฆ่าอาจารย์ทองตาย

ทิดมากกลับมาจากราชการทหารไม่รู้ข่าวการตายของแม่นาค เมื่อมาถึงบ้านแม่นาคก็ดูแลปรนนิบัติเป็นอย่างดี เพื่อนคนใดพยายามที่จะบอกให้มากรู้ว่าแม่นาคตายแล้ว ก็ถูกแม่นาคเล่นงานจนไม่กล้าพูด มากเห็นแม่นาคยืนมีมือยาวไปเก็บลูกมะนาวและมีใบหน้าเฝ้าขณะนอนก็ให้นึกสงสัย วันรุ่งขึ้นมากได้ไปตามความจากบ้านกำนันจึงได้รู้ความจริงและหนีไป ส่วนลีนและพรรคพวกยังไม่หมดความพยายามจึงไปจ้างอาจารย์เต๊ะมาปราบวิญญาณแม่นาคอีกครั้ง และได้สะกดวิญญาณแม่นาคถ่วงน้ำเป็นผลสำเร็จ พระโขนงสงบสุขไปได้ช่วงหนึ่ง จนเจ้านายของทิดมากพร้อมด้วยเรวดีลูกสาวมาตามหามากที่พระโขนงเพื่อเจรจาเรื่องการแต่งงาน ทิดมากแต่งงานกับเรวดี ในคืนนั้นเองวิญญาณแม่นาคก็ได้รับการปลดปล่อย จากความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของตายายที่พายเรือ

ออกหาปลาแล้วทำหม้อแม่นาคแตก แม่นาคตามมาอาละวาดที่บ้านมากจนเกิดปะทะคารมกับ เรวดี เรวดีไปตามอาจารย์เต๊ะให้มาปราบแม่นาคอีกครั้ง ขณะที่ตัวเองหนีกลับบางกอก ครั้งนี้ อาจารย์เต๊ะพลาดท่าถูกแม่นาคฆ่าตาย เมื่อแม่นาครู้ว่าเรวดีหนีไปแล้วก็ขอให้มาแต่งงานกับ สร้อยซึ่งแอบหลงรักติดตามอยู่ ติดตามรับปาก วิญญาณแม่นาคจึงจากไปด้วยดี

แก่นเรื่อง และแง่มุม

ถึงแม้จะมีรายละเอียดปลีกย่อยที่แตกต่างไปจากภาพยนตร์แม่นากในฉบับที่ผ่านมาอยู่บ้าง โดยมีการต่อเรื่องให้ยาวขึ้น ให้แม่นากหลุดออกจากการจองจำและมากแต่งงานใหม่ แต่แก่นเรื่องของแม่นากพระโขนงยังไม่เปลี่ยน ยังคงเป็นเรื่องของความรักอมตะที่ผู้หญิงคนหนึ่งมีให้กับชายคนรัก ถึงขนาดที่เรียกได้ว่า “ถึงตายก็ไม่ยอมเสียเธอให้ใคร” แต่ความรักในครั้งนี้เป็นไปในแนวทางของความหึงหวงอาฆาตมาดร้าย

ศิลปะการเล่าเรื่องในภาพยนตร์

- โครงเรื่อง

โครงเรื่องในช่วงแรกเป็นโครงเรื่องเดียวกับ “แม่นาคพระโขนง” ซึ่งทุกคนต่างรู้กันดีนั่นคือ “แม่นาคออกลูกตายทั้งกลม มากลับมาจากเป็นทหารไม่รู้ว่าเมียตายจึงอยู่ด้วยกัน จนกระทั่งรู้ว่าแม่นาคเป็นผีเพราะเห็นแม่นาคทำมือยาวไปเก็บลูกมะนาวจึงหนีไป แม่นาคออกอาละวาดตามหามาก และในที่สุดก็ถูกหมอผีจับถ่วงน้ำ” แต่เนื่องจากการที่แม่นาคถูกจับถ่วงน้ำไม่ได้หมายความว่าวิญญาณแม่นาคถูกทำลายหรือไปผุดไปเกิด นั่นย่อมเปิดโอกาสให้แม่นาคสามารถคืนชีพมาหลอกหลอนผู้คนได้อีก ทำให้เกิดโครงเรื่องคล้ายเป็นภาคต่อออกมา ในส่วนของภาคต่อนี้มีผู้สร้างออกมาเป็นภาพยนตร์หลายครั้งซึ่งมีเรื่องราวแตกต่างกันออกไป แต่มีโครงเรื่องคล้ายกันอยู่นั่นคือ “มีตาขายคนหาปลาฆ่าปลอยแม่นาคโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ มากมีผู้หญิงคนใหม่ แม่นาคหึงหวงออกอาละวาด ก่อนที่จะโดนปราบหรือจากไป” และแม่นาคอาละวาดก็ได้้นำสองโครงเรื่องนี้มาร้อยเป็นเรื่องเดียวกันนั่นคือ

แม่นาคออกลูกตายทั้งกลม มากกลับมาจากเป็นทหารไม่รู้ว่าเมียตายจึงอยู่ด้วยกัน กระทั่งเห็นเมียทำมือยาวไปเก็บลูกมะนาวจึงหนีไป แม่นาคออกอาละวาดตามหามาก ถูกหมอมผีจับถ่วงน้ำ มีตายายคนหาปลา มาปลอ้ยแม่นาคโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ มากมีผู้หญิงคนใหม่ แม่นาคหึงหวงออกอาละวาด ก่อนที่จะจากไปด้วยดีเมื่อมารับปากจะแต่งงานกับคนที่นาคลืออก

- ระเบียบการเล่าเรื่อง และการดำเนินเรื่อง

มุมมองในการเล่าเรื่องเป็นการนำเสนอในมุมมองที่คนเขียนบทเป็นคนเล่าเรื่องเองแบบรู้แจ้งแทงตลอด (Omniscient point of view) สามารถบอกเหตุและผล ของการกระทำทั้งหมดในเรื่อง รวมถึงรู้สึกไปในความคิดความรู้สึกของตัวละคร ดังเช่นในฉากที่แม่นาคมานั่งร้องไห้ตัดพ้อทิดมากอยู่ในใจ โดยคนดูสามารถได้ยินเสียงความคิดของแม่นาคดังออกมาชัดเจน

การดำเนินเรื่องในแม่นาคอาละวาดยังคงเป็นการเล่าไปตามโครงเรื่องอย่างง่าย ๆ ไม่สลับซับซ้อน จาก 1 ไป 2 ไป 3 และ 4 ตามลำดับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

หนังไม่ได้เปิดเรื่องด้วยการแนะนำตัวละครต่าง ๆ หรือปูเรื่องราวมากนัก อาจด้วยเพราะตัวละครในเรื่องล้วนเป็นตัวละครที่เคยปรากฏมาแล้วในแม่นาคฉบับก่อน ๆ ทำให้ทุกคนรู้จักและคุ้นเคยกันดี ไม่ว่าจะเป็นแม่นาค ทิดมาก หุ่ย และ โพล่ง ความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครเหล่านี้ล้วนถูกเล่าขานมาหลายต่อหลายครั้ง รวมถึงเรื่องความรักระหว่างทิดมากกับแม่นาค ดังนั้นหนังจึงเริ่มเรื่องด้วยความยุ่งยากที่เกิดขึ้น อันก่อให้เกิดการกระทำที่ส่งผลให้มีเรื่องราวตามมานั้นคือแม่นาคออกลูกตาย จากนั้นเรื่องราวก็ดำเนินไปจากการผูกต่อของชุดเหตุการณ์หลายชุด ตั้งแต่ปมขัดแย้งระหว่างนักแสดงต่างถิ่นกับคนพระโขง อันส่งผลให้มีการไปตามหมอมผีมาปลุกผีแม่นาคให้ออกอาละวาดในเวลาต่อมา ความพยายามของนาคในการอยู่ร่วมกับผี ซึ่งเป็นไปไม่ได้จากความขัดแย้งระหว่างความเป็นผีและความเป็นคน จนกระทั่งถูกจับถ่วงน้ำ เหตุการณ์อีกชุดหนึ่งเกิดขึ้นหลังจากนั้นด้วยการปรากฏตัวของเรวดีและการแต่งงานของมาก ผนวกกับเหตุการณ์ความบังเอิญที่ สองตายายช่วยปลดปล่อยวิญญาณแม่นาคให้ออกอาละวาดอีกครั้งด้วยความร้ายกาจที่เพิ่มขึ้นจากเดิม ก่อนที่จะคลี่คลายลงหลังจากที่เรวดีหนีกลับบางกอก และแม่นาคยอมจากไป

อารมณ์ของหนังออกมาในลักษณะของฟันปลาที่ขึ้น ๆ ลง ๆ มองภาพโดยรวมแล้วเรื่องราวไม่มีความเป็นเอกภาพ เป็นการเอาเหตุการณ์ต่าง ๆ มาใส่ไว้โดยขาดการเล่าเรื่อง การผูกเรื่องที่ดี และเรื่องราวที่ถูกนำมาผูกไว้ด้วยกันอย่างหลวม ๆ ไม่เป็นเหตุเป็นผลทำให้หนังขาดความน่าสน

ใจ และขาดคุณลักษณะที่จะทำให้ผู้ชมเชื่อในสิ่งที่ปรากฏบนจอได้ ทั้งนี้มีสาเหตุมาจากหลายส่วนด้วยกันทั้งในเรื่องของตัวละครที่ขาดลักษณะ ความเป็นเหตุเป็นผล ความต่อเนื่องของเรื่องราว ความต่อเนื่องของอารมณ์ ดังจะอธิบายต่อไปนี้

- ลักษณะตัวละคร

ตัวละครในแม่น้ำคาลาสะวาดบางส่วนเป็นตัวละครที่คงไว้จากภาพยนตร์แม่น้ำคพระโขงปี 2521 อันประกอบด้วย แม่นาค ทิดมาก หุ้ย โพล้ง และ อาจารย์เตี๊ยะ แต่คนเขียนบทได้ใส่ลักษณะของตัวละครเข้าไปใหม่ตามแบบฉบับของแม่น้ำคาลาสะวาด ขณะที่บางส่วนเป็นตัวละครที่เคยมีอยู่แล้วแต่ได้รับการเปลี่ยนชื่อใหม่ นั่นคือ เรวดี ลูกสาวเจ้านายของนายมากขณะที่นายมากไปรับราชการทหาร และพ่อของเรวดี ตัวละครบางตัวเป็นการสร้างสรรค์ใหม่ของคนเขียนบท ที่ได้ตัวละครเพิ่มเข้ามาเพื่อสร้างเรื่องราว คือ สิน ผาด อาจารย์ทอง สร้อย แม่สร้อย และกำนัน ขณะที่ตัวละครบางตัวหายไป นั่นคือ มั่น น้องชายทิดมาก จำปี ไร่จวน และป่าของแม่น้ำค โดยที่ตัวละครแต่ละตัวในแม่น้ำคาลาสะวาดมีลักษณะดังนี้

มาก	หนุ่มหล่อ วัย 20 รูปร่างสูงใหญ่ กำยำ เป็นคนนึ่ม ๆ เจ้าชู้ ไม่เด็ดขาด ไม่มีความเป็นผู้นำ
แม่น้ำค	สาวสวย ผอมยาว อายุประมาณ 20 ปี เป็นเมียของมาก รักผัวรักเพื่อน ชี้หิ่ง ดุ เจ้าคิดเจ้าแค้น
หุ้ย	รูปร่างอ้วนใหญ่ ชี้เมา อารมณ์ดี
โพล้ง	ชายไทยร่างสันทัด เป็นอาจารย์ดาบ พอมิวชา ชี้เมา นิสัยนักเลง ตลก กลั้วผี
เรวดี	สาวบางกอก หน้าตาดี มีนิสัยเอาแต่ใจตัวเอง เพราะมีพ่อที่คอยตามใจ เห็นแก่ตัว ไม่มีความเห็นอกเห็นใจ ชอบเอาชนะ และอาฆาตเคียดแค้น
กำนัน	ชายวัยกลางคนอายุประมาณ 50 ปี ลักษณะท้วม ๆ พุดจา ฉะฉาน มีมาดในการเป็นผู้นำ
สิน / ผาด	ท่าทางนักเลง ชี้คู้ย เป็นคนพาล
สร้อย	เพื่อนแม่น้ำค หน้าตาสะสวย รักเพื่อน
พ่อเรวดี	เป็นนายทหาร มียศใหญ่โต เคยเป็นเจ้านายมากในคราวโดนทหาร รักลูกสาวและตามใจลูกสาว

อาจารย์ทอง หมอเสน่ห์ยาแฝด ไม่ใช่คนพื้นเพพระโขนง
 อาจารย์เต๊ะ หมอผีมีผีมือ ชี้อ๋อ หัวล้าน ไว้หนวดเครา

ตัวละครรอง และตัวละครประกอบส่วนใหญ่ไม่สามารถระบุลักษณะตัวละครอย่างแน่ชัด เพราะไม่มีพฤติกรรมหรือบทบาทในเรื่องมากพอที่จะบอกถึงลักษณะนิสัยได้ เช่น แม่ของสร้อย ซึ่งเป็นเมียกำนัน จะเห็นแม่ของสร้อยอยู่เป็นเพื่อนแม่นาคในฉากแม่นาคคลอดลูก และมีบทพูดอยู่ 2-3 คำ ว่าสงสารนาค จากนั้นจะปรากฏตัวอยู่ในทุกฉากที่เกิดขึ้นที่บ้านกำนันแต่ไม่มีบทพูดใด ๆ รวมถึงฉากสุดท้ายก่อนที่แม่นาคจะจากไป เช่นเดียวกับสร้อย ที่มีบทพูดอยู่เพียง 3 ฉากคือในฉากที่นาคกำลังจะคลอดลูก และได้ฝากฝังลูกไว้กับสร้อย ทำให้รู้ว่าสร้อยเป็นคนรักเพื่อน ต่อมาที่งานศพ นาคสร้อยเห็นโรงศพแม่นาคสั้น และในฉากที่เรวดดีกับพ่อมาพูดเรื่องแต่งงานกับมาก จึงทำให้สร้อยมาตามมาก ในฉากนี้จะเห็นสร้อยกระแง้ากระแงอดเรื่องที่มากมีผู้หญิงมาขอ บวกกับคำพูดของโปลังที่พูดไว้ก่อนหน้าว่ามากเนื้อหอมมีแต่คนชอบ จึงพอเดาได้ว่าสร้อยคงจะชอบมาก แม้จะไม่เคยแสดงออกให้เห็นมาก่อนเลยก็ตาม

ในส่วนของอาจารย์ทองพอจะทราบเพียงว่าอาจารย์ทองไม่เก่งเรื่องปราบผี แต่เก่งเรื่องเสน่ห์ยาแฝดมากกว่า จากการพูดคุยกันในเรื่องระหว่างทางที่ผาดไปรับตัวอาจารย์ทองมาปลุกผีแม่นาค อาจารย์ทองพูดว่า “ ประมาทไม่ได้นะพ่อผาดเรื่องผี ๆ สงง ๆ แต่ถ้าเป็นเสน่ห์ยาแฝดล่ะก็บอกมาได้เลย” ซึ่งตรงนี้ทำให้เดาได้ว่าอาจารย์ทองคงจะเอาแม่นาคไม่อยู่แน่ ขณะที่สินและผาดซึ่งเป็นตัวเร่ง (Catalyst) ที่สร้างสถานการณ์ให้เกิดการปลุกผีแม่นาคขึ้น สินและผาดมีลักษณะของตัวร้ายที่เป็น Type Character ชอบรังแกคนอื่น ใช้กำลัง พูดจาโอ้อวด ง่ายต่อการคาดเดา เช่นเดียวกับเรวดดี กับบทนางร้ายที่มีแบบฉบับเฉพาะตัว จะแสดงออกแต่ในสิ่งที่ร้าย ๆ ทั้งจากคำพูดและการกระทำ

ติดมากในแม่นาคอาละวาดมีบทบาทเป็นเพียงบทเสริม (Modifier) นิสัยออกจะเจ้าชู้อยู่บ้าง ขณะที่ไปเป็นทหารอยู่บางกอกและกำลังจะลากลับบ้าน มากได้เขียนจดหมายไว้ให้คุณหนูเรวดดี ตอนที่อำมหิตจนจดหมายมากก็แอบยิ้มเล็กน้อย เมื่อแม่นาคตายแล้วเรวดดีกับพ่อมาหาคนที่พระโขนง มากทำท่าดีใจ และแอบยิ้มอย่างมีนัยเมื่อโปลังมาแล้วให้ฟังว่าทั้งคู่จะมาเจรจาเรื่องอยากให้มากแต่งงานกับเรวดดี ซึ่งตรงนี้ทำให้มากแปลกไปจากฉบับก่อน ๆ ซึ่งเป็นคนที่มั่นคงในความรักที่มีต่อแม่นาค ความรักของมากที่มีต่อขนาดเป็นความรักที่ดูฉาบฉวย เมื่อรู้ว่านาคตายแล้วมากก็ไม่ได้เสียใจหรือระลึกถึงแต่อย่างใด เมื่อเรวดดีมาขอแต่งงานขณะที่ศพนาคยังไม่ได้เผาก็ยอมแต่งโดยไม่อิดเอื้อน ไม่มีการกล่าวถึงหรือแสดงให้เห็นถึงความรักที่มากมีให้กับขนาดมากนัก

รูปที่ 25 : ผีแม่เฒ่าคู่ร้ายหักคอ
อาจารย์เต๊ะ ที่เคยจับนางใส่หม้อ
ถ่วงน้ำ

เช่นเดียวกับแม่เฒ่า ในบทนำ (Protagonist) ที่ดูเหมือนว่าจะฟื้นขึ้นมาเพื่ออาละวาดอย่างเดียว หากเหตุผลอะไรเป็นขึ้นเป็นอันไม่ได้ แม่เฒ่ากลายเป็นผีที่มีอารมณ์แปรปรวน ขึ้น ๆ ลง ๆ หลอกหลอนผู้คนอย่างไร้เหตุผล สลายตาเต็มไปด้วยความเคียดแค้น รวากับว่าการเป็นผีทำให้ต้องเป็นอย่างนั้น

ที่ต่างไปอีกก็คืออาจารย์เต๊ะศัตรูเก่าของแม่เฒ่า (Opponents) ผู้ที่เคยจับแม่เฒ่าถ่วงน้ำในแม่เฒ่าฉบับนี้เป็นหมอผีที่ไม่น่านับถือ การจับแม่เฒ่าถ่วงน้ำของอาจารย์เต๊ะไม่ได้ทำด้วยความปรานี เมื่อจับมาได้ก็พูดว่า “คราวนี้แหละเอ็งจะไม่ได้ไปผุดไปเกิด ผีอย่างเอ็งกับอาจารย์อย่างข้ามันคนละระดับ” ขณะที่โพล้งและทุ่ยมีลักษณะมากขึ้นอีกเล็กน้อย ในความเป็นคนมีใจนักเลง เมื่อผาด ลิน และพรรคพวกมาพระโขงก็ได้ต่อสู้รักษาศักดิ์ศรีของชาวพระโขง แต่ทั้งคู่ก็ยังคงเป็นตัวละครที่ช่วยสร้างสีสันให้กับเรื่องในด้านของความตลกสนุกสนานอย่างเคย

ตัวละครทั้งหมดทุกตัวต่างมีลักษณะเฉพาะตายตัว ขาดความเป็นมนุษย์ธรรมดาที่มีดีชั่วปนกัน แต่ในเรื่องนี้ตัวดีก็จะมีดี ตัวร้ายก็ร้ายสุด ๆ ไม่มีความซับซ้อนทางด้านอารมณ์และพฤติกรรม

- เนื้อหาบทภาพยนตร์

หนังเปิดเรื่องเข้ารายชื่อทีมงานด้วยภาพของป่าช้าในเวลากลางคืน ผีหลายตัวที่ทั้งตัวถูกพันด้วยผ้าขาว ใบหน้าและ ขี้ เลือด ขี้ หนอง ลุกขึ้นมาเต้นกันอย่างสนุกสนานไปพร้อมกับเพลงที่มี

เนื้อเรื่องว่าได้เวลาไปหลอกคนกันแล้ว ทำให้คนดูพอจะคาดเดาได้ว่าภาพยนตร์เรื่องนี้ต้องเป็นหนังผีอีกเรื่องหนึ่งที่เน้นความสนุกสนานเป็นหลักมากกว่าที่จะเป็นหนังผีน่ากลัว

เนื้อหาของหนังโดยรวมไม่ได้ให้ความสำคัญกับเรื่องราวของความรัก แม้ว่าแก่นเรื่องจะอยู่ที่ความรัก แต่เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ถูกนำมาผูกร้อยเป็นเรื่องราวไม่ได้ไปสนับสนุนแก่นเรื่องดังกล่าว แต่เน้นไปที่ความดุร้าย ความน่ากลัว การออกอาละวาดของผีแม่นาค โดยมีความตลกเป็นตัวสร้างสีสันและความสนุกให้กับหนัง ถึงกระนั้นความดุร้ายแบบไม่มีเหตุผลทำให้คนดูเชื่อในสิ่งที่เกิดขึ้นในหนังได้ยาก

หนังไม่ให้ความสำคัญกับมุมมองทางด้านความรัก จึงไม่มีการปูพื้นให้เห็นความสัมพันธ์อันลึกซึ้งระหว่างมากและนาคตั้งแต่ก่อนที่มากจะไปเป็นทหารและก่อนที่แม่นาคจะตาย ซึ่งจะเป็นเหตุผลรองรับการไม่ยอมจากไปของผีแม่นาค เรื่องราวเริ่มต้นขึ้นในคืนที่นาคเจ็บท้องคลอด สิ่งเดียวที่เป็นตัวบอกได้ว่าความรักที่นาคมีให้มากนั้นมากมายนักมาจากบทสนทนาระหว่างแม่นาคกับสร้อย ก่อนที่แม่นาคจะตาย แม่นาคเรียกสร้อยมาสั่งเสียให้ช่วยดูแลลูกหากแม่นาคเป็นอะไรไปและให้บอกมากด้วยว่านาครักมากคนเดียว และจะรอเสมอ

แม่นาค: สร้อยเพื่อนรัก ข้าขออะไรเอ็งสักหน่อยได้ไหม

สร้อย: เราเป็นเพื่อนกันนะนาค ขอมาเถอะ ข้าให้ได้ทุกอย่าง บอกมาเถอะนะ

แม่นาค: ถ้าข้าเป็นอะไรไปขอฝากไอ้แดงด้วย ขอให้เอ็งเลี้ยงดูมันเหมือนลูกของเอ็งนะ

สร้อย: ข้ารับปาก แต่เอ็งต้องอยู่เลี้ยงลูกเอ็งนะ เอ็งต้องไม่เป็นอะไรนะ

แม่นาค: ใช่ ข้าต้องไม่เป็นอะไร ข้าต้องอยู่เลี้ยงไอ้แดง ข้าต้องรอพี่มากของข้า สร้อยเอ็งอย่าลืมนะ พี่มากกลับมาเอ็งต้องบอกว่าข้ารักพี่มาก รักพี่มากคนเดียวเท่าชีวิตข้า ข้าขอเท่านี้ เอ็งรับปากข้านะ

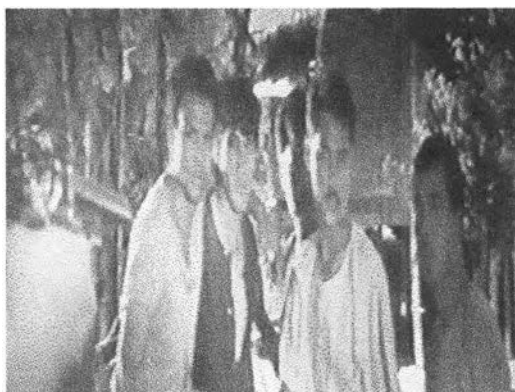
ในขณะที่ความรักของมากที่มีต่อนาคนั้นไม่ได้รับการขยายหรือบอกกล่าวผ่านสิ่งใด ๆ ว่าจะเป็นการกระทำหรือคำพูด

รูปที่ 26 : แม่ขนาดคลอดลูกตายทั้งกลม
หลังจากที่ได้สั่งเสียฝากลูกไว้กับสร้อย

รูปที่ 27 : ฝีม่านาคเขียนตั้งแต่ในคืนแรกที่
ตาย ฝ่าโรงแตกในงานศพ

รูปที่ 28 : ทุยใช้ปืนฆ่าพวกสินและผาด
นักเลงต่างถิ่น จนต้องล่าถอยไปด้วย
ความแค้น

รูปที่ 29 : ฝีม่านาค สามารถพูดเล่นยิ้ม
หัวกับมาก และเพื่อน ๆ เหมือนคนปกติ

ผีแม่นาคเริ่มเฮี้ยนตั้งแต่คืนแรกที่ตาย ฉากงานศพแม่นาคมีเนื้อหาและเหตุการณ์คล้ายกับแม่นาคพระโขนงปี 2521 และมีการเพิ่มเติมให้แม่นาคเฮี้ยนมากยิ่งขึ้นไปอีก นอกจากการสวดคฤหัสถ์ของคนเมาที่พูดถึงเรื่องกลิ่นเหม็นเน่าที่ลอยมาในงานศพ เสียงหมาหอน บรรยากาศวังเวง แมวดำกระโดดข้ามโลงศพ อันเป็นสัญลักษณ์การมาของผี มุขตลกที่มีคนคลุ้มโป่งด้วยมุ้งเดินขึ้นบันได เรือล่มมาสร้างความหวาดกลัวให้กับแขกเหรื่อในงานก็ยังคงอยู่ในแม่นาคฉบับนี้ และสักร้อยยังเห็นโลงศพแม่นาคขยับได้ ก่อนที่โลงจะแตกเผยให้เห็นแม่นาคนอนตายท้องกลมอยู่ภายใน ทำให้แขกที่มาในงานศพพากันหนีจ้าละหวั่น ขณะที่แม่นาคลืมนตาขึ้นมาดู

จะเห็นว่าความเฮี้ยนของแม่นาคได้เกิดขึ้นจากตัวของแม่นาคเองอยู่ก่อนแล้ว ไม่ได้เป็นเพราะถูกรบกวนหรือรังแกจนต้องลุกขึ้นมาต่อสู้ ตอนที่อาจารย์ทองไปขุดศพแม่นาคเพื่อทำน้ำมันพราย อาจารย์ยังไม่ได้ทำพิธีปลดคาถาสะกดแต่แม่นาคก็แสดงอิทธิฤทธิ์แล้ว โดยทำให้อาจารย์ทองไม่สามารถจุดเทียนให้ติดได้ทั้ง ๆ ที่ไม่มีลม จากนั้นสายสิญจน์ที่มัดตราสังข์ขาด แล้วแม่นาคก็ลุกขึ้นมาทูปอาจารย์ทองก่อนที่จะยื่นหัวเราะว่าเสียงดังไปทั่ว สายตาเต็มไปด้วยความเคียดแค้นอย่างไม่มีเหตุผลว่าแม่นาคหัวเราะด้วยเหตุใด และทำไมผีแม่นาคจึงเต็มไปด้วยความเคียดแค้นตั้งแต่ลุกขึ้นมาเช่นนี้

ผีแม่นาคนอกจากจะสามารถหายตัวได้ มีกำลังมหาศาลสามารถใช้มือบีบคอคนตายแล้ว แม่นาคยังมีสัมผัสรับรู้เรื่องที่เกิดขึ้นไปเสียทุกอย่าง เช่น ตอนที่แม่นาคจะฆ่าอาจารย์ทอง แต่อาจารย์ทองโกหกว่าไม่ได้ตั้งใจจะมาทำร้ายแต่แม่นาคก็รู้

แม่นาค: แกมาทำร้ายฉันทำไมไอ้อาจารย์ ฉันไปทำอะไรให้แกเดือดร้อนหึา แกสมควรตายได้แล้ว (น้ำเสียงดุตัน เกรี้ยวกราด)

อาจารย์ทอง: อย่างนะแม่นาค ฉันพึ่งแค่อยกได้น้ำมันได้คางเอาไปทำเสน่ห์หยาแฝด ไม่ได้มีเจตนาทำร้ายแม่นาคเลย

แม่นาค: บัดชบ มดเท็จพูด แกรีบจ้างเขามาแย้งอีก แกต้องการให้ฉันอาละวาด เพื่อผลประโยชน์ส่วนตัว เอาสิ แกไม่ต้องทำ ฉันอาละวาดเองได้ แล้วแกก็ต้องตายเป็นคนแรก

หรือตอนที่มากตั้งใจจะย่องหนีโดยอ้างว่าจะไปถ่ายเบา แม่นาคก็รู้ว่าทิดมากคิดหนี แล้วยังได้พูดจาอาฆาตแค้นแทนที่จะเสียใจที่ผิดตัวคิดจะหนี

แม่นาค: ฮี พี่มากนะพี่มาก คิดว่าหลอกนาคสำเร็จหรือ (หัวเราะ)
ประเดี๋ยวเถอะ เดี่ยวจะรู้สิ

หรือแม่ในยามที่เรวดีกับพ่อมาพระโขนงเพื่อเจรจาเรื่องการแต่งงานระหว่างมากกับเรวดีก็เช่นกัน หนังสือแสดงให้เห็นว่าแม่นาครับรู้ทุกเรื่องในทันทีทันใดที่เรื่องดังกล่าวเกิดขึ้น แม่นาคนั่งอยู่บนหลุมศพแล้วพูดกับตัวเองว่า

แม่นาค: จะแต่งงาน (หัวเราะ) เมียเขาตายยังไม่ได้เฒ่า จะเอาตัวไปแต่งงานกับลูกสาวตัวเอง น่าขำ อยู่ถึงบางกอกมาหาผัวถึงพระโขนง มาทางไหนกลับไปทางนั้น

แต่แม่นาคยังไม่ทันได้ทำอะไร ก็มีอันต้องถูกอาจารย์เฒ่าสะกดลงหม้อไปเสียก่อน พี่แม่นาคโดนปราบได้อย่างรวดเร็วและง่ายดาย ในขณะที่เดียวกันก็ได้รับการปลดปล่อยออกมาอย่างรวดเร็วด้วยเช่นกัน แม้ว่าแม่นาคจะเป็นผีผู้หยิ่งรู้ แต่ในตอนท้ายของหนังสือ เมื่อเรวดีตัดสินใจไปตามอาจารย์เฒ่ามาปราบแม่นาคอีกครั้งแล้วตัวเองก็หนีกลับไปบางกอกแม่นาคกลับไม่รู้

พี่แม่นาคมีลักษณะของความเป็นคนมากขึ้น ไม่มีกิริยาแข็ง ๆ พูดเสียงเย็น ๆ อันเป็นคุณลักษณะของผีที่พบในภาพยนตร์แม่นาคพระโขนงเรื่องอื่น ๆ เช่นในฉากที่มากกลับมาบ้าน แม่นาคก็มาดูแลและทำตัวเป็นปกติ ทั้งลักษณะภายนอกที่ปากเป็นสีชมพูและสดใส กิริยาท่าทางและการพูดจาโต้ตอบเหมือนคนเป็นปกติ สามารถพูดเล่นพูดหัวกับเพื่อน ๆ ของมากได้อีกด้วย ไม่มีทางที่มากจะรู้ได้เลยว่าแม่นาคเป็นผี หากไม่เห็นพฤติกรรมแปลก ๆ ในภายหลัง

พี่แม่นาคเป็นผีที่มีอารมณ์ฉุนเฉียวดุร้าย มีการพูดคุยต่อปากต่อคำกับคนทำราวกับว่าแม่นาคเป็นเป็นคนจริง ๆ ดังในฉากที่แม่นาคได้รับการปลดปล่อยหลังจากที่มากแต่งงานไปกับเรวดี นาคมาหาที่บ้านและปะทะคารมกับเรวดี มีการพูดจาแตกตันทกถางระหว่างผีกับคนเพื่อแย่งชิงสามี

เรวดี: แหม หมั่นไส้หนักเป็นห่วงเป็นใยกันเหลือเกิน

แม่นาค: ก็ต้องห่วงสิ ฉันเป็นเมียเขา นี่ เมียที่เขารักเพียงคนเดียว ไม่ใช่เมียจับยึดเยียด

- เรวดี: ต้าย ฉันไม่ยอมชนะนายมาก ให้เมียเก่ามาตุถูกกันอย่างเงี้ย ถ้าไม่จัดการฉันจะฟ้องคุณพ่อ
- มาก: จะให้ผมจัดการอย่างไรครับ เขาเป็นผีนะครับผมเป็นคน ถ้าทนไม่ได้คุณหนูก็ไปจัดการเขาได้เลย
- เรวดี: ดีละ แล้วจะเห็นดีกัน นายมากอย่ามาว่าฉันโหดร้ายนะ
- นาค: พี่มากนะผิวฉันนะยะ แกจะมาตุ้เอาเป็นผัวง่าย ๆ ไม่ได้ เข้าใจมั๊ย
- เรวดี: ผัวแก แกก็เอาไป แกเป็นผีนายมากเป็นคน อยากรู้น้ำหน้าแกจะเอาเป็นผัวได้มั๊ย

เรวดีต่opakต่อคำกับนาคราวกับว่ากำลังพูดอยู่กับคนธรรมดา ไม่มีความกลัวเกรง เช่นเดียวกับมากที่มีปฏิกิริยาต่อผีย่างสงบ แม้ว่าแม่นาคจะเป็นผีที่ขึ้นชื่อว่าดุร้าย

หากหันมาดูในเรื่องของความเป็นเหตุเป็นผลของเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นทั้งหมดในเรื่อง จะพบว่าในหลายจุดหลายประเด็นที่ขัดแย้งกัน ทำให้หนึ่งไม่น่าเชื่อ ไม่สมจริงอย่างมาก ตัวอย่างเช่น ในซีเควนซ์ที่มากกลับมาจากบางกอก ไปจนถึงฉากที่มากรู้ความจริงแล้วหนีไป

ระหว่างทางกลับบ้าน มากเจอกับโพล้งและทั้ย เมื่อโพล้งจะเอ่ยปากบอกให้มากรู้ว่าแม่นาคตายแล้วก็โดนผีแม่นาคตบจนไม่ได้พูด มากจึงเดินจากมาโดยไม่รู้เรื่องราว ตรงนี้โพล้งมีที่ทำรู้ว่าตัวว่าโดนผีตบแต่ก็ไม่ได้แสดงความหวาดกลัวแต่อย่างใด และยังคงลงใจจะมาอยู่เป็นเพื่อนมากในคืนนั้นอีกด้วย หลังจากที่ได้จากบ้านไปเป็นเวลานาน ทั้งเมียต้องแก่วัยช้ำหลังเพียงลำพัง แต่เมื่อมากกลับมาถึงบ้านได้เจอเมียออกมาต้อนรับขับสู้ก็ถามถึงอาหารเป็นอย่างแรก ระดับของความดีใจของมากที่ได้กลับมาบ้าน และความดีใจที่ได้มาอยู่กับผัวอีกครั้งของแม่นาค ดูไม่สอดคล้อง เป็นความดีใจในระดับปกติของคนที่รู้จักกันแล้วได้เจอกัน ไม่มีการถามไถ่สารทุกข์สุกดิบและไม่ถามถึงลูกเลย ซึ่งเป็นเรื่องแปลกสำหรับคนที่เพิ่งจะเป็นพ่อคนและรู้ทั้งรู้ว่าแม่นาคเพิ่งคลอด

แม่นาคพยายามทำตัวเป็นปกติจัดหาอาหารมาให้มาก เมื่อเพื่อน ๆ มากมาหา มากจึงชวนกินข้าวโดยบอกว่า ตามสบายเพราะแม่นาคทำไว้เยอะ นั้นหมายความว่ามากเจอผีแล้วแต่เพื่อนทั้งสามคนก็เพียงแค่นั่งดูเล็กน้อย กระทั่งผีแม่นาคออกมาจากครัวมานั่งพูดคุย ซึ่งเพื่อนทั้งสามมีเพียงท่าที่เกรง ๆ เท่านั้น จนเมื่อเห็นว่าอาหารที่กินอยู่นั้นเป็นหนอนจึงพากันออกไปเอาเจียน

แล้วกลับเข้ามาใหม่เพื่อขอตัวกลับ ตรงนี้ความไม่น่าเชื่อเกิดขึ้น จากพฤติกรรมของคนธรรมดาที่รู้ตัวว่ากำลังนั่งพูดนั่งคุยอยู่กับผีเช่นนั้น

เมื่อเพื่อน ๆ กลับไปมากนึกถึงลูกขึ้นมาได้ แม่ขนาดตอบอย่างอื่นอีกว่าไม่มีเวลาเลี้ยงเลย ต้องเอาลูกไปฝากไว้ให้เขาเลี้ยง แล้วพຽນี้จะไปรับกลับมา ยามเช้านอนในคืนแรกมากเห็นแม่ขนาดเป็นศพน่าเกลียดคนกลัวชั่วขณะก็ตกใจแต่มากก็ยังคงนอนต่อไป กระทั่งวันรุ่งขึ้นมากจึงไปหาเพื่อน ๆ ที่บ้านกำนันพูดคุยกันเรื่องแม่ขนาด ถึงตรงนี้มากรู้แล้วว่าแม่ขนาดตายจากคำบอกเล่าของทุกคน ซึ่งมากก็น่าจะเชื่อ หรือมิฉะนั้นก็คงสงสัยว่าแม่ขนาดหายไปไหนในเวลากลางวัน มากไม่มีที่ท่าเสียใจกับการตายของขนาดเลยแม้แต่น้อยเพียงแคร์ับรู้อย่างเฉยเมย และโดยไม่มีเหตุผลกำนันก็แนะนำให้มากไปทดสอบดูอีกทีว่าแม่ขนาดเป็นผีจริงหรือไม่ โดยให้อามะนาวบีบใส่กับข้าวที่แม่ขนาดทำถ้าเป็นอาหารผี อาหารจะกลายเป็นหนอน ซึ่งคำแนะนำอย่างนี้แทบจะเป็นไปไม่ได้ด้วยเหตุผลทั้งปวง คนทั้งบางเห็นแม่ขนาดตาย ไปงานศพ เจอเหตุการณ์โง่งแตก อาจารย์ทองถูกฆ่าตาย หากกำนันอยากให้มากเห็นด้วยตาก็น่าจะพากันไปดูศพแม่ขนาดที่วัด ไม่น่าจะไปแนะนำให้มากไปอยู่กับผีที่ตุรายนั่นอีก แต่เรื่องราวยังคงดำเนินไป มากกลับมาบ้านในคืนที่สอง ตรงนี้การให้เหตุผลในการกระทำของมากว่า มากกลับมาทำไม เพราะมากก็ไม่ได้ทำการพิสูจน์อะไรตามที่กำนันแนะนำ

ตกกลางคืนคืนที่ 2 มากยังทำตัวปกติ ไม่มีการถามถึงลูกที่แม่ขนาดบอกว่าจะไปรับกลับมา มากช่วยแม่ขนาดทำกับข้าวยืมแยมแจ่มใส แม่ขนาดทำมะนาวตักได้ถุน มากบอกว่าจะไปเก็บให้ ทั้ง ๆ ที่รู้ว่าฝั้วกำลังเดินไปเก็บลูกมะนาวแต่แม่ขนาดก็ยังทำมือยาวลงไปได้ถุนเรือนเพื่อเก็บขึ้นมา มากเห็นเข้าพอดีแต่ไม่ได้มีปฏิกิริยาอะไร มากกลับขึ้นมาหาแม่ขนาดในครัว ทั้งคู่ไม่ได้พูดถึงเรื่องลูกมะนาวที่ตกอีกจนเช้านอน มากจึงได้หนีออกมา คำถามยอมนเกิดขึ้นกับคนดูแน่นอนว่าสิ่งเหล่านี้จะเป็นไปได้หรือ ภายในตอนเดียวบทภาพยนตร์เรื่องนี้ได้สร้างคำถามมากมายให้กับผู้ชมแบบที่ไม่มีคำตอบให้ ความเป็นเหตุเป็นผลดูเหมือนจะไม่ได้ได้รับความสนใจจากผู้สร้าง

การดำเนินเรื่องราวอย่างไม่เป็นเหตุเป็นผลยังคงดำเนินต่อไปตลอดทั้งเรื่อง เมื่อมากหนีมาหลบที่ดงหนาด นาคก็ตามมาแต่ไม่สามารถเข้าไปได้จึงพูดอย่างเคียดแค้น ก่อนที่จะได้ยินเสียงไก่ขัน

แม่นาค: ในที่สุดนาคก็รู้ว่าพี่มากไม่ได้รักนาคเลย ตอนนาคยังมีชีวิต พี่มากก็บอกว่ารักนาคเพียงคนเดียว พอ นาคตายยังไม่ทันจะเผา พี่มากก็กลับกลายเป็นคนละคน วันนี้พี่มากรอดไปได้ แต่พรุ่งนี้ยังมีอีก จะหนีนาคไม่ได้สักกี่วัน (เสียงเคียดแค้น)

หลังจากพูดจาอาฆาตแค้น แม่นาคก็ไม่ได้ออกตามหา มาก ไม่ได้อาละวาด แต่กลับมานั่งร้องไห้รำพึงรำพันที่ริมน้ำ มีเสียงความคิดของแม่นาคดังว่า

แม่นาค: พี่มากจำทำไมพี่ไม่มาหานาค พี่รู้หรือเปล่านั้นนาคมารอพี่อยู่ทุกวันนี้ พี่จำ พี่คงจะลืมขนาดเหมือนที่พี่ลืมที่นี่ ที่แห่งนี้เราสองคนเคยพากันมาเป็นประจำ เมื่อยามทุกข์พี่ก็จะพานาคมาปลอบประโลมใจให้คลายทุกข์ พอยามสุขเราเคยรำเริงสดชื่น บัดนี้มีนาคเพียงคนเดียวที่มาเฝ้ารอพี่ รอแล้วรอหายเหมือนหัวใจพี่ไม่มีนาคอยู่อีกแล้ว พี่มากจำพี่ไม่รักนาคเหมือนนาครักพี่ หัวใจนาคมีแต่พี่เพียงคนเดียว ไม่ว่าจะชาตินี้หรือชาติหน้า นาคจะรอพี่ รอทุกชาติ ขอให้เราได้พบกัน ได้อยู่ด้วยกัน นาคภาวนาขอให้พี่มากคิดถึงที่นี่ ที่ ๆ เราเริ่มความรักกัน พี่มากเคยบอกว่าจะรักนาคชั่วนิรันดร์ พี่จำกลับมาหานาคเถอะ

รูปที่ 30 : พี่แม่นาคมีลักษณะเหมือนคนทั่วไป เพื่อให้ไม่ทำให้มากรู้ความจริง

รูปที่ 31 : หลังจากพี่มากรู้ว่าแม่นาคเป็นผี ลักษณะของแม่นาคเปลี่ยนไปเป็นลักษณะของผี มีใบหน้าขาวซีดและขอบตาดำคล้ำ

เป็นการพยายามใส่มุมมองในแง่ของความรัก ความผูกพันระหว่างมากับนาศให้กับเรื่องราวโดยผ่านคำพูดของนาศ และสิ่งที่แม่นาครำพึงรำพันนั้นไม่ภาพหรือเหตุการณ์ใดมาสนับสนุน ขณะที่แม่นาคนั่งคิดอยู่นั่นเองก็มีเรือขายก๋วยเตี๋ยวผ่านมา แม่นาคหลอกซื้อก๋วยเตี๋ยวแถมยังชวนเพื่อนผีตัวมากินด้วย ก่อนที่จะหลอกคนขายจนเรือคว่ำ แล้วพากันหัวเราะชอบใจ ซึ่งเป็นสองเหตุการณ์ที่มีอารมณ์ต่างกันอย่างสิ้นเชิง ทำให้อารมณ์ของหนังไม่ต่อเนื่อง

ในขณะที่ตัวเนื้อเรื่องไม่มีเหตุผลรองรับ ความน่ากลัวของผีแม่นาคกลายเป็นเรื่องของ การด่าทอแย่งชิงผู้ชาย หนึ่งก็ยังไม่ลืมที่จะใส่ความตกลงไปตามสูตรของหนังผีไทย ที่มองว่าเรื่องผี เป็นเรื่องบันเทิงสนุกสนาน แต่บทตลกเหล่านั้นไม่มีส่วนในการช่วยพัฒนาเรื่องราว อยู่อย่างโดด ๆ สามารถตัดออกได้โดยไม่กระทบต่อเรื่อง เช่น ในตอนเริ่มเรื่อง โพล้งกับทุ่ยไปตามกานันที่บ้านให้ไปดูแม่นาคซึ่งกำลังจะคลอดลูก แล้วจึงเลยไปตามหมอดำแย ระหว่างทางไปบ้านหมอดำแยต้องผ่านป่าช้า ที่มีป้ายปักไว้ว่า “เขตป่าช้า ระวังผีดู” ความตลกจึงเกิดขึ้นจากความกลัวผีของทั้งคู่ จนทำให้ไม่กล้าเดินผ่านไป ซึ่งจริง ๆ แล้วในสถานการณ์นั้นเป็นช่วงคับขัน คนกำลังจะออกลูก แต่เวลาในหนังกลับหมดไปกับมุขตลกตั้งแต่ต้นเรื่องนี้ค่อนข้างนาน

ต่อมาเมื่อแม่นาคตาย ปรากฏว่าโรงศพแตกในงานศพ ผู้คนพากันวิ่งหนีกระเจิงเป็นลักษณะของการหนีผีตามสูตร คือวิ่งไปรวมในที่เดียวกัน ในครั้งนี้พากันวิ่งเข้าห้องส้วม ก่อนที่ผี ส้วมจะพุ่งออกทุกทิศทุกทางเผยให้เห็นผีตัวหนึ่งกำลังนั่งถ่ายอยู่แล้วบ่นว่า “พวกคนนี่ก็แปลก ดึก ตื่นปานนี้ไม่รู้จักหลบนอน มาวิ่งเล่นกันอยู่ได้ ยิ่งท้องผูกอยู่ด้วย” แล้วผีก็ผายลม สร้างความตลก ขบขัน และอีกฉากหนึ่งที่ถูกใส่เข้ามาเพื่อสร้างความตลกโดยเฉพาะคือ ฉากที่โพล้งสอนดาบให้กับ เด็ก ๆ ในหมู่บ้าน รวมทั้งทุ่ยที่ตัวอ้วนอู้อัยอ้าย ความอ้วนของทุ่ยทำให้การฝึกดาบเป็นที่สนุกสนาน แต่ทั้งฉากนี้ไม่ได้เกี่ยวเนื่องกับเนื้อเรื่องเช่นกัน

นอกจากเรื่องราวสับสน ตัวละครสับสนแล้ว เรื่องเวลาในหนังยังสับสนด้วย ไม่ว่าจะเป็น เวลาของยุคสมัยที่เรื่องราวเกิดขึ้น หรือวันเวลาของวันคืนที่ปรากฏในภาพยนตร์ จากการดำเนิน เรื่องที่นำเหตุการณ์ต่าง ๆ มาต่อเข้าด้วยกันอย่างไม่มีภารกิจ Timing สำหรับสร้างความเข้าใจใน การผ่านไปของเวลา ทำให้ไม่ทราบว่าเป็นวันไหนเป็นวันไหน หรือเรื่องราวดำเนินแล้วไปกี่วัน

ในตอนจบของเรื่อง การจากไปของนาศก็ไปอย่างง่าย ๆ ไม่มีอาจารย์คนใดไปทราบแม่นาค ได้ อาจารย์เต๊ะที่เคยจับแม่นาคถ่วงน้ำก็ถูกแม่นาคหักคอจนหัวขาด นับเป็นการสนับสนุนความ เยี่ยมของแม่นาคได้เป็นอย่างดี แต่แล้วจู่ ๆ แม่นาคก็จากไปเอง หลังจากที่ถูกให้มากแต่งงานกับ

สร้อยที่แอบหลงรักมากมานาน หากนาคไม่เอ่ยปากบอกคนดูก็คงไม่ทราบเรื่องที่สร้อยแอบรักมาก เพราะตั้งแต่ต้นจนเกือบจบเรื่อง สร้อยมีบทบาทอยู่เพียงสามครั้งดังที่ได้กล่าวไปแล้วในเรื่องลักษณะตัวละคร สร้อยแทบจะไม่มีบทบาทใด ๆ ยกเว้นความเป็นเพื่อนแม่นาค แต่นั่นก็ดูง่ายไปในการที่นาคจะยกสามี่ให้ แล้วยอมจากไป หลังจากที่แม่นาคฆ่าอาจารย์เต๊ะแล้ว แม่นาคก็มาตามหาเรวดี ซึ่งเป็นคนว่าจ้างอาจารย์เต๊ะมาในครั้งนี้ แม่นาคที่มีสัมผัสรับรู้พิเศษมาตลอด แต่ครั้งนี้กลับไม่รู้ว่เรวดีกลับไปบางกอกแล้ว

แม่นาค: ทุกคนออกมาพบนาคเดี๋ยวนี้ ใครขัดขืนฉันจะฆ่าให้ตาย ส่งนางเรวดีตัวดีลงมาเดี๋ยวนี้นะถ้าทุกคนไม่ยอมตาย (เสียงข่มขู่ดูร้าย)

เมื่อมากบอกว่าเรวดีหนีไปบางกอกแล้ว นาคก็อารมณ์เปลี่ยนในทันที

นาค: พี่มากจ๊ะ นาคจะขออะไรพี่สักอย่างได้มั๊ยจ๊ะ

มาก: ขออะไรจ๊ะ พี่ให้สัญญา

นาค: สัญญาจากใจนะจ๊ะพี่มาก คนที่รักพี่จริง ๆ คือสร้อย ชาวพระโขนงด้วยกัน พี่มากจ๋า พี่มากควรรักสร้อยให้มาก ๆ นาคจะได้สบายใจและจากพี่ไปอย่างมีความสุข รับปากนาคสิพี่มาก

มาก: จ๊ะนาค พี่ขอให้นาคไปสู่สุขาวดีอย่างมีความสุข ถ้าชาติหน้ามีจริงเราคงจะอยู่ร่วมกัน

นาค: นาคมีความสุขที่เห็นทุกคนสุขใจ นาคลาก่อน

แล้วแม่นาคก็ลอยหายไปในอากาศ ความสงบสุขกลับมาสู่ชาวพระโขนงอีกครั้งอย่างง่ายดาย เพียงแค่บทพูดไม่กี่ประโยคตอนท้ายนี้เท่านั้น

หนังมีการใส่ทั้งอารมณ์ของความรัก ความน่ากลัว และความสนุกสนาน แต่ทำได้เพียงในส่วนของความตลกขบขันในการวิงวั้นผีเท่านั้นที่สามารถรู้สึกได้จริง ๆ ในส่วนของความรักความโรแมนติก ไม่สามารถจับต้องทางความรู้สึกได้จากอารมณ์ของหนัง และความน่ากลัวของผีแม่นาคกลับไม่น่ากลัวแม้ว่าแม่นาคภาคนี้จะดูร้ายมากกว่าที่ผ่านมา เนื่องจากปฏิกิริยาของตัวละครอื่น ๆ ในหนังไม่ได้แสดงความกลัวแม่นาค หรืออีกนัยหนึ่งคือไม่ได้ทำให้คนดูรู้สึกว่าพวกเขากลัวแม่นาค

อันจะทำให้คนดูรู้สึกที่น่ากลัวตาม เมื่อตัวละครอื่น ๆ ในเรื่องที่เจอกับแม่นาคโดยตรง ไม่ว่าจะ เป็นมาก หุ่ย โพล้ง หรือเวรดี ทำให้ความน่ากลัวของแม่นาคหมดไป

องค์ประกอบเชิงศิลปะทางภาพยนตร์

1. นักแสดงและการแสดง

เนื่องจากบทภาพยนตร์ไม่ได้กำหนดลักษณะตัวละครไว้อย่างชัดเจน จึงเป็นเรื่องยากที่จะดูว่านักแสดงที่มารับบทบาทนั้นเหมาะสมหรือไม่ แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นในช่วงปี 2531 นั้นเป็นช่วงปีที่นักแสดงนำอย่าง บิณฑ์ บันลือฤทธิ์ และ ชุตินา นัยนา กำลังเป็นที่นิยม จึงเป็นไปได้ที่การเลือกตัวแสดงมากจากความเป็นที่นิยมของนักแสดง นักแสดงนำทั้งบิณฑ์ บันลือฤทธิ์ และชุตินา นัยนา ดูไม่เหมือนหนุ่มสาวบ้านทุ่งนัก จากผิวพรรณ กริยาอาการที่ปรากฏในหนังยังชัดอยู่

ในด้านการแสดงโดยรวม ๆ ตัวละครไม่มีการแสดงออกมาจากความรู้สึกภายใน เป็นการแสดงออกทางกริยาอาการภายนอก อาจเป็นเพราะไม่เข้าใจบทบาทหรือตัวละครที่ได้รับ หรือเพราะการตีความของผู้กำกับ เช่น ตัวละครที่มีบทบาทมากที่สุดก็คือ แม่นาค ในฉากคลอດลูกแม่นาคยังไม่ให้ความรู้สึกถึงความเจ็บปวดมากมายขนาดที่ต้องขาดใจตาย และเมื่อถึงจุดหนึ่งที่ความเจ็บปวดทำให้แม่นาคมองอะไรไม่เห็น นักแสดงใช้วิธียื่นมือออกคลำเปะปะไปข้างหน้า พร้อมพูดว่า “อ๊อ ตา ตาฉัน ทำไมฉันมองไม่เห็น” แล้วก็ชักมือกลับหันมาสั่งเสียสร้อย ดูไม่สมจริง หรืออาการกลัวผี ที่ทำท่าตกใจ จับแขนขาคนข้าง ๆ เสียงลั่น ๆ เป็นเพียงกริยาภายนอกเท่านั้น ไม่บ่งบอกถึงความรู้สึกกลัวจริง ๆ ที่มาจากข้างใน

ระดับของการกลัวผีที่ปรากฏในเรื่อง เป็นไปในลักษณะของความเกรง ๆ มากกว่าที่จะกลัวนักแสดงทุกคนในเรื่อง ไม่ได้แสดงให้เห็นถึงความกลัวผีแม่นาคแต่อย่างใด แม้ว่าตัวละครเหล่านั้นจะได้ประชันหน้ากับผีแม่นาคอย่างหมดทางเลยก็ตาม เช่นหุ่ยกับโพล้งที่นั่งพูดคุยและกินข้าวกับผีแม่นาค มากและเวรดีที่ปะทะคารมกับแม่นาคอย่างถึงพริกถึงขิง ปราศจากความกลัว ทำให้ความน่ากลัวของผีหมดไป เมื่อผีไม่น่ากลัวเสียแล้วเสน่ห์ของผีแม่นาคก็หมดไปด้วย ซึ่งตรงนี้มีหลายปัจจัยที่อาจเป็นสาเหตุ ตั้งแต่การตีความของนักแสดงผิดไป การตีความของผู้กำกับ หรือจากบทภาพยนตร์

2. การแต่งกาย แต่งหน้า และทำผม

เนื่องจากไม่มีการระบุคุณสมบัติไม่แน่นอน จึงไม่สามารถวิเคราะห์ได้ว่าการแต่งกายของตัวละครที่ปรากฏในภาพยนตร์นั้นเป็นไปตามยุคสมัยหรือไม่ ในแม่น้ำคาลอะวาดผู้ชายใส่เสื้อมือฮ่อม สีน้ำเงิน กางเกงขาก๊วย ผ้าขาวม้าคาดพุง ในลักษณะที่คล้ายกัน และส่วนใหญ่จะแต่งตัวเช่นนี้ตลอดทั้งเรื่อง ซึ่งการแต่งกายลักษณะนี้ไปของชาวบ้านที่อยู่นอกเมืองออกไปน่าจะอยู่ในช่วงปี 2500 เป็นต้นมา

ขณะที่คนแก่ ทางฝ่ายหญิง เช่น แม่ของสร้อยและหมอต้าแย ใส่ผ้าแถบ และนุ่งโจงกระเบน ส่วนสาว ๆ ใส่เสื้อแขนกระบอกกลม กับผ้าถุง ยกเว้นแม่นาคที่ใส่ผ้าแถบสีชมพู กับโจงกระเบนสีชมพูเข้มใหม่เอี่ยม ตั้งแต่ในฉากคลอดลูก และในยามเป็นผี ไม่มีเหตุผลใดมาอ้างอิงได้ว่าทำไมแม่นาคจึงใส่โจงกระเบนในวันคลอดลูก และทำไมแม่นาคซึ่งเป็นสาวชาวทุ่งเลือกที่จะใส่สีชมพูอยู่กับบ้าน คงเป็นด้วยเหตุผลเดิมนั้นคือ ต้องการคงภาพลักษณ์ของแม่นาคที่ต้องเป็นผีสาวผมยาวใส่ผ้าแถบและนุ่งโจงกระเบน ไว้แน่นอน และผู้หญิงในเรื่องนี้ไว้ผมยาวทุกคน

ขณะที่แม่นาคเป็นผี มีการใส่รหัสของการผีให้กับแม่นาคด้วยการแต่งหน้าให้ดูซีด ขอบตาดำคล้ำ ที่ทำให้แม่นาคดูต่างไปจากคนธรรมดา สัญญาของผีคือ ผีไม่มีเลือดเนื้อดังนั้นหน้าตาจึงต้องซีด และตาลึกโหล ยกเว้นในยามที่แม่นาคพยายามที่จะไม่ให้มากกว่าตัวเองเป็นผี แม่นาคมีการแต่งหน้าสะอาด ทาปากสีชมพู ทาอายชาโดว์ ที่ไม่เข้ากับการเป็นสาวชานา

นั่นคือการแต่งกาย แต่งหน้า และ ทำผม ไม่ได้คำนึงถึงเรื่องของความสมจริง ในเรื่องของยุคสมัย สุภาพระ ลักษณะนิสัย หรือบอกเล่าสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้กับตัวละครที่สวมใส่เท่าไรนัก

3. ฉาก และ ของประกอบฉาก

ในส่วนองงานด้านฉาก ฉากต่าง ๆ ที่ปรากฏในเรื่องมีลักษณะของชุมชนชนบทที่สามารถหาได้ทั่วไปในปี 2531 นั่นคือบ้านไม้ แผ่น ใต้ถุนสูง ทั้งแบบฝาปะกนและฝาไม้แผ่นธรรมดา หลังคามุงด้วยสังกะสี หรือไม้ บ้านแต่ละหลังไม่มีลักษณะเฉพาะ เนื่องจากหนังแสดงให้เห็นฉากต่าง ๆ เพียงส่วนใดส่วนหนึ่ง หากไม่มีองค์ประกอบอื่นเข้าช่วย เช่นบทสนทนาของตัวละคร หรือตัวละครที่ปรากฏในเรื่องอาจทำให้คนดูสับสนได้ว่า บ้านหลังนั้นเป็นของผู้ใด ไม่สามารถระบุได้ โดยฉากที่

ปรากฏในภาพยนตร์มี ฉากป่าช้า บ้านแม่น้ำ บ้านห้วย บ้านกำนัน และลานในหมู่บ้านที่โพล่งใช้ สอนดาบ

เช่นเดียวกับเรื่องที่ผ่านมา นอกจากฉากซึ่งเป็นสถานที่แล้ว องค์ประกอบจากอื่น ๆ ก็จะ ถูกละเลย ไม่สามารถบอกเล่าได้ว่า ชาวบ้านที่นี่มีวิถีชีวิตอย่างไร หรือทำอาชีพอะไร บ้านของแม่น้ำ ไม่ได้ยึดติดกับคลองพระโขนง แต่ไม่ทราบทิศทางที่แน่ชัดว่าอยู่ในทิศทางใด การเดินทางใน สมัยนั้น นอกจากการเดินทางด้วยเท้าแล้วยังใช้การเดินทางทางเรือเป็นหลัก ซึ่งมีเรือให้เห็นหลายแบบ ตั้งแต่เรือพายลำเล็กสำหรับพายขายกล้วยเดี่ยว เรือพายลำใหญ่ จนถึงเรือมีเครื่องยนต์ลำใหญ่ที่ เรวดักกับพอใช้เดินทางมาพระโขนง

4. องค์ประกอบทางด้านภาพ

ลักษณะของการถ่ายภาพยังคงใช้มุมกล้องระดับสายตาเป็นหลัก มีการใช้มุมกล้องช่วย เสริมลักษณะและอารมณ์ เช่น ในฉากที่ผีแม่น้ำปรากฏตัวหลอกหลอนชาวบ้านจะใช้กล้องมุมต่ำ ทำให้ผีแม่น้ำดูสูงใหญ่ น่ากลัวน่าเกรงขามยิ่งขึ้น ไม่มีการใช้เทคนิคทางด้านกล้อง มุมกล้อง และการเคลื่อนกล้อง เพื่อสื่อความหมายใดเป็นพิเศษ การถ่ายภาพยังคงเป็นการตั้งกล้องนิ่งโดยส่วนใหญ่ และแต่ละฉากค่อนข้างยาว จึงทำให้นักดูหนัง ๆ นอกจากตัวบทสนทนาของตัวละครที่เคลื่อนไหว มีการใช้เทคนิค stop motion ช่วยสร้างอิทธิฤทธิ์ให้กับแม่น้ำในการหายตัว หรือปรากฏตัว อย่างทันทีทันใด การจัดองค์ประกอบเป็นไปอย่างง่าย ๆ โดยให้วัตถุหลักที่ต้องการถ่ายอยู่กลาง ภาพ เพื่อให้เห็นเด่นชัด

5. การจัดแสงและโทนสี

ไม่มีการใช้โทนสีและแสงเพื่อผลพิเศษทางด้านอารมณ์ หรือช่วยในการเล่าเรื่องแต่อย่างใด การจัดแสงไม่มีความเป็นธรรมชาติ โดยเฉพาะแสงในเวลากลางคืนที่มีความสว่างไสวไปทั่วทั้งฉาก พร้อมทั้งเงาดำเข้มไว้ในส่วนต่าง ๆ อย่างเห็นได้ชัด นอกจากนี้ยังมีการถ่ายทำตอนกลางวันแต่ทำสี ให้ดูเหมือนเป็นกลางคืน ในฉากที่ส่องต่ายพายเรือออกหาปลา แล้วทำหม้อแม่น้ำแตก มีแสง ลอดมาตามใบไม้ ตกลงบนผิวน้ำและตามเนื้อตัวใบหน้าของผู้แสดง ซึ่งแสงเงาที่ปรากฏมีความ เข้มของแสงสูงทำให้เกิดเงาดำที่มี contrast สูงซึ่งไม่น่าจะเป็นเงาอันเกิดจากแสงจันทร์ ดังนั้นจึง อาจกล่าวได้ว่าการจัดแสงในภาพยนตร์เรื่องนี้เป็นการจัดแสงเพื่อวัตถุประสงค์หลักคือเพื่อให้ถ่าย ภาพได้

6. เสียงในภาพยนตร์

ปัญหาของระบบพากย์เสียงในหนังไทย นั่นคือการพากย์เสียงไม่ตรงกับบทพูดของตัวละคร ผู้พากย์มีการเสริมเพิ่มบทพูดเข้าไป ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นการพยายามใส่ความตลกเข้าไปทั้งๆ ที่ภาพไม่มีอะไร ทำให้อารมณ์ของหนังถูกขัดด้วยความไม่สมจริงอันเกิดจากการพากย์ในลักษณะดังกล่าว ทั้งนี้เป็นเพราะในปัจจุบันภาพยนตร์ส่วนใหญ่ใช้ระบบเสียงในฟิล์มไม่มีการพากย์หรือพากย์ก็จะพากย์ให้ตรงกับตัวละคร ทำให้คนในยุคนี้เกิดความคุ้นเคย แต่ในสมัยก่อนซึ่งยังไม่มีระบบนี้ การชมภาพยนตร์ที่ใช้การพากย์แม้เสียงที่ออกมาจะไม่ตรงกับที่ตัวละครพูดก็สามารถสร้างความบันเทิงให้กับผู้ชมได้ดี ทั้งนี้เนื่องมาจากบริบทที่แตกต่างกัน

ในส่วนของเสียงประกอบเพื่อความสมจริงนั้นไม่มีปรากฏให้เห็นในภาพยนตร์นัก นอกจากเสียงไก่ขันและเสียงหมาหอน อันเป็นเสียงประจำของภาพยนตร์ที่เกี่ยวกับผีไทย

เสียงดนตรีประกอบซึ่งเป็นเสียงดนตรีที่ทันสมัยถูกใช้อย่างตั้งใจในการกระตุ้น สร้างและเร่งเร้าอารมณ์ของคนดู แต่ถูกนำมาใช้มากเกินไปจนอารมณ์ของหนัง และขาดความต่อเนื่อง ไม่ผสมกลมกลืนเป็นเนื้อเดียวกับตัวภาพที่ปรากฏ

7. การตัดต่อ ลำดับภาพ

การตัดต่อเป็นไปอย่างหยาบ ๆ เป็นการนำเหตุการณ์หนึ่งมาต่อเข้ากับอีกเหตุการณ์หนึ่งตามโครงเรื่องอย่างไม่มีจังหวะ ไม่มีลีลา เพื่อความต่อเนื่องของเรื่องราว แต่ไม่ต่อเนื่องทางอารมณ์ บางฉากยังมีความไม่ต่อเนื่องทางด้านองค์ประกอบเช่นเรื่องเสื้อผ้าที่ตัวละครใส่อีกด้วย

สรุปลักษณะเฉพาะของภาพยนตร์เรื่องแม่นาคอาละวาด

นี่ไม่ใช่ผลงานการกำกับภาพยนตร์จากตำนานแม่นากพระโขนงเรื่องแรกของ สุริยน ดวงทองดี ในปี พ.ศ. 2516 เขาได้ฝากผลงานไว้ใน “แม่นาคพระโขนง” และ “แม่นาค 30” ปี 2530 ก่อนที่จะมาถึง “แม่นาคอาละวาด” ในปี 2531

1. การตีความและการเล่าเรื่องในภาพยนตร์

1.1 แก่นเรื่องยังคงเป็นเรื่องของความรักอมตะที่ผู้หญิงคนหนึ่งมีให้กับชายคน แม้ว่าการรักในครั้งนี้จะนำไปในแนวทางของความหึงหวงอาฆาตมาดร้ายอยู่มาก แต่เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ถูกนำมาผูกร้อยเป็นเรื่องราวไม่ได้ไปสนับสนุนแก่นเรื่องดังกล่าว กลับเน้นไปที่ความดูร้าย ความน่ากลัว การออกอาละวาดของผีแม่นาค โดยมีความตลกเป็นตัวสร้างสีสันและความสนุกให้กับหนัง ถึงกระนั้นความดูร้ายแบบไม่มีเหตุผลทำให้คนดูเชื่อในสิ่งที่เกิดขึ้นในหนังได้ยาก

1.2 แม่นาคอาละวาดยังคงโครงเรื่องเดิมของแม่นากไว้ และเพิ่มเหตุการณ์ต่อเข้ามาในส่วนของโครงเรื่องที่สอง หรือที่รู้จักกันว่าเป็นแม่นากภาคสอง โดยการใส่ตัวละครผู้หญิงเข้ามาเกี่ยวข้องกับมาก เพื่อให้แม่นาคต้องออกอาละวาดอีกครั้ง โครงเรื่องดังกล่าวคือ แม่นาคออกลูกตายทั้งกลม มากกลับมาจากเป็นทหารไม่รู้ว่าเมียตายจึงอยู่ด้วยกัน กระทั่งเห็นเมียทำมือยาวไปเก็บลูกมะนาวจึงหนีไป แม่นาคออกอาละวาดตามหามาก ถูกหมอมือจับถ่วงน้ำ มีตายายคนหาปลา มาปลอ้ยแม่นาคโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ มากมีผู้หญิงคนใหม่ แม่นาคหึงหวงออกอาละวาด ก่อนที่จะจากไปด้วยดีเมื่อมารับปากจะแต่งงานกับคนที่นาคนเล็ก

1.3 มีการเพิ่มตัวละครใหม่ ๆ เข้ามาเพื่อสร้างเรื่องราวใหม่ให้กับแม่นาค เช่น ผาด ลิน เรวดดี แต่ในขณะเดียวกันก็ยังคงตัวละครเก่า ๆ ไว้ด้วย เช่น แม่นาค ทิดมาก หุ้ย โพล้ง และอาจารย์เต๊ะ แต่ตัวละครเหล่านี้ถูกใส่ลักษณะของตัวละครเข้าไปใหม่ตามแบบฉบับของแม่นาคอาละวาด เช่นทิดมากมีความเจ้าชู้ในตัว ไม่ใช่ทิดมากชื่อ ๆ ที่มั่นคงในรักอีกต่อไป ขณะที่แม่นาค ที่ดูเหมือนว่าจะฟื้นขึ้นมาเพื่ออาละวาดอย่างเดียว หาเหตุผลอะไรเป็นขึ้นเป็นอันไม่ได้ แม่นาคกลายเป็นผีที่มีอารมณ์แปรปรวน ขึ้น ๆ ลง ๆ หลอกหลอนผู้คนอย่างไร้เหตุผล

1.4 แม้ว่าจะมีการแต่งเรื่องราวในบางส่วนขึ้นมาแต่เป็นเรื่องราวที่ถูกนำมาผูกไว้ด้วยกันอย่างหลวม ๆ ไม่เป็นเหตุเป็นผลทำให้หน้าขาดความน่าสนใจ และขาดคุณลักษณะที่จะทำให้ผู้ชมเชื่อในสิ่งที่ปรากฏบนจอได้ ทั้งนี้มีสาเหตุมาจากหลายส่วนด้วยกันทั้งในเรื่องของตัวละครที่ขาดลักษณะ ความเป็นเหตุเป็นผล ความต่อเนื่องของเรื่องราว ความต่อเนื่องของอารมณ์

1.5 การตีความ การเป็นผีของแม่นาค แม่นาคยังคงภาพของหญิงสาวสวยผอมยาว นุ่งโจงกระเบน ใส่ผ้าแถบ ฆ่าคนด้วยการบีบคอ อยู่เช่นเดิม แต่แม่นาคภาคนี้ มีลักษณะของความเป็นคนมากขึ้น จากกิริยาท่าทางและการพูดจาที่ไม่ต่างไปจากคนแต่อย่างใด

1.6 การตีความในเรื่องของความรัก ดูสับสน หนึ่งไม่ได้ให้ความสำคัญกับประเด็นของความรักมากนัก ไม่ได้แสดงให้เห็นว่าแม่นาคและมารักกันอย่างไรก่อนที่แม่นาคจะตาย และมากเองก็ไม่ได้แสดงซึ่งความรักที่มีต่อขนาดเลย ดังนั้นการออกอวลระवादของแม่นาคจึงดูไม่มีเหตุผลใด ๆ มารองรับ ความน่ากลัวของผีแม่นาคกลายเป็นเรื่องของการด่าทอแย่งชิงผู้ชาย มากกว่าการพยายามที่จะอยู่กับผี

1.7 หนึ่งไม่ลืมนี่จะไล่ความตลกกลงไปตามสูตรของหนังผีไทย ที่มองว่าเรื่องผีเป็นเรื่องบันเทิงสนุกสนาน แต่บทตลกเหล่านั้นไม่มีส่วนในการช่วยพัฒนาเรื่องราว อยู่อย่างโดด ๆ สามารถตัดออกได้โดยไม่กระทบต่อเรื่อง

1.8 ความน่ากลัวของผีแม่นาคไม่น่ากลัวอย่างที่ควร แม้ว่าแม่นาคภาคนี้จะดูร้ายมากกว่าที่ผ่านมา เนื่องจากพฤติกรรมของตัวละครอื่น ๆ ในหนึ่งไม่ได้แสดงความกลัวแม่นาค หรืออีกนัยหนึ่งคือไม่ได้ทำให้คนดูรู้สึกว่าคุณกลัวแม่นาคมาก อันจะทำให้คนดูรู้สึกว่าน่ากลัวตาม

1.9 แม่นาคฉบับนี้ เป็นลักษณะของการจับเหตุการณ์ต่าง ๆ มาชน ๆ กันไว้อย่างหยาบ ๆ ไม่มี ความต่อเนื่องทางด้านความคิด อารมณ์ เหตุผล และแม้แต่ความต่อเนื่องทางด้านเวลา วันคืนดูสับสนว่าเป็นวันไหนหรือกี่วันผ่านมาแล้ว ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ส่งผลต่อความต่อเนื่องในเรื่องความสนใจของผู้ชม

2. ในด้านการผลิต

ในส่วนของการผลิตไม่เน้นที่ความสวยงาม หรือสุนทรีย์ะ ไม่ว่าจะเป็นในส่วนของการถ่ายภาพ เสียง หรือการตัดต่อ โดยใช้องค์ประกอบดังกล่าวเพียงเพื่อเล่าเรื่องราวมากกว่าผลทางอารมณ์ เช่น ตัวละครแสดงออกทางกิริยาอาการภายนอก หรือผ่านทางบทสนทนามากกว่าจะแสดงออกมาจากความรู้สึกภายใน อารมณ์ความกลัวผีแม่นาคที่แสนจะดูร้ายนักแสดงออกมาได้ไม่ถึง ทำให้ผีแม่นาคลดความน่ากลัวลงไป

องค์ประกอบจากถูกละเลย จากที่ปรากฏในภาพยนตร์ไม่สามารถให้รายละเอียดเพิ่มเติมให้กับหนัง เช่นทิศทาง วิถีชีวิตของชาวบ้าน ฐานะ หรือลักษณะนิสัยของเจ้าของบ้าน ลักษณะของการถ่ายภาพส่วนใหญ่ใช้การตั้งกล้องนิ่งมุมกล้องระดับสายตาเป็นหลัก มีการใช้มุมกล้องช่วยเสริมลักษณะและอารมณ์บ้างในบางฉากแต่ไม่มากนัก เช่น ใช้กล้องมุมต่ำทำให้ผีแม่นาคดูน่ากลัว น่าเกรงขามยิ่งขึ้น ไม่มีการใช้เทคนิคทางด้านการเคลื่อนกล้องเพื่อสื่อความหมายใดเป็นพิเศษ แต่ละจากค่อนข้างยาว การจัดแสงไม่เป็นธรรมชาติ ใช้เสียงดนตรีประกอบในการกระตุ้น สร้างและเร่งเร้าอารมณ์ของคนดูอย่างตั้งใจ มากเกินอารมณ์ของหนัง และขาดความต่อเนื่อง ไม่ผสมกลมกลืนเป็นเนื้อเดียวกับตัวภาพที่ปรากฏ

แม่นาคคีนซิท (2532)

สร้าง : บริษัทเมเจอร์โปรดักชั่น

เรื่อง : สดศรี บุรหารมย์

บทภาพยนตร์ : สราวุฒิ

กำกับ : วินิจ ภักดีวิจิตร

อำนวยการสร้าง : ศุภกิตติ อัมพูช

นักแสดง : ลิขิต เอกมงคล, ชุตานา จันทเขตต์,
ซูโมะเป็บซี, มณีนีรัตน์ วัลลวุฒิ,
จริยา สมชนะ

เรื่องย่อ

เรื่องราวของแม่นาคฉบับนี้เป็นเรื่องสมัยใหม่ เริ่มจากมารุต นักเขียนสารคดีคิดที่จะเขียนเรื่องของบุคคลสำคัญในอดีต พอได้อ่านเรื่องของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ว่าเรื่องแม่นาคเป็นจริง มารุตและมงคลเพื่อนสนิทจึงเดินทางไปวัดมหาบุศย์เพื่อเก็บข้อมูล แต่เมื่อนำภาพถ่ายศาลแม่นาคพระโขนงมาดู พบว่ามีรูปผู้หญิงแต่งกายโบราณติดมาด้วย เขาออกตามหาและพบว่าผู้หญิงในภาพคือครุณวลลภา เมื่อทั้งสองได้พบกันก็ถูกชะตาและรักกันในเวลาต่อมา ทำให้บุญมีซึ่งหลงรักครุณวลลภาอยู่ไม่พอใจ และลอบทำร้ายมารุต วิญญาณแม่นาครู้ว่ามารุตคือทิดมากกลับชาติมาเกิดจึงมาช่วยมารุตไว้ และพาไปพักที่บ้านของเธอ แม่นาคสวมรอยเป็นครุณวลลภาด้วยหน้าตาที่เหมือนกันทำให้มารุตคิดว่าเธอคือนวลลภา มารุตอยู่กับแม่นาคได้สองวันก่อนที่จะชวนแม่นาคไปอยู่ด้วย สร้างความไม่พอใจให้กับอภิญญาซึ่งหลงรักมารุตอยู่เป็นอย่างมาก อภิญญารู้ความจริงว่าแม่นาคเป็นผีจึงไปหาอาจารย์มาปราบ และทำให้แม่นาคต้องแสดงตัวตนที่แท้จริงออกมาในที่สุด แม่นาคต้องกลับไปอยู่ที่ศาลดังเดิม โดยได้ขอร้องให้มารุตแต่งงานกับครุณวลลภาซึ่งเป็นส่วนกรรมดีของเธอที่ได้มาเกิดก่อน ต่อมามารุตก็ได้หมั้นกับนวลลภา บุญมีและอภิญญาจึงสมคบกันให้ลูกน้องไปลอบครุณวลลภา มารุตไปขอให้แม่นาคช่วย แม่นาคช่วยครุณวลลภาออกมาได้แต่

ก็ถูกหมอผีทำร้าย ทว่ามารุตมาช่วยไว้ทัน แม่นาคขอร้องไห้มารุตบวชให้เพื่อวิญญานของเธอจะได้ไปเกิด

จากการศึกษาของศิวาภรณ์ พงษ์สุวรรณ (2542) กล่าวว่า ผู้กำกับ วินิจ ภัคดีวิจิตร ได้บอกไว้ในนิตยสารภาพยนตร์บันเทิงว่า บทภาพยนตร์ฉบับนี้เขียนโดย สด ศรีบูรพารมณ ซึ่งตั้งใจไว้ว่าจะสร้าง แต่เกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 เสียก่อน บทหนังเรื่องนี้จึงถูกเก็บไว้นานถึง 50 กว่าปี วินิจ และลูกชายพบเข้าโดยบังเอิญ บทเป็นกระดาษเก่ากรอบ เขาสนใจเอามาปิดฝุ่นอ่าน และแทบไม่เชื่อว่าคนไทยในสมัยนั้นจะเขียนได้ล้ำยุคอย่างน่าอัศจรรย์ จึงนำมาสร้างเป็นภาพยนตร์

แก่นเรื่อง

แม้ว่าจะเป็นเรื่องใหม่แต่ยังคงแก่นเรื่องเดิม เป็นเรื่องราวความรักของผีที่มีต่อคน และการพยายามที่จะอยู่ร่วมกับคนของผี แต่ในท้ายสุดหนังพยายามจะบอกว่าไม่มีใครฝืนธรรมชาติได้ และคนทำดีย่อมได้ดี ทำชั่วย่อมได้ชั่ว

ศิลปะการเล่าเรื่องในภาพยนตร์

- โครงเรื่อง

“แม่นาคคืนชีพ” เป็นภาพยนตร์แม่นากพระโขนงที่มีการสร้างโครงเรื่องใหม่ขึ้นมา ที่เพียงแค่อิงกับเรื่องราวตำนานแม่นากพระโขนงที่ทุกคนรู้จักกันดีอยู่แล้วเท่านั้น ในส่วนของเนื้อหาเป็นเรื่องราวใหม่ทั้งหมด หากจะกล่าวว่แม่นากที่เคยมีมาก่อนหน้านั้นมีอยู่ 2 ภาค 2 โครงเรื่องหลักที่ถูกนำมาสร้างกันเสมอ ๆ ก็คงได้ นั่นคือ

โครงเรื่องที่ 1 : แม่นากกับทิดมากแต่งงานกัน – แม่นากท้องขณะที่ทิดมากต้องไปเป็นทหาร - แม่นากตายทั้งกลม – ทิดมากกลับมาไม่รู้จึงอยู่กับแม่นากจนเห็นแม่นาคมีมือยาวจึงหาอาจารย์มาปราบ – แม่นากถูกจำใส่หม้อถ่วงน้ำ

โครงเรื่องที่ 2 : ตายายสองผิวเมียคนหาปลาปล่อยแม่นากออกจากหม้อ – ทิดมากมีหญิงอื่น – แม่นากโกรธแค้นออกอาละวาด – สามเณรมาปราบทำให้แม่นากกลายเป็นวิญญาณดี

ทั้งสองโครงเรื่องถูกนำมาสร้างครั้งแล้วครั้งเล่า โดยมีรายละเอียดปลีกย่อยแตกต่างกันออกไป มีบางฉบับที่นำสองโครงเรื่องนี้มาผูกไว้ในเรื่องเดียวกัน เช่น แม่นาคอาละวาด (2531) และบางฉบับก็สร้างโครงเรื่องใหม่ที่นำมาเพียงบางส่วนของเรื่องราวเดิม เช่น “แม่นาคคืนชีพ” นี้

โครงเรื่อง : ทิดมาก และส่วนบุญของวิญญาณแม่นาคได้กลับมาเกิด ทั้งสองคนรักกัน วิญญาณส่วนที่ยังรอคอยทิดมาก แม้จะต้องการอยู่ร่วมกับทิดมากแต่เมื่อเป็นไปไม่ได้ก็ยอมรับและถอนตัวให้กับแม่นาคส่วนที่มากเกิดแล้ว ความรักของทั้งคู่มีอุปสรรค วิญญาณแม่นาคช่วยให้ทั้งคู่สมหวังแล้วจึงไปเกิด

- ระเบียบการเล่าเรื่อง และการดำเนินเรื่อง

ระเบียบการเล่าเรื่อง ถึงแม้วันเวลาจะผ่านไปเป็นร้อยปี แต่ชื่อผีแม่นากก็ยังติดอยู่ในความรู้สึกนึกคิดของผู้คน แต่ความรู้สึกนั้นเปลี่ยนไปจากความเป็นผีร้ายที่น่ากลัว เป็นผีที่มีแต่คนนับถือ คนเขียนบทได้นำจุดนี้มาสร้างเรื่องราวให้แม่นาคคืนชีพขึ้นมาอีกผ่านการเล่าเรื่องแบบง่ายๆ ตรง ๆ ซื่อ ๆ ที่คนดูสามารถเดาได้ว่าอะไรจะเกิดขึ้นต่อไปอย่างไม่ยากเย็นนัก

- ลักษณะตัวละคร

มารุต	ชายหนุ่มหน้าตาดี ฐานะมั่นคง อาชีพนักเขียน อายุประมาณ 25 ปี อยู่กับแม่ เป็นคนมีความมุ่งมั่น รักจริง รักเพื่อน
นวลนภา	สาวสวย ผมยาว อายุประมาณ 23 ปี อาชีพอาจารย์สอนระดับชั้นประถม มาจากครอบครัวฐานะปานกลาง เป็นคนจิตใจดี ซื่อสัตย์และเห็นอกเห็นใจ ไม่มีพ่อ
ผีแม่นาค	ผีสาวสวย ผมยาว รักมั่นคง จิตใจดี
บุญมี	ชายหนุ่มร่างกายกำยำ มีฐานะดี กลัวพ่อ นิสัยนักเลง ชอบเอาชนะ ไม่มีเหตุผล
อภิญญา	สาวทันสมัย มีฐานะและพื้นฐานครอบครัวดี ซื่อจรรยา เห็นแก่ตัว เอาแต่ใจ มีเล่ห์เหลี่ยม

นิมนวล	น้องสาวของนวนลภา เป็นคนน่ารัก พูดจาตรงไปตรงมา ไม่ยอมคน นิสัย ห้าว ๆ
มงคล	ชายหนุ่ม หน้าตาไม่หล่อ ตัวเล็ก เป็นคนปากเก่ง ปากเปราะ พูดโดยไม่ ค่อยยั้งคิด รักเพื่อน กลัวผี ชี้เล่น อารมณ์ดี
แม่มารุต	แม่บ้านวัยกลางคน อารมณ์ดี
แม่นวนลภา	เป็นแม่บ้าน ใจดี มีเหตุผล
ครูลูกจันทร์	ผู้หญิงสาว ร่ามสูง ปากไว แต่ใจดี
ปลัดบุญเที่ยง	ชายวัยกลางคน มีสง่าราศี มีความยุติธรรม ร่ามวัย เสียงดัง

ตัวละครเริ่มมีลักษณะมากขึ้นแต่ยังคงเป็นตัวละครแบบน้อยลักษณะอยู่ (Flat character) ตั้งแต่ตัวละครบุญมีที่เป็นตัวร้าย นอกจากจะมีลักษณะของตัวร้ายแบบฉบับ (Type Character) ที่ชอบคุยโว อวดแบ่ง ชอบรังแกชาวบ้าน สร้างความเดือดร้อนให้ผู้อื่นแล้ว คนเขียนบทได้ใส่ลักษณะที่ขัดแย้งกับพฤติกรรมแบบร้าย ๆ ของเขาลงไปด้วย นั่นคือความเกรงใจน้องสาวและกลัวพ่อเป็นที่สุด ทำให้ลักษณะของบุญมีไม่ใช่ Type character เสียทีเดียว ขณะที่อภิญญา เป็นนางร้ายแบบฉบับอย่างเต็มตัว มีแต่ความคิดร้าย ๆ หึงหวงอาฆาต พูดจาไม่ดี คิดทำในเรื่องร้าย ๆ เพื่อให้ได้ในสิ่งที่ตัวเองต้องการ

ทางด้านนางเอก นवलนาก็เป็นนางเอกแบบฉบับเช่นกัน นอกจากจะสวยแล้วยังเป็นคนดี มาก เรียบร้อย มีความเห็นอกเห็นใจ และเสียสละ แต่ตัวละครมารุต กลับมีลักษณะบางอย่างที่ไม่เป็นเหตุเป็นผลกับบุคลิกตัวละครที่เป็นคนกล้า และมั่นคง แต่เมื่อมาถึงเรื่องของผู้หญิงมารุตกลับมีอาการแปลก ๆ เมื่อมารุตพาแม่นาคมาอยู่ที่บ้าน และอภิญญามาพบเข้า มารุตกลับทำท่าเกรงใจ อภิญญา ทั้ง ๆ ที่ไม่ได้รักได้ชอบ เช่นเดียวกับแม่ของมารุตทั้ง ๆ ที่ในฉากก่อนหน้านี้ แม่ของมารุตแสดงท่าที่ไม่ต้อนรับการมาของอภิญญา แต่เมื่อแม่นาคมาอยู่ที่บ้านกลับทำท่าเกรงใจ อย่างไม่มีสาเหตุ

เรื่องราวที่ถูกนำมาผูกต่อกันเป็นแม่นาคคืนชีพนั้ เป็นการใส่ความร่วมมือสมัย (Contemporary) ให้กับตำนานแม่นาคพระโขนงซึ่งถูกเล่าขานมากกว่าร้อยปี ด้วยการเปลี่ยนยุคสมัย ตัวละคร และส่วนประกอบต่าง ๆ คงไว้เพียงตำนานและชื่อของแม่นาคเท่านั้น

หนังสือเปิดเรื่องด้วยแนะนำตัวละคร เช่น เล่าถึงความเนือหอมของครุฑวงกลม ที่ไม่ว่าใครมาจับก็ไม่เคยสำเร็จ จากการบอกเล่าของครุฑกัจฉ์ ก่อนที่มารุตจะได้เห็นตัวจริง แนะนำตัวมารุต ผ่านบทสนทนาของตัวละคร เมื่อมงคลมาหามารุตที่บ้านโดยบอกว่า ผู้อำนวยกาให้มาตามเพราะมารุตไม่ไปสำนักพิมพ์ ทำให้ทราบวามารุตทำงานหนังสือ

มงคล	คั่นคว่าอะไรอยู่วะ
มารุต	กำลังหาประวัติของผีวะ
มงคล	ผี...นายมารุตนักเขียนคอลัมน์สารคดี เขียนประวัติบุคคลสำคัญ ต้นผ่ามาเขียนเรื่องผี เหลวไหลตายห้า ไ้อ้ำ

คนเขียนบทได้ใส่ลักษณะความคิดของคนในยุคสมัยใหม่ไว้ในตัวละครมงคล เป็นตัวแทนของกลุ่มคนดูที่เกิดมาในยุคที่เรื่องของแม่นาคเริ่มแผ่ว ชื่อของแม่นาคยังคงเป็นที่รู้จัก แต่ความศรัย ของเธอถูกลบเลือนไป ซึ่งอาจมีคำถามที่เกิดขึ้นในใจอันเกิดจากความไม่เชื่อเช่นเดียวกับมงคล โดยพยายามใส่คำตอบจากหลักการของเหตุผลเพื่อสร้างความน่าเชื่อถือ

มารุต	แก่นะสิบ้า ไม่ใช่เรื่องเหลวไหล แต่ฉันกำลังค้นหาเรื่องจริง
มงคล	เรื่องจริงของผีนะหรือวะ เรื่องผีใหญ่หลอกเด็กมากกว่ามั้ง
มารุต	เรื่องจริงโว้ย ท่านอาจารย์คึกฤทธิ์ท่านยังเขียนไว้ และท่านยัง ยอมรับว่าแม่นาคเป็นเรื่องจริง
มงคล	ห่า...แม่นาคพระโขนงนะหรือ
มารุต	ใช่ฉันอยากจะเขียนแล้วเรียบเรียงใหม่ให้ถูกต้อง
มงคล	เห็นท่าจะยากวะ คนเก่าในสมัยนั้นคงจะตายกันไปหมดแล้วละ
มารุต	แกจำไวนะ ถ้าอะไรที่มันเป็นเรื่องจริง มันจะต้องทิ้งร่องรอยหลักฐานเป็นเครื่องยืนยันพิสูจน์ได้

นอกจากนี้ยังพบลักษณะของคนคนสมัยปัจจุบันที่กลัวผี แต่ไม่ยอมเชื่อเรื่องผี เรื่องวิญญาณ ในตัวมงคลด้วย

มงคล	สงสัยจะเขียนจัด คนมาบนกันเยอะเลย นี่สงสัยมาบนแล้วสำเร็จ เลยจัดละครชาติมาให้ดู (หัวเราะ) กุละขาววะ
มารุต	ข้าอะไรวะ

เดียวกับมารุต และเธอยังส่งกระแสจิตบอกกับอภิญญาว่าเธอคือใครอีก ด้วยเหตุผลใด ทำไมไม่พยายามเก็บความลับไว้

อย่างไรก็ตามแม่นาคยังโชคดีที่ไม่มีใครเชื่ออภิญญาว่าเธอเป็นผี เมื่ออภิญญาพาบริษัทกำจัดผีมาปราบแม่นาค พวกบริษัทกำจัดผีเองยังไม่เชื่อว่าแม่นาคเป็นผี และไม่ยอมปฏิบัติตามใด ๆ แต่ตัวแม่นาคเองอีกครั้งที่พยายามเปิดเผยตัวเอง และสร้างความสงสัยให้เกิดขึ้นกับทุกคน ด้วยการสั่งให้พนักงานกำจัดผีทำร้ายกันเองก่อนที่จะลุกขึ้นมาเต้นรำ และฟังกุญแจ แม่นาคทำไปเพื่ออะไร ทำไมไม่ปล่อยให้บริษัทกำจัดผีกลับไปเฉย ๆ สร้างความมั่นใจให้กับครอบครัวมารุตว่าเธอเป็นเพียงแค่ผู้หญิงธรรมดา ๆ คนหนึ่ง ไม่ได้เป็นผีแต่อย่างใด เหตุการณ์เหล่านี้ถูกใส่เข้ามาเพียงเพื่อเปิดโอกาสให้แม่นาคได้แสดงอิทธิฤทธิ์ แต่เมื่อใส่เข้ามาแล้วกลับขัดแย้งกับสิ่งที่หนังบูมาตลอดตั้งแต่ต้น

แม่นาคโกหกมารุตว่า มงคลได้ขั้บรถหนีเอาตัวรอดไปปล่อยให้มารุตโดนรมอยู่คนเดียว ทำให้มารุตโกรธมงคลมาก ขณะที่มงคลเป็นห่วงมารุต มาตามหาที่บ้านและพากันไปตามที่บ้านนวนภา แสดงให้เห็นว่ามงคลเป็นเพื่อนที่ดี ดังนั้นเมื่อมารุตกลับมาอยู่ที่บ้าน ทำไมไม่มีการพูดถึงมงคลเลย มารุตน่าจะติดต่อเพื่อต่อว่ามงคล หรือมงคลเองน่าจะมาหามารุต หรือไม่แม่ของมารุตน่าจะสงสัย เพราะเมื่อคราวไปตามตัวมารุตที่บ้านนวนภา นวนภามีท่าที่เป็นห่วงและบอกว่าไม่รู้วามารุตอยู่ที่ไหน แต่เมื่อมารุตกลับมากลับบอกว่าไปอยู่กับนวนมาถึง 2 คืน

หลังจากที่บริษัทกำจัดผีไม่สามารถทำอะไรแม่นาคได้ อภิญญาจึงไม่หาอาจารย์ปราบผีในฉากนั้นนอกจากอภิญญาแล้วยังมีกลุ่มของบุญมีอยู่ด้วย เหตุใดอภิญญากับบุญมีจึงมาหาอาจารย์ปราบผีคนเดียวกันในเวลาเดียวกันได้ หนังไม่ได้บอกเหตุผลไว้

เมื่อนวนกลับมาบ้านหลังจากได้รับการช่วยเหลือจากแม่นาค ให้หลบหนีมาจากการถูกบุญมีจับตัวไปได้ ทุกคนที่บ้าน ทั้งแม่ น้องสาว และมารุตดูดีใจเพียงในระดับต้น ๆ และไม่มีคำถามไปถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างที่ควรจะเป็นกลับยืนยิ้ม เฉย ๆ ซึ่งดูไม่เป็นปกติวิสัย

เช่นเดียวกับการแสดงออกในเรื่องความกลัวผีของคน อภิญญาถูกผีแม่นาคทำร้าย และรู้ว่าแม่นาคเป็นผี แต่กลับไม่มีความกลัว มีแต่ความอาฆาตแค้น เหมือนกับการอาฆาตแค้นกับบุคคลทั่วไป มากกว่าที่จะเป็นผี แต่ในตอนท้ายเมื่อแม่นาคมาช่วยนวนภาเธอกลับกลัวนวนภาแตกต่างจากที่เคย ความไม่คงที่ของตัวละครนี้ทำให้ความน่าเชื่อถือของเรื่องราวถูกลดทอนลงไป

รูปที่ 33-34 : แม่นาคแปลงกายเป็นนวลนภา
เพื่ออยู่กับมารุต

รูปที่ 35 : แม่นาคใช้พลังรักษาบาดแผล
จากการถูกทำร้ายให้มารุต

รูปที่ 36 : แม่นาคในรูปของนวลนภา
อาศัยอยู่กับมารุตโดยมารุตไม่สงสัย

คนเขียนบทพยายามสื่อให้เห็นว่าความดูร้ายของแม่นาคพระโขนงยังคงอยู่ในความทรงจำและการรับรู้ของผู้คน แม้ว่าเรื่องราวของเธอจะผ่านมาเป็นร้อยปีแล้วก็ตาม ผ่านปฏิกิริยาของผู้คนเมื่อถูกถามเรื่องแม่นาค

มงคล เพื่อนผมเป็นนักโบราณคดี อยากเขียนประวัติของวัดนี้
 คนดูแลวัด อ้อ ประวัติวัดนี้ผมรู้หมดแหละ หรือไม่ก็ไปถามสมภารดูก็ได้
 มารุต เพื่อนผมมันพูดไม่ถูก คือผมอยากจะเขียนประวัติแม่นาค
 คนดูแลวัด หา !! แม่นาค 'ไม่รู้' ฉันไม่รู้

.....
 มารุต เออหนู มีใครรู้เรื่องแม่นาคบ้างมั๊ย
 เด็ก ๆ แม่นาค วิាយ (เด็ก ๆ ร้องและวิ่งหนีกันกระเจิง)

จากนั้นมงก็ถูกนกขี้อรดใส่หัวหลังจากที่มงกล่าวสบประมาทแม่นาค ขณะนั้นเรื่องของแม่นาคยังไม่ได้รับการเปิดเผยทั้งคนดูและตัวละครในเรื่องยังไม่ทราบถึงอิทธิฤทธิ์ของแม่นาค บทตรงนี้จึงทำให้เกิดคำถามว่า ใครเป็นคนทำ แม่นาคหรือความบังเอิญ คนดูจะคิดอย่างไรก็ได้ แต่หนังก็ได้นำคนดูให้เชื่อว่าเป็นการกระทำของแม่นาคเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ผ่านเรื่องราวที่เข้มข้นวดเข้า

ที่แม่นาคยังคงไม่ไปผุดไปเกิด เป็นเพราะความยึดมั่นถือมั่น ไม่ยอมปล่อยวางของแม่นาค แต่ในท้ายสุดแม่นาคก็สามารถปล่อยวางได้เมื่อมารุตแต่งงานกับส่วนบุญของเธอที่ได้กลับมาเกิดอีกครั้ง การปรากฏตัวของแม่นาคไม่ได้มาเพื่อแย่งชิง หรือหวังจะยึดครองมารุต แม่นาครู้ตัวดีตั้งแต่ต้นว่า เวลาของเธอกับมารุตมีน้อยเต็มที เธอจึงขอโอกาสเพื่อที่จะได้อยู่กับคนรักที่เธอเฝ้ารอมานานให้นานเท่าที่จะทำได้ จากที่เธอมาบอกนวลให้รู้ความจริงเพื่อที่นวลนภาจะได้ไม่ต้องหวัง และไม่พยายามเจอกับมารุต

แม่นาค ฉันบอกเธอก็ได้ ที่เราเหมือนกันก็เพราะ เธอคือส่วนบุญที่ได้มาเกิดก่อน ฉันคือส่วนบาปที่ยังทุกข์ทรมาน ฉันคือแม่นาคที่รอคอยพี่มาก
 นวลนภา แล้วแม่นาคพบพี่มากหรือยัง
 แม่นาค พบแล้ว มารุตกับพี่มากคือคนเดียวกัน
 นวลนภา แม่นาครู้มั๊ยว่าคุณมารุตอยู่ที่ไหน
 แม่นาค คุณมารุตอยู่กับฉัน เขาสบายดี ฉันจะไปอยู่กับเขา

นवलนภา โฉมแม่นาคเป็นผี จะไปอยู่กับคุณมารุตเขาได้อย่างไรกัน
 แม่นาค ฉันอยู่ได้ เวลานี้เขาคิดว่าฉันเป็นเธอฉันขอร้องเธออย่าไปบ้าน
 คุณมารุตเป็นเด็ดขาด แล้วเมื่อถึงเวลาทุกอย่างมันจะจบเอง
 นवलนภา จ๊ะ ฉันจะทำตามที่แม่นาคขอร้อง แต่แม่นาคอย่าทำร้ายคุณ
 มารุตนะ
 แม่นาค ฉันรักแม่นาค เท่า ๆ กับที่เธอรักมารุต
 นवलนภา โฉ้...แม่นาค ความรักของเธอเป็นอมตะจริง ๆ

นาคเป็นผี จึงต้องเกรงใจและเคารพพระ ศาลพระภูมิ เมื่อมารุตชวนไปอยู่ด้วยกันที่บ้าน
 แม่นาคจึงบอกให้มารุตไปจุดธูปขออนุญาตเสียก่อน ภาพยนตร์เรื่องแม่นาคพระโขนงที่ผ่าน ๆ มา
 ไม่มีการกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างผีกับพระมาก่อน ในแม่นาคคืนชีพนี้บอกให้ทราบว่ามีศักดิ์
 ที่ต่ำกว่าพระจึงต้องยำเกรงกราบไหว้

รูปที่ 37 : แม่นาคมาบอกข่าวกับ
 นवलนภา เพื่อไม่ให้นवलนภาเป็น
 ห่วง และไม่ให้นवलนภาไปพบ
 มารุต

ตลอดเวลาหลายร้อยปีที่แม่นาคได้บำเพ็ญกุศลด้วยการช่วยเหลือชาวบ้านอยู่ที่ศาลแม่
 นาค ทำให้แม่นาคไม่มีภาพของความดุร้ายในจิตใจของผู้คนปัจจุบันอีกต่อไป ภาพของแม่นาคที่
 ออกมาจึงออกมาในลักษณะของสาวสวย ไม่มีการแสดงภาพแม่นาคในลักษณะที่น่าเกลียดน่ากลัว
 มีเพียงอิทธิฤทธิ์ที่ทำให้แม่นาคต่างไปจากคน อำนาจของแม่นาคแกร่งขึ้น ไม่กลัวแสงอาทิตย์ และ
 สามารถปรับตัวให้เข้ากับยุคสมัยได้อย่างง่าย ๆ

แม่นาคยังคงภาพลักษณ์เดิมนั้นคือ เป็นผีสาว ผมยาว ใส่ใจกระเบนสีชมพูและผ้าแถบสี
 ขาว หน้าตาดคล้ายคนปกติ แต่ยังคงมีเสียงเย็น ๆ ซึ่งแม่นาคในภาคนี้นอกจากจะทำมือยาวได้แล้ว
 แม่นาคยังสามารถหายใจได้ เหาะได้ มีกำลังมหาศาล สามารถเหวี่ยงผู้ชายตัวใหญ่ ๆ ได้ด้วยมือ

เดียว และอุ้มมารุตได้อย่างง่ายดาย ไม่มีการเปลี่ยนเป็นผีหน้าและ และสามารถใช้พลังรักษาแผลของมารุตให้หายได้ในพริบตา และเสกข้าวของ เครื่องเรือน แปลงร่างตัวเองเป็นครุฑนวลนภา ทั้งยังสามารถปรากฏตัวได้ทั้งในตอนกลางวันและตอนกลางคืนอีกด้วย ซึ่งต่างจากเรื่องที่ผ่านมา ๆ มา

แม้ว่าแม่นาคจะมีความต่างไปจากแม่นาคที่คู่เคยอยู่บ้าง แต่หนึ่งยังคงบางสิ่งที่เป็นลักษณะเฉพาะของผีแม่นาคไว้ เช่นแม่นาคยังคงเรียก “พี่มากจ๋ม” ด้วยเสียงเย็น ๆ และแม้ว่าแม่นาคจะไม่ได้แสดงฝีมือดำน้ำพริกแล้วทำมะนาวตกเพื่อที่จะได้ยื่นมือยาว ๆ ลงไปเก็บอีก แต่คนเขียนบทก็ไม่ได้ทิ้งคุณสมบัติอันเป็นเอกลักษณ์ของแม่นาคนี้ไป ในฉากที่แม่นาคมาช่วยมารุตจากการถูกลอบทำร้าย แม่นาคยื่นมือยาวไปบีบคอหนึ่งในกลุ่มคนร้าย

ในภาคนี้ความพยายามในการอยู่ร่วมกันกับมากของแม่นาคเป็นผลมากขึ้น แม่นาคอยู่กับมารุตได้หลายวันกว่าความจริงจะถูกเปิดเผย หากแม่นาคไม่แสดงอภินิหารบ่อยเกินไป ก็คงอยู่ได้นานกว่านี้ เพราะไม่เห็นมีคนมารบกวน ยกเว้นอภินิหาร

กาจากไปของแม่นาคเป็นการจากไปด้วยความสมัครใจของตัวแม่นาคเอง ไม่มีใครปราบและเป็นการจากไปอย่างถาวร นั่นคือไปเกิด ผู้ที่มาช่วยแนะนำแนวทางสู่ความสงบให้กับแม่นาคคือพระพรหม

พระพรหม	นาคเอ๋ย อย่าทำเวรทำกรรมอีกเลย นาคเอ๋ย ความรักของเจ้ามัน เป็นอมตะ เจ้าเป็นเพียงวิญญาณเท่านั้น เจ้าจะอยู่อย่างนี้ไม่ได้ เจ้าต้องไปที่ศาลของเจ้า
แม่นาค	ท่านเจ้าขา โปรดเมตตาข้าด้วยเถิด
พระพรหม	นาคเอ๋ย เจ้าควรไปเกิดได้แล้ว
แม่นาค	ข้าก็อยากไปเกิด
พระพรหม	เจ้าต้องสลัดความรัก ทำวิญญาณให้สงบ และขอให้มารุตบวช ให้เจ้า เจ้าจะหมดเวร

แม้ว่าเรื่องราวจะถูกปรับเปลี่ยนไปในหลาย ๆ ด้าน แต่หนึ่งยังคงมองว่าผีเป็นเรื่องบันเทิง อยู่เช่นเคย แน่แน่นอนว่าเรื่องของผีแม่นาคต้องมีการวิงหนีผี ผีแม่นาคตามมาหลอกหลอนเพื่อลงโทษพวกของบุญมี เป็นไปตามสูตรความตลกในการวิงหนีผี แต่ในครั้งนี้มีผีมาร่วมขบวนด้วยหลายตัว

ทั้งผีหน้าและ ผีที่ถูกห่อด้วยผ้าขาว ผีกระหัง ผีกระสือ แม้ว่าจะเป็นแม่นาคปี 2532 แต่เมื่อต้องวิ่งหนีผีก็ต้องวิ่งเข้าป่าที่ไม่มีบ้านเรือนผู้คน

รูปที่ 38 : แม่นาคกราบไหว้พระพรหม ซึ่งเป็นผู้ชี้ทางสู่ความสงบให้เธอ ด้วยการไปเกิด

รูปที่ 39 : ผีแม่นาคกลัวสายสิญจน์ ที่ได้รับการปลุกเสก

องค์ประกอบเชิงศิลปะทางภาพยนตร์

- นักแสดงและการแสดง

การแสดงเป็นธรรมชาติมากขึ้น ยกเว้นในบางฉากที่ทำให้เกิดความไม่น่าเชื่อถือขึ้น เช่น ตอนที่แม่นาคเผยตัว ทั้งมารุตและอภิญญาไม่มีทำที่ว่กกลัว หรือตกใจมากนัก ตัวมารุตเองดูเหมือนแค้นง ๆ มากกว่า ได้แต่ยืนดูผีแม่นาคนอนโอดครวญนิ่ง ๆ เฉย ๆ ทั้ง ๆ ที่ตรงหน้าคือผีที่เพิ่งแปลงร่างให้เห็น เช่นเดียวกับอภิญญา ขณะที่แม่ของมารุตกลับกรี๊ดร้องและวิ่งหนีด้วยความกลัว

ด้วยความที่ตัวละครทุกตัวไม่มีความลับซับซ้อน จึงไม่ยากในการแสดงออก ตัวร้ายก็จะร้ายอย่างเดียว ส่วนตัวดีอย่างนางเอกก็เจ็ดตลอด

- การแต่งกาย แต่งหน้า และทำผม

การแต่งกายในเรื่องเป็นไปตามยุคสมัย แต่มีการใส่บุคลิกให้กับตัวละครผ่านเสื้อผ้าที่สวมใส่ด้วย นั่นคือ นवलนาและนิมนวล ซึ่งเป็นครูและเป็นคนเรียบร้อยจะแต่งกายสุภาพ เสื้อผ้าใช้โทนสีเรียบ ๆ ขณะที่อภิญญา นางร้าย จะแต่งตัวทันสมัยกว่าและมีสีสันสดใส เป็นการใส่สัญลักษณ์ง่าย ๆ ให้กับตัวละคร สำหรับตัวละครฝ่ายชาย มีการแต่งตัวไม่แตกต่างกันนัก นั่นคือเป็นเสื้อเชิ้ตกางเกงยีน รองเท้าผ้าใบตามสมัยนิยม

มีการขาดความต่อเนื่องในเรื่องทรงผมอยู่บ้างจาก คือจากที่มารุตมาหา นवलนาที่โรงเรียนเป็นครั้งแรก ก่อนออกจากโรงเรียนนิมนวลปล่อยผมหยิกยาวของเธอคลาย แต่เมื่อตัดมาอีกภาพระหว่างทางกลับบ้านเธอกลับมัดผม ซึ่งตรงนี้เกิดขึ้นได้เสมอกับภาพยนตร์ทุกเรื่อง

- ฉาก และ ของประกอบฉาก

ฉากที่ปรากฏในเรื่องนี้ส่วนใหญ่ถ่ายทำในสถานที่จริง ด้วยความที่เป็นหนังร่วมสมัยการหาฉากจึงไม่ใช่เรื่องยาก เช่น วัดมหาบุศย์ ศาลแม่มาดพระโขนง และโรงเรียนวัดมหาบุศย์ ซึ่งใช้การถ่ายทำในสถานที่จริงไม่มีการจัดฉากหรือเพิ่มองค์ประกอบใด ๆ เพิ่มเข้าไป

นอกจากนั้นก็เป็นฉาก บ้านมารุต ซึ่งเป็นบ้านปูน 2 ชั้น ทันสมัย มีสนามหญ้าหน้าบ้าน ที่สนามมีศาลพระพรหม ภายในบ้านได้รับการตกแต่งอย่างดี บอกถึงความมีฐานะค่อนข้างดี บ้าน นवलนา ที่เป็นบ้านหลังเล็ก ๆ คู่อบอุ่น สำหรับชนชั้นกลาง

แต่ก็มีบางฉากเช่น ฉากตึกร้าง ที่บุญมีจับ นवलนา ไปขัง และฉากป่าที่พวกบุญมีถูกผีแม่นาคหลอกหลอน ไม่มีการระบุให้เห็นว่าสถานที่เหล่านั้นมีความสัมพันธ์อย่างไรกับสถานที่อื่น ๆ หรืออยู่ที่ใด หรือความเป็นไปได้ที่บ้านอาจารย์ทองจะอยู่ใกล้สถานที่ที่พวกบุญมีพาตัว นवलนา มา กักขังไว้หรือไม่ และต้องอยู่ใกล้กันมาก ขนาดที่ลูกน้องคนหนึ่งของบุญมีสามารถวิ่งไปตามพาอาจารย์ทองมาที่ที่เกิดเหตุได้ภายในไม่กี่นาที จุดนี้ยังสร้างความกังขา

- การจัดแสง

การจัดแสงยังคงเป็นการจัดแสงเพื่อการถ่ายทำมากกว่าที่จะจัดแสงเพื่อความสมจริง หรือเพื่อความงาม หรือผลพิเศษทางภาพ ในการเล่าเรื่อง หรือในด้านของอารมณ์ เช่นเดียวกับหนังผี เรื่องอื่น ๆ ที่มีการใช้ไฟเพื่อสร้างสัญญาณให้กับผี และการปรากฏตัวของผี นั่นคือการใช้แสงส่องด้านหลัง และมีควันลอยออกมาเมื่อผีปรากฏตัว และใช้แสงส่องจากด้านล่างไปที่หน้าของผีให้สว่างเกินปกติ แต่ไม่มีผลด้านความงามหรือสร้างโทนอารมณ์ของเรื่องแต่อย่างใด

รูปที่ 40 : ลักษณะการจัดแสงเพื่อใส่รหัส ความเป็นผีให้แก่แม่นาค โดยใช้แสงส่อง จากด้านล่างเพื่อให้ใบหน้ามีลักษณะต่าง ไปจากคนปกติ

รูปที่ 41 : ใช้กลุ่มควันและแสงจากหลัง ในฉากที่มีการปรากฏตัวของผี

- การติดต่อ ลำดับภาพ

จำนวนภาพในการติดต่อมีจำนวนมากขึ้นจากเรื่องก่อนหน้า มีภาพ insert มากขึ้น แต่ไม่นับว่ามากนักหากเทียบกับภาพยนตร์ในสมัยปัจจุบัน มีการใช้การติดต่อเพื่อเล่าเรื่องให้เห็นพัฒนาการของความสัมพันธ์ และเป็นการย่นย่อเวลา เช่น ตอนที่มารุตจีบนวนลนภา จะเห็นภาพมารุตไปรับนวนลนภาที่โรงเรียน มารุตและมั่งนังทานข้าวกับแม่ของนวนลนภาและนี่ม่นวล ภาพคนทั้งสองคู่ที่

จักรยานเล่น และเดินจูงมือ โดยใช้เพลงประกอบคลอ แม้ว่าจะเป็นภาพที่ไม่ต่อเนื่องกันแต่เมื่อนำมาร้อยเข้าด้วยกันแล้ว ทำให้คนดูรับรู้ว่าวันเวลาได้ผ่านไปพร้อมกับการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างคนทั้งสองคน

มีการใช้เสียงพระเอกเชื่อมระหว่างฉาก สร้างความต่อเนื่อง เช่น เมื่อมงามมารู้ว่าจะไปพิสูจน์เรื่องแม่นาคได้ที่ไหน ภาพตัดไปที่รถซึ่งกำลังวิ่งเข้าไปในวัดมหาบุศย์ กล้อง tilt ให้เห็นชื่อป้ายวัดพร้อมเสียงตอบของมงคลว่า “ถิ่นกำเนิดของแม่นาคก็ที่พระโขนง วัดมหาบุศย์”

- เสียงในภาพยนตร์

เสียงดนตรีประกอบถูกใส่เข้ามาอย่างไม่มีจังหวะ หวังเพื่อกระตุ้นอารมณ์คนดู ในทุก ๆ การกระทำของนักแสดง ซึ่งดนตรีที่ถูกใส่เข้ามามีระดับอารมณ์ที่มากกว่าอารมณ์ของหนังในขณะนั้น หรือในบางครั้งก็ขัดแย้งกับหนัง เช่น มารุตขับรถเข้ามาในวัดมหาบุศย์ก็ใส่ดนตรีตื่นเต้นเสียงดังทั้ง ๆ ที่ไม่มีอะไรให้น่าตื่นเต้น ไม่มีจังหวะ เหมือนการทดลอง เมื่อมารุตบอกกับคนดูแล้ววัดว่าจะถามเรื่องแม่นาค ดนตรีตื่นเต้นดังกระหึ่มอีกครั้งไม่กี่วินาทีแล้วเงียบไป หรือเมื่อมารุตเอารูปให้คนดูดู นาคดู เพลงตื่นเต้นก็ดังขึ้นอีกครั้งแล้วหายไปอย่างรวดเร็ว เป็นการใช้นิยามประกอบพรั่าเพ้อ และไม่มีความต่อเนื่องทางด้านอารมณ์ อันเนื่องมาจากการพยายามเปลี่ยนเสียงดนตรีประกอบบ่อยเกินไปโดยไม่มีเหตุผล หรือผสมเสียงเพื่อความราบรื่นต่อเนื่องของอารมณ์ และมีการใช้เพลงผสมปนเปหลายอารมณ์ในช่วงเวลาของหนังเพียงฉากเดียวมีการเปลี่ยนดนตรีหลายครั้งอย่างกระแทกกระทั้น ไม่มีความนุ่มนวล และการสอดประสานของอารมณ์เพลง

สรุปลักษณะเฉพาะของภาพยนตร์เรื่องแม่นาคคินซีฟ

1. แม่นาคคินซีฟ เป็นเรื่องคิดพล็อตขึ้นมาใหม่ ซึ่งหลุดไปจากความเป็นตำนานที่สืบเล่ากันมา แต่ยังคงเป็นเรื่องราวที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของตำนานแม่นากพระโขนง เพราะเหตุการณ์ต่าง ๆ เกิดขึ้นที่พระโขนง อันเป็นที่มาของแม่นากพระโขนงนั่นเอง โดยมีการใส่ความร่วมสมัย (Contemporary) ให้กับตำนานแม่นากพระโขนงซึ่งถูกเล่าขานมาจากร้อยปี ด้วยการเปลี่ยนยุคสมัย ตัวละคร และส่วนประกอบต่าง ๆ คงไว้เพียงตำนานและชื่อของแม่นากเท่านั้น

2. ตลอดเวลาหลายร้อยปีที่แม่นาคได้นำเพ็ญกุศลด้วยการช่วยเหลือชาวบ้านอยู่ที่ศาลแม่นาค ภาพของแม่นาคที่ออกมาจึงออกมาในลักษณะของสาวสวย ไม่มีการแสดงภาพแม่นาคในลักษณะที่น่าเกลียดน่ากลัว มีเพียงอิทธิฤทธิ์ที่ทำให้แม่นาคต่างไปจากคน อำนาจของแม่นาคแกร่งขึ้น นอกจากจะทำมือยาวได้แล้ว แม่นาคยังสามารถหายใจ หายได้ มีกำลังมหาศาล ไม่กลัวแสงอาทิตย์ และสามารถปรับตัวให้เข้ากับยุคสมัยได้อย่างง่าย ๆ

3. แม้ว่าเรื่องราวจะถูกปรับเปลี่ยนไปในหลาย ๆ ด้าน แต่หนึ่งยังคงมองว่าผีเป็นเรื่องบันเทิงอยู่เช่นเคย แน่نونว่าเรื่องของผีแม่นาคต้องมีการวิงวั้นผี ผีแม่นาคตามมาหลอกหลอนเพื่อลงโทษพวกของบุญมี เป็นไปตามสูตรความตลกในการวิงวั้นผี

4. แม่นาคยังคงไม่ไปผุดไปเกิด เป็นเพราะความยึดมั่นถือมั่น ไม่ยอมปล่อยให้วางของแม่นาค แต่ในท้ายสุดแม่นาคก็สามารถปล่อยวางได้ เมื่อมารุตแต่งงานกับส่วนบุญของเธอที่ได้กลับมาเกิดอีกครั้ง การปรากฏตัวของแม่นาคไม่ได้มาเพื่อแย่งชิง หรือหวังจะยึดครองมารุต เพียงขอโอกาสเพื่อที่จะได้อยู่กับคนรักที่เธอเฝ้ารอมานานให้นานเท่าที่จะทำได้

5. ภาพยนตร์เรื่องแม่นาคพระโขนงที่ผ่าน ๆ มา ไม่มีการกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างผีกับพระมาก่อน ในแม่นาคคืนชีพนี้บอกให้ทราบว่า ผีมีศักดิ์ที่ต่ำกว่าพระจึงต้องยำเกรงกราบไหว้ นาคเป็นผี จึงต้องเกรงใจและเคารพพระ ศาลพระภูมิ เมื่อมารุตชวนไปอยู่ด้วยกันที่บ้าน แม่นาคจึงบอกให้มารุตไปจุดธูปขออนุญาตเสียก่อน

6. การจากไปของแม่นาคเป็นการจากไปด้วยความสมัครใจของตัวแม่นาคเอง ไม่มีใครปราบ และเป็นการจากไปอย่างถาวร นั่นคือไปเกิด ผู้ที่มาช่วยแนะนำแนวทางสู่ความสงบให้กับแม่นาคคือพระพรหม

สัญญาใจแม่นาคพระโขนง (พ.ศ.2535)

สร้าง : สยามเอนเตอร์เทนเมนต์

กำกับโดย : เสนีย์ โกมารชุน

นักแสดง: ตีรวัช รักการดี, จุ่มจิม เข้มเล็ก,
หม่ำ จ๊กมิก, ราม สุริยัน,
พิมพ์ชนก สุขเวช, สมศักดิ์ ชัยสงคราม

เรื่องย่อ

หนังเปิดเรื่องด้วยภาพกว้างคลองพระโขนง และมีตัวหนังสือ "สยามประเทศ พ.ศ. 2511 คลองพระโขนง" แล้วตัดไปที่แม่นาคออกลูกตายทันที จากนั้นเรื่องก็ดำเนินไปตามสูตรที่มีมาก่อนอย่างรวดเร็ว นั่นคือ มากนั้งเรือกลับบ้าน เจอแม่นาคนั่งรออยู่ที่หัวสะพาน แม่นาคดำน้ำพริกแล้วมะนาวตกจึงใช้มือยาวหยิบขึ้นมา มากเห็นแม่นาคกลายเป็นผีขณะนอน จึงแอบเจาะโถงแกล้งทำเป็นถ่ายท้องเบา แล้วหนีไปหาเพื่อน ก่อนที่จะพากันไปหลบที่วัด แม่นาคตามไปแล้วร้องเรียก "พี่มากจ๋า" ก่อนเข้ารายชื่อที่มงาน ในช่วงแรกนี้เป็นเพียงการเกริ่นเตือนความทรงจำผู้ชมถึงที่มาที่ไปของแม่นาคพระโขนงก่อนถูกจับถ่วงน้ำเท่านั้น ก่อนที่จะนำเข้าสู่เรื่องราวของ "สัญญาใจแม่นาคพระโขนง" ซึ่งเป็นเรื่องราวที่เกิดขึ้นหลังจากที่แม่นาคถูกอาจารย์เต๊ะจับถ่วงน้ำไปแล้ว

ผัวเมียคนหาปลาทอดแหในคลองพระโขนงได้หม้อแม่นาคขึ้นมาแล้วทำหม้อแตก วิญญาณแม่นาคได้รับการปลดปล่อย ขณะเดียวกันนั้น ทุ้ย โพล้ง และทิดมัน แอบไปชิงตัวจำปีซึ่งถูกเอาไปขังติดอกไว้หนีมาอยู่ที่บ้านแม่นาค ตกกลางคืนมีโจรอีกกลุ่มหนึ่งนำโดยเสือคร้ามลักพาตัวบุญตามาหลบพักที่บ้านแม่นาคเช่นกัน เพราะคิดว่าคงไม่มีใครกล้าตามมา ทิดมากกับพวกพบเข้าจึงเข้าช่วยตัวประกัน ผีแม่นาคแอบมาช่วยขณะที่พวกทิดมากเพลิงพลั่ว ก่อนที่จะออกปรากฏตัวเพื่อลงโทษคนเลวอีกหลายราย รวมถึงอาจารย์เต๊ะที่เคยจับแม่นาคถ่วงน้ำด้วย ความสัมพันธ์ระหว่างมากและบุญตาก่อตัวขึ้น ทำให้แม่นาคไม่พอใจยิ่งนักจึงคิดที่จะฆ่าบุญตา มากไปหาอาจารย์มาปราบแม่นาคแต่ไม่สำเร็จ แม่นาคโกรธมากจนให้คำว่าจะทำลายทุกชีวิต พ่อเฒ่าผู้มี

วิชาแก่กล้าได้รับคำสั่งจากพระรูปหนึ่งให้มาช่วยชาวพระโขงและนำกระโหลกแม่น้ำไปให้ท่าน ได้มาปราบแม่น้ำจนสำเร็จ วิชาณแม่น้ำยอมตามพ่อนไป ก่อนจากพ่อนได้ขอให้ทิดมาก สร้างศาลให้แม่น้ำที่วัดมหาบุศย์

แก่นเรื่อง

แก่นเรื่องยังคงวนเวียนอยู่กับความรักระหว่างคนกับผี และเป็นความรักที่มีความยึดมั่นถือมั่นขนาดที่เรียกว่าถึงตายก็ไม่ยอมเสียเธอให้ใคร เช่นเดียวแม่น้ำพระโขงภาคอื่น ๆ แต่มีการใส่เรื่องราวมาสนับสนุนแก่นเรื่องแตกต่างกันออกไปจากเรื่องก่อน ๆ

ศิลปะการเล่าเรื่องในภาพยนตร์

- โครงเรื่อง

โครงเรื่องแม่น้ำพระโขงมีอยู่ด้วยกัน 2 ส่วน ที่ได้รับความนิยมนำมาเผยแพร่และผลิตซ้ำในหลาย ๆ ครั้งจนกลายเป็นที่รู้จักกันดี อาจพูดได้ว่าเป็นแม่น้ำพระโขงภาค 1 และ 2 ก็ย่อมได้ โครงเรื่องแรกหรือโครงเรื่องดั้งเดิมนั้นเป็นโครงเรื่องที่เริ่มตั้งแต่ความรักของแม่น้ำและมาก จนกระทั่งแม่น้ำตายทั้งกลมและโดนจับถ่วงน้ำ ส่วนโครงเรื่องที่สองเป็นเรื่องราวที่เกิดต่อเนื่องจากโครงเรื่องเดิม และเป็นโครงเรื่องของ “สัญญาใจแม่น้ำพระโขง” นี้ด้วย

โดยเริ่มจาก วิชาณแม่น้ำหลุดออกจากหม้อที่ถูกกักขังไว้ได้และออกอาละวาด ขณะที่มากมีผู้หญิงคนใหม่เข้ามาในชีวิต แม่น้ำจึงอาละวาดหนักด้วยความหึงหวงริษยาอาฆาต ในท้ายสุดมีสามเณรมาปราบไว้ได้ ตั้งแต่นั้นแม่น้ำก็ไม่ออกอาละวาดอีกเลย

- ระเบียบการเล่าเรื่อง และการดำเนินเรื่อง

จากโครงเรื่องที่กล่าวมาข้างต้น ภาพยนตร์ได้เล่าเรื่องตามลำดับเหตุการณ์ 1-2-3-4 และดำเนินไปตามโครงสร้างอย่างต่อเนื่อง โดยมีเหตุการณ์ย่อยมาเสริมโครงเรื่องหลักเป็นระยะเพื่อเพิ่มความสนุก เพิ่มเรื่องราว ช่วยเน้นย้ำความดุของแม่น้ำ และแสดงให้เห็นพัฒนาการทางด้าน

อารมณ์ของแม่นาคอันเนื่องมาจากการยึดติดในความรัก เช่นเหตุการณ์ที่มีคนมาจุดจำปาและแม่นาคได้อาละวาดทั้งฆ่าและลงโทษ หรือจากชาวบ้านวังหินผีกันจำละห้วนสร้างความตลกขบขันตามลักษณะของหนังผีไทย

การแบ่งสัดส่วนในหนัง เห็นได้ว่าผู้สร้างให้ความสำคัญกับช่วงที่ผีแม่นาคออละวาดค่อนข้างมาก เช่นเดียวกับเรื่องก่อน ๆ โดยใช้ความเป็นผีสร้างความน่ากลัวและความสนุกสนานตลกขบขัน และใช้เรื่องความรักอมตะที่แม่นาคมีต่อมากมาเป็นตัวเสริมเพื่อเปิดโอกาสให้แม่นาคแสดงอิทธิฤทธิ์ นั่นคือผู้สร้างไว้วางน้ำหนักให้ “สัญญาใจแม่นาคพระโขนง” เป็นหนังผีมากกว่าหนังรัก

● ลักษณะตัวละคร

ตัวละครทิดมากในฉบับนี้มีความชัดเจนมากขึ้น ไม่ใช่ทิดมากที่มีแต่ความรวนเรตัดสินใจไม่แน่นอนอย่างที่เคยเห็นภาคก่อน ๆ มีการปูในช่วงแรกของหนังว่าทิดมากยังคงมีความรักความผูกพันให้กับแม่นาคอยู่ เช่นในฉากที่เสื่อคร้ามและพรรคพวกมาอาศัยอยู่ที่บ้านแม่นาค มากจำต้องเข้าไปซบไหล่เพราะไม่อยากให้แม่นาคเสียใจ ที่มากปล่อยให้โจรเข้ามาอยู่ที่บ้าน

ทิดมาก : ทิ้งไว้อย่างเนี่ย แม่นาครู้เข้าคงเสียใจแย่

แต่ทิดมากก็ไม่ได้ยึดติดกับความรักนั้น ปล่อยให้ตัวเองให้เป็นอิสระจากการจากไปของแม่นาคด้วยรู้ถึงสังขารมว่าคนกับผีอยู่คนละภพคนละโลกไม่สามารถอยู่ร่วมกันได้ และเริ่มมีความรักใหม่เข้ามา ทิดมากพยายามบอกให้แม่นาคเข้าใจว่า เรื่องของทั้งคู่ควรจะจบลงอันเนื่องมาจากความต่างสถานะระหว่างคนกับผี ด้วยทิดมากเป็นมนุษย์คนหนึ่งจึงมีบ้างที่ทิดมากใช้อารมณ์และมีความโกรธเคี้ยวต่อแม่นาค เมื่อแม่นาคไม่ยอมเข้าใจและไม่ยอมเลิกกรา แต่ก็กลับมาที่จุดเดิมว่าสิ่งที่ทิดมากทำไปนั้นไม่ใช่ความเห็นแก่ตัว หรือไม่สนใจแม่นาคอีกแล้ว แต่เป็นเพราะความเป็นห่วงอยากให้แม่นาคยอมรับความเป็นจริงและอยู่อย่างสงบ

ทิดมาก : นาคมีอะไรหรือ

แม่นาค : ฉันอยากให้พี่ไปบ้านเราสักครู่ ใ้หนูมันอยากพบพ่อมันด้วยจะพี่มาก

ทิดมาก : โธ่ นาค (เสียงดังอย่างมีอารมณ์) พี่กับอกหลายครั้งหลายคราแล้วว่า เรามันอยู่กันคนละภพ คนละโลก ไปทางเดียวกันไม่ได้

- แม่นาค : พี่พูดเหมือนนาคไม่ใช่เมียพี่อย่างงั้นแหละ
- ทิดมาก : นาคเป็นผี เป็นปีศาจ นาคไม่เข้าใจหรอก พี่นะเป็นมนุษย์เป็นคนนะ นาคที่ขอร้องเถอะ ะยะนี้พี่ไม่อยากพบหน้าใคร ๆ ทั้งนั้น ขอให้พี่อยู่คนเดียวสักพัก ให้พี่ได้ใช้ความคิด เป็นตัวของตัวเองบ้าง ได้มั๊ย!! (แม่นาคเสียใจมาก หายตัวไป)
- ทิดมาก : (เสียงอ่อนลง) โธ่ นาคเอ๊ย เมื่อไหร่เมียพี่จะพ้นกรรมเสียที

ในขณะที่ตัวผีแม่นาคเอง ผู้สร้างได้พยายามใส่เหตุผลลงไปให้กับพฤติกรรมการหลอกหลอนผู้คนของแม่นาคเพื่อหวังผลให้แม่นาคน่าสงสารและน่าเห็นใจมากขึ้น ในภาพยนตร์จะเห็นการเปลี่ยนแปลงทางด้านความคิดของแม่นาคอยู่ 2 ครั้ง หนึ่งได้วางคาแรกเตอร์ของแม่นาคไว้ตั้งแต่ต้นว่า แม่นาคเป็นผีมีคุณธรรม ไม่ฆ่าหรือหลอกหลอนใครสุ่มสี่สุ่มห้า แต่จะสั่งสอนเฉพาะคนเลว ถึงกระนั้นก็ยังมีการไว้ชีวิตหากคนเลวเหล่านั้นสำนึกได้ และยังไม่ต้องการทำให้ชาวบ้านหวาดกลัวอีกด้วย ซึ่งความคิดเช่นนี้อาจมาจากการที่แม่นาคได้คิดขณะที่ถูกขังอยู่ในหม้อ ส่งผลให้ผู้ชมสนับสนุนการกระทำของแม่นาคและพร้อมที่จะให้อภัย ดังเห็นได้จากในหลาย ๆ ฉาก เช่นฉากที่แม่นาคตามมาล้างแค้นอาจารย์เต๊ะที่เคยจับนางขังไว้ในหม้อแล้วถ่วงน้ำ ด้วยการขังอาจารย์เต๊ะไว้ในหม้อบ้าง

- แม่นาค : เจ้าเต๊ะ ข้าไม่เคยสร้างความเป็นเจ้าให้แก แต่ก็มาทำให้ข้าเจ็บปวด ข้าต้องอยู่ในหม้อ มันทรมานข้ามากขนาดไหน แกลองดูบ้างเป็นไง
- อาจารย์เต๊ะ : ข้าผิดหรือที่จับแม่นาคถ่วงน้ำ เพราะชาวบ้านเขาเดือดร้อนที่แม่นาคไปหลอกหลอนเขา ข้าทำประโยชน์ให้ชาวบ้านแล้วก็ช่วยแม่นาคทางอ้อมด้วย ช่วยไม่ให้แม่นาคไปเพิ่มกรรม อย่างเงี้ยข้าทำผิดหรือแม่นาค
- แม่นาค : ผิด ผิดที่เอาข้าไปทรมาน เพราะฉะนั้นวันนี้แกต้องลงหม้อไปมั่ง
- แม่นาค : ข้าจะไม่ฆ่าแกเจ้าเต๊ะ จะให้โอกาสแกโดยหาวิธีออกมาเอง เพราะแกเป็นคนมีวิชา
- อาจารย์เต๊ะ : ขอบใจแม่นาคที่ไม่ฆ่าฉัน และฉันขอโหลิกรรมต่อแม่นาคตรงนี้เลยนะ
- แม่นาค : ตกลงอาจารย์เต๊ะ โชคดี หาทางออกให้เจอนะ ข้าไปก่อนละ

รูปที่ 43 : แม่นาคได้รับความเจ็บปวดจากการคลอดลูกจนขาดใจตาย

รูปที่ 44 : หนึ่งยังคงจากแม่นาค ทำมือยาวเพื่อหีบลูกมะนาวไว้

จากที่แม่นาคจัดการกับเลือดคร่ำซึ่งเคยจุดบุญตามาแต่ติดมากับเพื่อน ๆ ช่วยไว้ได้ เลือดคร่ำจึงคิดจะแก้แค้นและวางแผนปล้นฆ่าทั้งพระโขนง แม่นาคจึงต้องลงโทษ โดยที่แม่นาคใช้อำนาจบังคับให้กลุ่มโจรฆ่ากันเอง เหลือแต่เลือดคร่ำที่กลายเป็นบ้า แม่นาคก็ยังปราณี

แม่นาค : ข้าปราณีโดยไม่ฆ่า แต่เอ็งต้องทรมานเป็นบ้าจนกว่าจะตาย

หรือแม้แต่ตอนที่ทิดชู ทิดเชิด มาแอบลักตัวจำปี แม่นาคแปลงตัวเป็นจำปีแทน แล้วสั่งให้ลูกสมุนฆ่ากันเองจนเหลือแต่ ทิดชูและทิดเชิด ที่ยอมกราบไหว้แม่นาคเพื่อขอชีวิต

- แม่นาค : แกสองคนรังแกชาวบ้านอย่างไร้ความเมตตา พอถึงเวลาตายแกก็กลัวตายเหมือนกันหรือตาชู เอาเถอะ จะให้โอกาสแกกลับตัวเป็นคนดี จำเอาไว้นะ หากแกทำไม่ดีอีก ฉันจะไปหาพวกแกอีก ฉันจะไม่ปล่อยพวกแกอีกเป็นอันขาด
- ทิดชู : สาธุ ลูกจะไม่รังแกใครอีกแล้ว
- ทิดเชิด : ข้าก็เช่นกัน ข้าจะบวชให้แม่นาค
- แม่นาค : ขอบใจที่จะบวชให้ข้าทิดเชิด ข้าอโหสิกรรมให้แก และแกก็คงอโหสิกรรมให้ข้า
- ทิดเชิด : จ๊ะแม่นาค ข้าอโหสิกรรมให้
- แม่นาค : เรื่องแกพบข้า ขอให้ปิดเป็นความลับไว้ เพราะข้าไม่อยากให้ชาวบ้านตกใจกลัว ระวัง...จงทำดีละทิดชู แกด้วยทิดเชิด ระวังอย่าผิดคำข้าละ

จากฉากข้างต้น ทุกครั้งที่แม่นาคจะทำร้ายใคร แม่นาคจะต้องบอกกล่าวถึงสาเหตุที่ทำให้บุคคลนั้นสมควรได้รับการลงโทษเสมอ แต่คาแรกเตอร์มีคุณธรรมของแม่นาคก็เปลี่ยนไป เป็นผีที่มีแต่ความโกรธเกรี้ยว อาฆาตแค้น เมื่อทิดมากคิดจะแต่งงานกับบุญตา

- แม่นาค : พี่มาก พี่ทรยศเมียหรือพี่
- บุญตา : พี่มากบุญตากลัว
- ทิดมาก : นาคปล่อยพี่เถอะ เราอยู่กับคนละครภาพแล้ว อย่าขวางความสุขของพี่เลยนะนาค
- แม่นาค : เมื่อนาคยังอยู่ใครก็มาแย่งพี่มากไปจากฉันไม่ได้ แก บุญตา ต้องเลิกยุ่งกับผัวข้า ไม่งั้นจะเอาชีวิตแก
- ทิดมาก : นาคจะทำอย่างฉันไม่ได้นะเพราะบุญตาเป็นคนที่พี่รักคนหนึ่ง
- แม่นาค : ไม่ได้เพราะมันแย่งความรักของฉันไป แก...แกต้องตาย
- บุญตา : หากเป็นอย่างนี้บุญตาบ้ำแน่ ๆ เลยพี่มาก แล้วใครจะจัดการได้
- แม่นาค : เอ็งดี เอ็งตายเท่านั้นวิญญาณข้าถึงจะสงบ ดีละในเมื่อพวกแกเปิดศึกกับข้า เราจะได้เห็นดีกัน คอยดู ข้าจะทำลายมันทุกชีวิต จะฆ่าให้หมดทุกคน

ลักษณะที่มีคุณธรรมทำร้ายเฉพาะคนเลวของแม่นาคแกว่งไปเล็กน้อย เมื่อมาถึงประเด็นของความรักซึ่งเป็นเรื่องที่แม่นาคยอมไม่ได้ แต่ก็ไม่ถึงกับหลุดไปเสียทีเดียว เพราะแม่นาคไม่ได้ฆ่าบุญตาอย่างที่พูดไว้ แต่กลับไปหลอกพ่อของบุญตาให้มารับลูกสาวกลับบ้านที่หัวเข้ โดยให้บุญตาสัญญาว่าจะไม่ยุ่งเกี่ยวกับทิดมากอีก และอีกครั้งที่แม่นาคบอกเหตุผลในการกระทำของตัวเอง

แม่นาค : บุญตาข้าเสียใจแทนเอ็งด้วย ถ้าผู้ชายที่เอ็งรักไม่ใช่พี่มาก เราคงเป็นญาติกันได้ พาพ่อเอ็งกลับไปเถอะ

นิสัยของแม่นาคเปลี่ยนทิศทางจริง ๆ คือหลังจากที่พ่อมากเอยปากยอมสละชีวิตเพื่อไปกับนาค แต่ไม่ใช่เพื่อแม่นาคเมียที่รอคอยการได้อยู่ร่วมกันกับผัวอีกครั้ง ไม่ใช่เพราะความรักความสงสารที่มีให้ต่อเมียรัก แต่เพื่อคนอื่นจะได้ไม่ถูกแม่นาคทำร้ายอีก ทำให้แม่นาคเสียใจมาก และเริ่มการหลอกหลอนผู้คนไม่เลือกหน้าเพื่อแก้แค้น

ทิดมาก : อย่าฆ่าบุญตาเลย เอาอย่างนี้ ถ้าวิญญาณนาคสงบได้ก็มาเอาชีวิตพี่ไป ปลดปล่อยบุญตาไว้จะดีกว่ามัย เพราะเราจะได้อยู่ด้วยกันอย่างไรละจะไหนค นาคไม่ต้องบาปที่จะฆ่าคนอื่น

แม่นาค : (ยิ้มอย่างดีใจและความสุข) พี่มากยอมสละชีวิตให้นาคหรือจะ

ทิดมาก : เปล่า พี่ทำเพื่อให้ทุกคนปลอดภัยจากการกระทำของนาคเท่านั้น

แม่นาค : แสดงว่าพี่ยังไม่มีความจริงใจให้กับนาค

ก่อนที่จะส่งบลงอีกครั้ง หลังจากได้พบพ่อเฒ่า และตัดสินใจยอมตามพ่อเฒ่าไป

หุ้ยกับโพล้งคราวนี้มีบทเป็นเนื้อเป็นหนัง ไม่ได้มีเฉพาะบทตลกเพียงอย่างเดียว แต่ยังสามารถแสดงความกล้าหาญ ความรักเพื่อนออกมา หลังจากที่นาคจัดการกับอาจารย์เย็นแล้วก็ตามกลุ่มของมากมา นาคจับตัวโพล้งไว้แล้วบีบคอ ทั้ง ๆ ที่โพล้งเป็นคนกลัวผี แต่โพล้งก็ได้แสดงความกล้าหาญและความรักเพื่อนออกมาด้วยการยอมตายแต่ขอให้แม่นาคไว้ชีวิตมาก

แม่นาคยื่นสัญญา 3 ข้อให้กับบุญตา คือให้เลิกติดต่อกับมาก แล้วหาคนแต่งงานด้วย หากยังไม่มีลูกคนที่ 3 ห้ามมาเหยียบพระโขงอีก บุญตาเป็นลูกกตัญญูจึงยอมรับปาก

หนังสือเปิดเรื่องด้วยการบอกถึงยุคสมัยที่เรื่องราวเกิดขึ้นว่าเป็น ปีพ.ศ. 2511 ทำให้ไม่สับสน แต่ถึงกระนั้นหนังสือก็ยังขาดรายละเอียดเพื่อมาสนับสนุนถึงยุคสมัยตามที่หนังสือกล่าวอ้าง เป็นไปได้ว่า บทภาพยนตร์ที่ใช้นั้นไม่ได้อธิบายไว้อย่างละเอียดพอ ซึ่งจะกล่าวต่อไปในส่วนของฉากและเครื่องแต่งกาย

ในช่วงต้นของหนังสือไม่ได้ให้ผู้ชมเห็นว่าหลังจากที่แม่นาคออกมาจากหม้อแล้ว แม่นาคยังคงรักและหวงทิดมากอยู่เหมือนเดิม จนเป็นเหตุผลเพียงพอที่จะไปรองรับถึงการเปลี่ยนนิสัยในการหลอกหลอน และทำร้ายผู้คน อันเนื่องมาจากความวิเศษยาอาฆาตในภายหลังได้ ซึ่งตรงนี้เป็นแก่นหลักของเรื่องที่เราควรได้รับการสนับสนุนจากรีวิวทั้งหมดภายในเรื่อง สิ่งที่หนังสือนำเสนอก็คือ หลังจากที่แม่นาคออกมาจากหม้อ แม่นาคไม่ได้ไปหาผัวรักแต่อย่างใด ไม่แม้แต่จะพูดถึง โดยมีวแต่ไปสั่งสอนคนร้ายและล้างแค้น เน้นที่อิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์และความเป็นผีมีคุณธรรมของแม่นาคแล้วจู่ ๆ เมื่อทิดมากคิดจะแต่งงานกับบุญตา แม่นาคก็ออกมาประกาศว่าผัวข้าใครอย่าแตะ ซึ่งกว่าจะถึงตรงนี้ หนังสือได้ดำเนินไปแล้วกว่าครึ่งเรื่อง

ตอนที่อาจารย์มาปราบแม่นาค แล้วปาข้าวสารใส่แม่นาคสร้างความเจ็บปวดให้แก่แม่นาค แม่นาคได้รำพึงรำพันว่า

นาค : พี่มาก นี่หรือความรักที่พี่มอบให้กับฉัน (ร้องไห้) เดียวนี้พี่มากจงเกลียดจงชังนาค ไม่รักนาคแล้วหรือ พี่ไม่เคยคิดเลยหรือว่านาคเป็นเมียพี่ นาคยังรักและภักดีต่อพี่เสมอ พี่เคยคิดบ้างหรือเปล่านาคยังจำสัญญาใจของเราได้ แล้วพี่ละ พี่ยังจำได้มั๊ย

รูปที่ 45 : มากและบุญตารักกัน แต่ก็มีอุปสรรคจากแม่นาค

แม่แม้นาคจะมาช่วยสู้กับพวกโจรที่ลักพาตัวบุญตามา แต่ก็ไม่ตกท่าย ไม่ได้ปรากฏตัวให้มากหรือเพื่อน ๆ เห็น มีแต่พวกโจรที่ร้องว่าผีหลอกทำให้มากและเพื่อน ๆ สงสัย แต่มากบอกว่าไม่น่าจะเป็นไปได้ที่แม่แม้นาคจะหลุดออกมา เพราะถ้าเป็นเช่นนั้นจริงแม่แม้นาคก็ต้องมาหาแล้ว เพราะแม่แม้นาครักทิดมากมาก ซึ่งก็ควรจะเป็นเช่นนั้น แต่ดูเหมือนว่าผีแม่แม้นาคฉบับนี้หวังที่จะปราบคนชั่วและแก้แค้นมากกว่าที่จะคิดถึงทิดมาก โพล้งจึงบอกให้มากไปพิสูจน์ โดยให้พาบุญตามไปด้วยแม่แม้นาคจะได้หึ่งแล้วออกมา แต่หนึ่งก็ค้างไว้เท่านั้นไม่มีการบอกผลที่เกิดขึ้นว่าทั้งคู่ได้เจอแม้นาคหรือไม่ ทำไมแม้นาคจึงไม่หึ่งหวงที่มากพาหญิงอื่นไปนอนที่เรือน และไม่มีการพูดถึงเรื่องนี้อีกเลยตลอดทั้งเรื่อง ซึ่งเป็นลักษณะของการตั้งคำถามสร้างความอยากรู้ให้กับผู้ชมแต่ไม่ให้คำตอบ

แม้บทภาพยนตร์ทำหน้าที่สร้างความชอบธรรมในการทำร้ายผู้คน และสร้างลักษณะของผีมีคุณธรรมให้แม้นาค ด้วยการใส่เหตุผลให้กับการกระทำของแม้นาคผ่านทางคำพูดที่ได้กล่าวมาแล้วในตอนต้น แต่ก็มีบางส่วนของบทที่ได้ใช้ภาษาภาพอธิบายเรื่องราว เช่น หนึ่งได้บอกเหตุผลว่าทำไมอาจารย์เต๊ะถึงแพ้แม้นาคทั้ง ๆ ที่เคยมีวิชาอาคมแกร่งกล้า ด้วยการเล่าด้วยภาพในคราวที่มีคนมาตามอาจารย์เต๊ะตอนกลางดึกและเห็นอาจารย์เต๊ะนอนอยู่กับเมียสาวรุ่น นั่นคือเหตุผลที่ทำให้อาจารย์เต๊ะวิชาไม่ขลังดังเคยจนต้องพ่ายแพ้แก่แม้นาคในที่สุด แต่การเล่าเรื่องด้วยภาพเช่นนี้มิให้เห็นไม่มากนักในภาพยนตร์

แม้ในตอนต้นเรื่อง การปรากฏตัวของแม้นาคจะไปในทางที่น่ากลัว แต่เมื่อนางต้องการดำเนินตามสูตรของหนังผีไทยที่ต้องการความตลกสนุกสนาน จึงมีการใส่ฉากชาวบ้านวิ่งหนีผีทั้งผีแม้นาคและผีอื่น ๆ ซึ่งมีทั้งผีกระสือ ผีกระหัง ผีหัวขาด และผีดิบที่มาหลอกหลอน ฉากนี้ทั้งฉากมีแต่ความตลกขบขันทั้งจากตัวผีเองและตัวคนที่วิ่งหนีผีซึ่งกินเวลาค่อนข้างนาน โดยได้รวบรวมเอาเรื่องตลกเกี่ยวกับการวิ่งหนีผี และถูกผีหลอกมาไว้ด้วยกัน เช่นวิ่งหนีลงตุ่ม ตุ่มเดียวหลาย ๆ คนรวมทั้งผีด้วย วิ่งหนีผีมาเจอสาวสวยก่อนที่จะแปลงร่างเป็นผีมาหลอกต่อ หรือการวิ่งแบกเรือทิ้งลำไปมา และนำวิธีการเอาตัวรอดจากผีดิบจีนซึ่งเคลื่อนที่ด้วยการยืดแขนไปข้างหน้าและกระโดดด้วยการกลิ้งหายใจเพื่อให้ผีหาไม่เจอ เป็นต้น ฉากที่เต็มไปด้วยความสนุกสนานนี้ถูกนำมาต่อจากฉากที่แม่แม้นาคโกรธเกรี้ยวถึงขีดสุดถึงกับออกปากว่าตั้งแต่นี้ต่อไปจะอาละวาดให้ทั่วทั้งพระไชนงเป็นการเบรคอารมณ์ของหนัง จากความน่ากลัวความเศร้าเสียใจ และความอาฆาตแค้นของแม้นาคมาเป็นตลก ก่อนที่จะกลับไปสู่อารมณ์เดิมอีกครั้งเมื่อหลวงเณรมาปราบ

สามารถแบ่งหนังออกเป็น 3 ส่วนใหญ่ ๆ ได้อย่างชัดเจน ส่วนที่หนึ่ง เป็นความน่ากลัวและอิทธิฤทธิ์ของแม้นาค ส่วนที่สอง เป็นเรื่องของความรัก ความหึงหวงริษยา และส่วนที่สามคือความ

ตกลงในการหลอกผีและหนีผี ทั้งสามส่วนแยกออกจากกันโดยอิสระไม่ปะปนกัน หากตัดในส่วนแรก หรือส่วนที่สามออกทั้งหมด ก็ไม่กระทบต่อแก่นเรื่อง เพราะแก่นเรื่องถูกบรรจุอยู่ในก้อนของความรัก หึงหวง และความวิเศษอาฆาต เป็นเรื่องของ ทิดมาก แม่นาค และบุญตา แต่ส่วนประกอบอื่น ๆ ถูกผูกเข้ามาเพื่อสร้างความสนุกให้กับหนัง และเพื่อสนับสนุนความเป็นผีที่น่ากลัวของแม่นาค มากกว่าที่จะใช้ในการสนับสนุนแก่นเรื่อง พูดถึงเรื่องความรักเรื่องราวที่เราได้ยินได้ฟังมาเกี่ยวกับผี แม่นาคมักมีเรื่องของเสียงเพลงกล่อมลูกที่ลอยมาให้ได้ยินกันอยู่เสมอ ว่ากันว่าผีแม่นาคเป็นผีที่รักลูกรักผี แต่ในภาพยนตร์เรื่องแม่นาคพระโขนงแต่ละฉบับที่นำมาศึกษาคูจะละทิ้งในส่วนของคุณแม่นาคไปเสียหมด เช่นเดียวกับเรื่องสัญญาใจแม่นาคพระโขนงที่มีการกล่าวถึงลูกเพียงครั้งเดียว ในหนังแบบไม่เห็นภาพ

บางครั้งการพยายามใส่เรื่องบางเรื่องเข้ามาก็เพื่อปูทางให้กับการแสดงอิทธิฤทธิ์ของแม่นาค เช่นเรื่อง การลักพาตัวจําปี ของทิดชม และทิดชู แต่บางเรื่องก็ไม่ได้มีประโยชน์ใด ๆ แก่เรื่อง ในทางตรงกันข้ามกลับทำให้ไขว้เขว เช่นในฉากที่ทิดมากบอกรักกับบุญตา โพล้งได้คุยกับจำจวน เรื่องจำจวนทอง ซึ่งไม่ได้ส่งผลหรือทำให้เรื่องราวมีพัฒนาการแต่อย่างใด เป็นการใส่เข้ามาอย่างไม่เห็นเหตุผลว่าใส่เพื่ออะไร

เป็นที่น่าสังเกตว่าภาพยนตร์แม่นาคพระโขนงฉบับนี้มีการกล่าวอ้างถึงพระรูปหนึ่งซึ่งน่าจะเป็นพระผู้ใหญ่มากลักษณะของภาพที่ปรากฏให้เห็นเฉพาะเท่าที่พ่อเฒ่ากำลังล้างให้ พระรูปนี้เป็นผู้ที่มิดำริให้พ่อเฒ่ามาช่วยชาวพระโขนงปราบผีแม่นาคและให้นำกระดูกทั้งใบของแม่นาคกลับมาให้ด้วย แต่หนังไม่ได้ระบุชัดว่าพระรูปนี้เป็นใคร ซึ่งในส่วนนี้อาจจะมาจากการบอกเล่าและคนเขียนบทไม่ได้ทำการศึกษาต่อ แต่ก็ทำให้หนังมีน้ำหนักขึ้น และเป็นการให้ที่มาที่ไปที่ไปกับพ่อเฒ่า

หนังเกี่ยวกับแม่นาคพระโขนงส่วนใหญ่มักจะไม่กล่าวถึงพระมากนักแต่ชาวบ้านจะอาศัยหมอมผีและใบหนาดมากกว่า หรือบางเรื่องก็ใช้หลวงเฒ่าผู้มีอิทธิฤทธิ์มาปราบ ทั้งที่หมู่บ้านก็อยู่ติดกับวัดมหาบุศย์ ในส่วนนี้อาจก่อให้เกิดความข้องใจกับผู้ชมที่อดแย้งไม่ได้ว่าทำไมชาวบ้านจึงไม่พากันห้อยพระหรือไปอาราธนาพระมาช่วย ทำให้บทบาทของวัดและพระที่มักจะถูกคู่กับผีไทยถูกไถ่ถาม ในส่วนนี้คนเขียนบทก็ได้ให้เหตุผลไว้เพื่อความน่าเชื่อถือของเรื่องราว ในฉากที่ทิดมากและเพื่อน ๆ หนีไปหลบอยู่ในดงหนาด มันพูดขึ้นมาว่า

มัน : พຽ່ງนี้เราไปปรึกษาหลวงตาแม่นาคดีกว่า

ทູ່ຍ : ขอรູ່งให้ท่านช่วยหน่อย

โพล้ง : เป็นพระจะมาจับผีหรือไอ้ทູ່ຍ

และดูเหมือนว่าทุกคนจะเห็นด้วยว่าพระจะไม่ยุ่งเกี่ยวกับการจับผี ในด้านของบท
เจรจาผีแม่นาคมีคำพูดที่กล้าแกร่งมาก ใช้คำมึง กู ในการเจรจาพาที

แม่นาค : หมาตัวไหนเป็นคนจ่ายค่าข้าวแกงวะ

เสือกراء : กูกินมามากต่อมากแล้ว อัฐไม่เคยจ่ายนอกจากไอ้นี้ (ชูตาบ)
อยากได้ไหม

แม่นาค : ถ้างั้นมึงก็ไม่ใช่เสือนะสิ อ้อ ใช่แล้ว พวกมึงนะหมาทั้งนั้น

เมื่อมองโดยรวมจะเห็นว่าคนเขียนบทได้พยายามสร้างความน่าเชื่อถือให้กับตำนานแม่นาค
พระโขนงให้มากยิ่งขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการกำหนดยุคสมัย การอิงถึงพระผู้ใหญ่ที่สั่งให้เณรมาปราบ
การให้เหตุผลที่ไม่มีพระมาปราบแม่นาค รวมไปถึงความพยายามที่จะลบภาพผีแม่นาคที่มีแต่
ความเกลียดชังและฆ่าคนโดยไร้สาเหตุ เพิ่มความน่าเห็นใจให้กับผีแม่นาค และใส่บุคลิกความเป็น
คนให้กับตัวละครมากขึ้น แม้ความต่อเนื่องของอารมณ์จะไม่กลมกลืนนักแต่ก็นับว่าผู้เขียนบทได้
พยายามจะพาผีแม่นาคออกจากลักษณะเดิม ๆ ที่ผู้คนคุ้นเคย แต่ยังคงเน้นไปที่ความน่ากลัว อิทธิ
ฤทธิ์ของแม่นาค และบทตลกมากกว่าความรัก

การจากไปของผีแม่นาคครั้งนี้ไม่ได้ไปเพราะโดนปราบหรือเพราะความเกรงกลัวอิทธิฤทธิ์
ของพ่อเณร แต่เป็นเพราะแม่นาคเกิดความคิดในธรรม หลังจากที่ทองพุกโรทำให้ใจสงบ และตัด
สิ้นใจที่จะยุติกรรมด้วยตัวเอง

ผีในสัญญาใจแม่นาคพระโขนงยังคงมีลักษณะของความเป็นแฟนตาซี มีอิทธิฤทธิ์ต่าง ๆ
มากมาย ผีแม่นาคเป็นผีสาวผมยาวสลวย นุ่งโจงกระเบนและผ้าแถบ ในหน้าขาวซีด ขอบตาดำ
คล้ำ เช่นเดียวกับผีแม่นาคในฉบับก่อน ๆ การพูดจามีเสียงและอารมณ์เหมือนคนปกติทั่วไปแต่คน
ดูรับรู้ได้ว่าเป็นผีเนื่องจากลักษณะของใบหน้าที่ยังบอกถึงการไม่มีชีวิต ดังนั้นเมื่อผีแปลงร่างเป็น
คนอื่นจึงมักจะทำเสียงเย็นบอกให้คนดูรู้ว่านี่เป็นผีแปลงตัวมาไม่ใช่คน ผีแม่นาคสามารถแปลงตัว
เป็นใครก็ได้ดังจะเห็นได้จากการที่แม่นาคแปลงตัวเป็นแม่ค้าขายข้าวแกงไปหลอกพวกเสือกراء
ปลอมเป็นจำปีหลอกให้ติดชู้ติดเชิดจับตัวมา และปลอมเป็นทิดมันไปพาตัวบุญมีพ่อของบุญตาให้
มารับลูกสาวกลับบ้าน ผีแปลงตัวนี้จะมีท่าทางแข็ง ๆ และน้ำเสียงเย็นให้เป็นที่สังเกต นอกจากนี้ผี
ยังมีอำนาจบังคับสะกดจิตให้คนทำตามคำสั่งได้ เช่น แม่นาคบังคับให้เสือกراءฆ่าลูกน้อง และ
บังคับให้ลูกน้องของทิดเชิดและทิดชู่ฆ่ากันเอง หากผีต้องการฆ่าคนด้วยตัวเองก็จะใช้วิธีการบีบคอ
ทั้งยังสามารถหายตัวได้ ทำร่างกายให้ใหญ่โต และปล่อยลำแสงพลังบางอย่างออกมา

แต่ถึงอย่างไรผีก็มีข้อจำกัดในด้านอิทธิฤทธิ์ เพราะผีสามารถปรากฏตัวได้เฉพาะเวลากลางคืนเท่านั้นจึงทำให้เรื่องราวกว่า 2 ใน 3 เกิดขึ้นตอนกลางคืน และเช่นเดียวกับผีแม่นาคในฉบับอื่น ๆ ที่กลัวโบหนาด และไม่เข้าบ้านคน

ผีแม่นาคมีมารยา แก่ดั่งทำเป็นร้องโอดครวญว่ามีอาจารย์มาจับ มาทำร้าย ให้มากช่วย จากนั้นก็แปลงตัวเป็นอาจารย์เต๊ะเพื่อหลอกให้เข้าถึงตัวบุญตา

ความรักที่แม่นาคมีให้กับพ่อมากในฉบับนี้เป็นความรักที่มาพร้อมกับการเป็นเจ้าเข้าเจ้าของ ความหึงหวง ยึดมั่นถือมั่น ไม่ยอมปล่อยให้คนอื่นใหม่ อันเป็นสาเหตุให้แม่นาคออกอาละวาดเพื่อเรียกร้องสิ่งที่เคยเป็นของเธอกลับคืนมา ตราบใดที่มากไม่มีผู้หญิงอื่นแม่นาคก็จะสงบสุข

องค์ประกอบเชิงศิลปะทางภาพยนตร์

- การแสดง และนักแสดง

ตรีรัก รักการดี มารับบทแม่นาคในภาพยนตร์เรื่องนี้หลังจากประสบความสำเร็จในการเป็นแม่นาคภาคละครโทรทัศน์มาก่อนหน้าไม่นาน การมารับบทอีกครั้งจึงเป็นการดำเนินรอยตามความสำเร็จของละครโทรทัศน์ ผมยาวสวย และนัยน์ตาที่ดู ทำให้เธอมีลักษณะที่ดีตามลักษณะของผีแม่นาคที่ผู้คนคุ้นเคย นั่นคือผมยาว สวยและดู บทของแม่นาคไม่เอื้อต่อการแสดงออกทางสีหน้ามากนักแต่จะไปออกในลักษณะบทเจรจามากกว่า สีหน้าและอารมณ์ของแม่นาคที่เห็นได้ชัดจะมีอยู่ 2 อารมณ์ คืออารมณ์โกรธแค้น และเสียใจ ตัวละครไม่ค่อยมี movement นอกจากการหายตัว กล่าวคือหนังไม่เปิดโอกาสให้เห็นฝีมือทางด้านการแสดงของนักแสดงมากนัก

- การแต่งกาย แต่งหน้า และทำผม

การแต่งกายในเรื่องนี้คล้ายกับเรื่องแม่นาคอาละวาด นั่นคือ ฝ่ายชาย ใส่เสื้อคอกลม แขนสั้น ผ้าขาวม้าคาดพุง กางเกงขาก๊วยทั้งสั้นและยาว ขณะที่หญิงสาวใส่เสื้อคอกลมแขนกระบอกกับผ้าถุง คนแก่ใส่ผ้าแถบและนุ่งโจงกระเบน แต่ในสัญญาใจแม่นาคพระโขนง การแต่งกายของ

ชาวบ้านดูจะมีชีวิตมากกว่า นั่นคือมีการเปลี่ยนเสื้อผ้าตามวิถีการดำเนินชีวิต บางครั้งผู้ชายก็มีแค่กางเกงขาก๊วยและผ้าขาวม้าผืนเดียว ไม่ใส่เสื้อ เช่นเวลาอยู่บ้าน กลางคืน หรือออกไปคุยตามร้านยาตอง บางทีก็นุ่งเพียงผ้าขาวม้าตัวเดียวนอน

และอีกครั้งที่ผีแม่ขนาดใส่ผ้าแถบนุ่งโจงกระเบน อย่างไม่มีเหตุผลที่มาอธิบายได้

● องค์ประกอบทางด้านภาพ

ในตอนต้นของเรื่องมีการเกริ่นถึงที่มาที่ไปของแม่นาคพระโขนงในภาคแรกซึ่งเป็นอดีตกาล ก่อนที่เรื่องราวของสัญญาใจแม่นาคพระโขนงจะเกิดขึ้น ในส่วนของการนำเสนออดีตหนึ่งได้ใช้ภาพขาวดำในการย้อนเรื่องราว เพื่อแสดงถึงการเป็นอดีตให้ชัดเจน

ลักษณะของการใช้ภาพยังคงเหมือนเรื่องก่อน ๆ หน้านี้ เป็นการถ่ายภาพโดยทั่วไป เช่นเรื่องของขนาดภาพและมุมภาพ ไม่ได้ถูกนำมาใช้เพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะอื่นใดมากไปกว่าการดำเนินเรื่อง แต่สิ่งที่ดูโดดเด่นกว่าเรื่องก่อน ๆ คือเรื่องของการกำหนดมุมภาพและองค์ประกอบภาพที่มีการใช้เรื่องของมิติเข้ามาเสริมให้ภาพมีมิติและงดงามยิ่งขึ้น จะเห็นว่าในหลาย ๆ ข้อดีมีการกำหนดมุมกล้องให้มีฉากหน้าทำให้ภาพดูแปลกตาและไม่แบน เช่นฉากการปรากฏตัวของณรงมานั่งวิปัสณาช่วยอาจารย์เต๊ะและหมอผีออกมา มีการใช้ฉากหน้าเป็นดอกหญ้าแทนที่จะให้เห็นหรือถ่ายณรงตรง ๆ นอกจากนี้ยังให้ความรู้สึกเหมือนการแอบมองอยู่ด้วย เช่นเดียวกับฉากที่ติดชูและติดเชิดมาลักพาตัวจำปี ลักษณะกล้องคล้ายกับว่ามีคนกำลังแอบดูเหตุการณ์นั้นอยู่ โดยการถ่ายผ่านเสาเรือน เหมือนคนแอบดูอยู่ข้างเสาแล้ว dolly กล้องตามการเคลื่อนที่ของตัวแสดงผ่านเสาเรือนเหล่านั้น

เทคนิคพิเศษด้านภาพที่ใช้ในหนังมีลักษณะเดียวกับเรื่องอื่น ๆ นั่นคือใช้เทคนิค stop motion ในการหายตัวของผี ใช้ fast motion สร้างความตลกสนุกสนานในฉากวิ่งหนีผี หรือใช้กล้องเป็นผีวิ่งหลอกหลอนผู้คนเสียเอง และเทคนิคการซ้อนภาพใช้สำหรับฉากที่แม่นาคทำตัวสูงใหญ่ โดยการถ่ายแม่นาคในมุมสูงเต็มจอ และนำภาพของวัตถุหรือคนอื่น ๆ ที่ถูกถ่ายในมุมต่ำไกล ๆ มาซ้อนเข้าด้วยกัน ส่วนเทคนิคที่ไม่เห็นในเรื่องใดก่อนหน้านี้นี้มาก่อนก็คือฉากที่แม่นาคแปลงตัวเป็นแม่ค้าขายข้าวแกงมาลงโทษเสื่อคร้ามกับพวก สมุนของเสื่อคร้ามตบแม่ค้าจนหัวหลุดไปกองอยู่กับพื้น แต่แม่ค้าก็ยังพูดได้และร่างของแม่ค้าก็ค่อย ๆ เดินมาหยิบหัวไปต่อกลับที่เดิม

- การจัดแสง

ในเรื่องของแสง แม้ว่าจะมีการจัดแสงเพื่อผลพิเศษทางด้านภาพและอารมณ์น้อยมาก แต่ก็ดูไม่ขัดตานัก เวลากลางคืนก็ดูเป็นกลางคืน ไม่มีแสงเงาที่แรงเหมือนมีแสงมาจากแหล่งแสงแรงๆ เช่นในสมัยเก่า หากภายในฉากมีแหล่งแสงมาจากตะเกียงก็ดูเหมือนว่าแสงจะมาจากตะเกียงแล้วกระจายเป็นวงออกไป แต่ไม่มีการใช้แสงเพื่อเพิ่มความงามให้กับภาพนอกจากบอกในเรื่องของเวลาว่าเป็นเวลากลางวันและกลางคืน เมื่อเวลาใกล้รุ่งสางยังคงต้องใช้เสียงไกขันเช้าช่วยเนื่องจากลักษณะแสงไม่สามารถบ่งบอกได้ละเอียดขนาดนั้น

นอกจากจะใช้แสงบอกในเรื่องของเวลาแล้วยังมีการใช้แสงเพื่อสร้างรหัสให้กับผี นั่นคือการใช้แสงส่องมาจากด้านล่างเพื่อให้ใบหน้าของผีมีเงาตกและน่ากลัวผิดไปจากคนทั่วๆ ไป เป็นรหัสที่ผู้ชมทราบทันทีที่เห็นว่าเป็นผี และทุกครั้งที่ผีปรากฏจะมีแสงสีฟ้าๆ ส่องอยู่ด้านหลังพร้อมกับกลุ่มควันที่มีลักษณะเหนือจริง

- การตัดต่อ ลำดับภาพ

การลำดับภาพเป็นไปตามลักษณะโครงเรื่องนั่นคือเป็นไปตามลำดับเหตุการณ์ มีการใช้ภาพและเสียงเชื่อมระหว่างฉากให้เกิดความต่อเนื่อง เช่นฉากที่แม่น้ำคดตลอดลูกตาย แล้วตัดไปที่ดวงจันทร์บนฟ้า ได้ยินเสียงทิดมากบอกให้เรือจอด แล้วภาพตัดไปที่ทิดมากนั่งเรือพายกลับบ้านเป็นการใช้ดวงจันทร์ร่วมกัน ระหว่างดวงจันทร์ในคืนที่นาคตาย และดวงจันทร์ในคืนที่ทิดมากนั่งเรือกลับบ้าน รวมถึงการใช้เสียง off scene เชื่อมนำในการเปลี่ยนระหว่างดวงจันทร์ทั้งสอง ความหมาย หรือตอนที่ทุย โพล้ง และมันไปช่วยจำปีหนีจากบางชั้นหมาก จำปีเจอกับมาก มากจึงถามว่า “แล้วนี่ใครพาเอ็งมาละนั่น” มีเสียงดังมาจากด้านหน้าว่า “ข้าเอง” ทั้งสองคนหันไปมองภาพจึงตัดให้เห็นทุยเดินเข้ามา เป็นต้น ลักษณะของการตัดต่อเน้นไปที่ความต่อเนื่องของภาพ ทั้งนี้รวมถึงความต่อเนื่องระหว่างแอ็คชั่น เช่นฉากที่ป่ากับลุงมาทอดแหแล้วเจอหม้อแม่น้ำคด ปายกไม้พายชี้หน้าลุง ภาพแรกเป็นป่ากำลังจะยกไม้พาย แล้วตัดไปที่ลุงโดยเห็นไม้พายถูกควัดขึ้น อย่างต่อเนื่อง จำนวนครั้งในการตัดภาพมีน้อย มักจะใช้ช็อตยาวๆ โดยไม่มี insert มากนัก

- เสียงในภาพยนตร์

เสียงสนทนาที่ใช้ ยังคงเป็นเสียงในระบบพากย์ซึ่งก็มีเรื่องของการพากย์ไม่ตรงกับปากบ้าง รวมถึงลักษณะอารมณ์ของเสียงพูดกับที่ไม่เข้ากับระดับอารมณ์ของนักแสดง ซึ่งเป็นข้อด้อยของระบบพากย์เสียง

ในส่วนของเสียงดนตรี สัญญาใจแม่นาคพระโขนงออกจะแปลกกว่าเรื่องอื่น ๆ ที่ผ่านมา ที่มีการใช้เพลงไตเติ้ล "สัญญาใจ" ที่มีเนื้อหาเข้ากับเนื้อเรื่องกล่าวถึงความรักที่มั่นคงซึ่งผู้หญิงคนหนึ่งมีให้กับคนรัก ซึ่งเพลงนี้ถูกใช้เป็นเพียงแค่เพลงไตเติ้ลเท่านั้นและไม่ได้ถูกหยิบมาใช้ในหนังเพื่อวัตถุประสงค์อื่นอีกเลย ไม่มีการนำเพลงสัญญาใจมาทำเป็นเพลง theme หรือ music score สำหรับหนัง

ดนตรีที่ถูกนำมาใช้ในหนังเพื่อวัตถุประสงค์ในการสร้างความรู้สึก เช่น เศร้า ตกใจ หรือตื่นเต้น เป็นดนตรีสมัยใหม่ที่มีอยู่แล้วไม่ได้ถูกผลิตขึ้นมาโดยเฉพาะ อารมณ์มาจากเสียงดนตรีประกอบมีความรุนแรงและเร้าอารมณ์ มากกว่าอารมณ์ที่จะมาจากการแสดง การถ่ายทอดทางภาพ หรือการตัดต่อ นั่นคือใช้ดนตรีนำอารมณ์คนดูมากกว่าที่จะใช้ความเป็นภาพยนตร์สร้างอารมณ์ให้กับคนดู กลายเป็นว่าใช้ภาพเพื่อสนับสนุนเสียงดนตรีไม่ใช่ใช้เสียงดนตรีมาสนับสนุนภาพที่เห็น

นอกจากการใช้เสียงดนตรีกระตุ้นความรู้สึกและอารมณ์ในแต่ละฉากแล้ว ดนตรีก็แทบจะไม่มีหน้าที่อื่นใดอีกเลยในหนัง ไม่ว่าจะเป็นการเชื่อมต่อระหว่างฉาก ที่แต่ละฉากไม่ต่อเนื่องทางด้านอารมณ์ ดนตรีไม่มีส่วนในการทอดเสียงหรือเชื่อมเสียงเพื่อให้คนดูเปลี่ยนอารมณ์ตามได้ทัน เช่นฉากก่อนหน้าเป็นฉากเศร้า เพลงก็จะเศร้า ๆ แต่เมื่อภาพตัดไปที่ฉากน่ากลัวเพลงน่ากลัวก็ดังกระหึ่มขึ้นมาทันทีอย่างไม่มีปี่มีขลุ่ย ทำให้อารมณ์ของหนังขาดความต่อเนื่อง

มีการใช้เสียงประกอบค่อนข้างมากเพื่อสร้างความสมจริงให้กับหนัง แสดงถึงความเป็นชนบท เช่นในฉากกลางคืนก็จะมีเสียงแมลงต่าง ๆ ดังอยู่แข็งแ้ง หรือเสียงไก่ขันยามเช้า แต่ก็มีการใช้เสียงประกอบที่ออกจะเกินจริงอยู่ด้วย ก็คือเสียงเทคนิคพิเศษ ในฉากที่มีการใช้อิทธิฤทธิ์ของแม่นาค เช่นหายตัว ปรากฏตัว ปล่อยแสงออกจากตาและมือ รวมไปถึงเสียงการต่อสู้ ไม่ว่าจะป็นเสียงดาบกระทบกัน การเตะ การต่อย

ฉากที่หลวงณรรล่างทำให้พระ แม่ภาพและแสงในฉากจะไม่บอกให้รู้ว่าเป็นเวลาใดแน่ แต่เมื่อเพิ่มเสียงไก่ขันเข้าไปก็ทำให้คนดูเดาได้ว่าน่าจะเป็นรุ่งเช้าจากการบิดทวนบาตร

สรุปลักษณะเฉพาะของภาพยนตร์ สัญญาใจแม่นาคพระโขนง

1. มีการสร้างสรรคัลักษณะของตัวละครแม่นาค เพื่อให้แม่นาคมีมิติที่ลึกซึ้งขึ้นไปในแง่ของการเป็นผีที่ช่วยเหลือสังคม แต่เป็นการที่ผีลุกขึ้นมาสั่งสอนคน ซึ่งอาจจะไม่ใช่วิธีการที่สวดยงามมากนัก การสั่งสอนคนมันต้องมีวิธีการ อย่างที่ปรากฏในสัญญาใจแม่นาคฯจะเป็นในลักษณะของผู้ใหญ่สอนเด็ก เป็นการสอนแบบตรงไปตรงมา

2. การแบ่งสัดส่วนในหนัง เห็นได้ว่าผู้สร้างให้ความสำคัญกับช่วงที่ผีแม่นาคอาละวาดค่อนข้างมาก เช่นเดียวกับเรื่องก่อน ๆ โดยใช้ความเป็นผีสร้างความน่ากลัวและความสนุกสนานตลกขบขัน และใช้เรื่องความรักอมตะที่แม่นาคมีต่อมากมาเป็นตัวเสริมเพื่อเปิดโอกาสให้แม่นาคแสดงอิทธิฤทธิ์

3. ตัวละครที่ดรามามากในฉบับนี้มีความชัดเจนมากขึ้น ไม่ใช่ที่ดรามามากที่มีแต่ความรวนเรตัดลินใจไม่แน่นอนอย่างที่เคยเห็นภาคก่อน ๆ ในขณะที่ตัวผีแม่นาคเอง ผู้สร้างได้พยายามใส่เหตุผลลงไปให้กับพฤติกรรมการหลอกหลอนผู้คนของแม่นาคเพื่อหวังผลให้แม่นาคน่าสงสารและน่าเห็นใจมากขึ้น แม่นาคเป็นผีมีคุณธรรม ไม่ฆ่าหรือหลอกหลอนใครสุ่มสี่สุ่มห้า แต่จะสั่งสอนเฉพาะคนเลวถึงกระนั้นก็ยังมีการไว้ชีวิตหากคนเลวเหล่านั้นสำนึกได้ และยังไม่ต้องการทำให้ชาวบ้านหวาดกลัวอีกด้วย

4. เมื่อมองโดยรวมจะเห็นว่าคนเขียนบทได้พยายามสร้างความน่าเชื่อถือให้กับตำนานแม่นาคพระโขนงให้มากยิ่งขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการกำหนดยุคสมัย การอิงถึงพระผู้ใหญ่ที่สั่งให้เณรมาปราบ การให้เหตุผลที่ไม่มีพระมาปราบแม่นาค รวมไปถึงความพยายามที่จะลบภาพผีแม่นาคที่มีแต่ความเกลียดชังและฆ่าคนโดยไร้สาเหตุ เพิ่มความน่าเห็นใจให้กับผีแม่นาค และใส่บุคลิกความเป็นคนให้กับตัวละครมากขึ้น

5. ผีในสัญญาใจแม่นาคพระโขนงยังคงมีลักษณะของความเป็นแฟนตาซี มีอิทธิฤทธิ์ต่าง ๆ มากมาย ผีแม่นาคเป็นผีสาวผมยาวสลวย นุ่งโจงกระเบนและผ้าแถบ ในหน้าขาวซีด ขอบตาดำคล้ำ เช่นเดียวกับผีแม่นาคในฉบับก่อน ๆ การพูดจามีเสียงและอารมณ์เหมือนคนปกติทั่วไป แต่คนดูรับรู้ได้ว่าเป็นผีเนื่องจากลักษณะของใบหน้าที่บ่งบอกถึงการไม่มีชีวิต

นางนาก (2542)

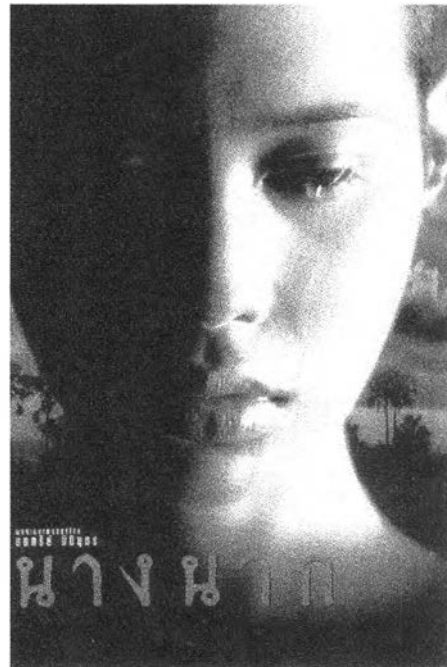
สร้าง : ไทเอนเตอร์เทนเมนท์

นวนิยาย : ชีวิต (Drama)

เรื่อง : นนทรีย์ นิมิบุตร, วิศิษฐ์ ศาสนเที่ยง,
เอก เอี่ยมชื่น

บทภาพยนตร์ : วิศิษฐ์ ศาสนเที่ยง

กำกับ : นนทรีย์ นิมิบุตร

เรื่องย่อ

จุลศักราช ๑๓๓๐ ปีมะโรง สัมภุทธิศก ปลายแผ่นดิน พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เกิดสุริยุคราสเต็มดวง ร่ำลือว่าจะเกิดอาเพศใหญ่ หลังจากนั้นไม่นาน สยามประเทศก็ผลิตแผ่นดินเข้าสู่รัชสมัยพระพุทธเจ้าหลวง

ที่ศาลาท่าน้ำ ตำบลบางพระโขง นายมากผู้เฒ่าถูกบาดหมายเกณฑ์เลขไพร่ไปเป็นทหารที่บางกอก กำลังรำลือนางนาก ซึ่งกำลังท้องอ่อน ๆ ด้วยความอาลัย ด้วยไม่รู้ว่าเมื่อใดจะมีโอกาสได้กลับมาพบกันอีก ยามที่เรือของผีรักกลับค้ำน้ำ นางนากได้แต่รำไห้ปมว่าจะขาดใจ นายมากถูกเกณฑ์ไปรบในสงครามปราบฮ่อ ณ สมรภูมิกันตาร ได้รับบาดเจ็บสาหัส จึงถูกส่งไปรักษาตัวกับสมเด็จพระพุฒาจารย์โต ที่วัดระฆัง ฝ่ายนางนากไม่ได้รับข่าวคราวจากผีรักเลย นับตั้งแต่จากกัน ได้แต่เพียรมาเฝ้ารอผีรักที่หน้าอู่อยู่ทุกวัน ขณะที่ครรภ์ของนางก็ใหญ่ขึ้นเรื่อย ๆ จนล่วงเข้าเดือนที่ 9 นางนากเจ็บท้องจะคลอดลูก แต่ลูกในท้องก็หายอมออกมาไม่ นางนากเบ่งลูกด้วยความเจ็บปวดทรมาน จนในที่สุดก็ขาดใจตายไปทั้งแม่และลูก

ฝ่ายนายมาก เมื่อบาดเจ็บหายดีแล้วก็ให้เป็นห่วงเมีย จึงอำลาสมเด็จพระโตกลับบ้านที่พระโขง ระหว่างทางนายมากให้ผีดสังเกตน์ก ด้วยทั่วทั้งบางพระโขงเจียบเหงาผิดหูผิดตา ครั้นมาถึง

ที่ศาลาท่าน้ำก็พบนางนากมาขึ้นรอผิวอยู่ นายมากดีใจนัก โดยหาเฉลียวใจไม่ว่า เมียและลูกของตนนั้นเป็นผีที่หาชีวิตไม่แล้ว นายมากอยู่กับผีนางนากฉันผิวเมีย โดยมีได้ระแคะระคายใด ๆ เลย ผีนางนากนั้นก็เฝ้าปรนนิบัติผิว แจกเช่นเมื่อครั้งยังมีชีวิตอยู่ ความรัก ความอาลัยของนางนั้นยิ่งใหญ่เกินกว่ากฎอนิจจัง หากแต่นางนากเองก็สำเหนียกได้ว่า เมื่อนายมากรู้ความจริงเช้าวันใดวันนั้นสองผิวเมียจำต้องพรากจากกันชั่วนิรันดร์ นางจึงทำทุกวิถีทาง เพื่อมิให้นายมากรู้ ขณะที่ชาวบ้านละแวกนั้นเริ่มตายลงทีละคนอย่างลึกลับ เสียงร่ำลือถึงอิทธิฤทธิ์ผีนางนากก็ระบือไปทั่วบางพระโขง จนไม่มีใครกล้าออกไปไหนเลยในเวลากลางคืน ทิวทิวบางตกอยู่ในความสะพรึงกลัว และแล้วนายมากก็รู้ความจริง เมื่อนางนากเผลอทำลูกมะนาวตกลงใต้ถุนเรือน นายมากแอบเห็นเมียแสดงอิทธิฤทธิ์ ยื่นมือยาวลงไปเก็บผลมะนาวนั้นก็ให้สงสัยนัก บวกกับได้ลองก้มหัวมองลอดหว่างขาเห็นภาพความจริงที่ปรากฏดังที่หล่องพ่อท่านว่า จึงรู้ว่าเมียของตนเป็นผี นายมากตกใจกลัวจึงหนีไปซ่อนตัวที่วัดมหาบุศ

เวลานั้นชาวบ้านที่โกรธแค้นได้ยกพวกมาเผาเรือนนางนาก ผีนางนากจึงปรากฏตัวขึ้นและอาละวาดฆ่าคนตายไปมากมาย ก่อนจะออกติดตามผิวไปถึงวัดมหาบุศ จนพระเถรแตกตื่นตกใจกันไปทั่ว ร้อนถึงสมเด็จพระโตวัดระฆัง ต้องเดินทางมาปราบ และเอาชิ้นส่วนกะโหลกศีรษะนางนากไปด้วย นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ก็ไม่มีใครได้ยินข่าว ผีนางนากออกอาละวาดอีกเลย ส่วนนายมากได้บวชอุทิศส่วนกุศลให้แก่เมียรักในสัปดาห์ปรายภพ เหลือไว้แต่เพียงเรื่องเล่าขาน ถึงความรัก ความภักดี ที่มีต่อผิวของนางนาก ตราบจนทุกวันนี้

เมื่อนำวิถีทัศนียภาพยนตร์เรื่อง "นางนาก" มาศึกษาองค์ประกอบทางภาพยนตร์ เพื่อวิเคราะห์หาความสร้างสรรค์ที่ปรากฏในภาพยนตร์ ได้ดังนี้

แก่นเรื่อง

เรื่องราวจากตำนานอันลือลั่นของแม่นากพระโขนงที่ได้รับการถ่ายทอดผ่านสื่อต่าง ๆ มานานนับร้อยปี และเป็นที่ยึดจำกันมาถึงยุคสมัยปัจจุบัน แม้ว่ารายละเอียดปลีกย่อยของตำนานที่ปรากฏในสื่อโดยเฉพาะสื่อภาพยนตร์จะแตกต่างกันออกไปบ้าง แต่สิ่งที่ปรากฏเด่นชัดและเป็นเอกลักษณ์ของแม่นากแห่งบางพระโขนงมาในทุกยุคทุกสมัยคือ ความรักที่เป็นอมตะของแม่นาก เช่นเดียวกับกรณียกตำนานแม่นากพระโขนงมาถ่ายทอดซ้ำในภาพยนตร์เรื่อง "นางนาก" ผู้สร้าง

ยังคงไว้ซึ่งแก่นและโครงเรื่องเดิมที่คนไทยต่างรู้จักเป็นอย่างดี กับความรักที่หญิงคนหนึ่งพึงมีให้กับชายคนรักถึงขั้นที่เรียกว่า “ความตายมีอาจพรากความรักแห่งนาง”

ศิลปะการเล่าเรื่องในภาพยนตร์

- โครงเรื่อง

โครงเรื่องที่ถูกร่างขึ้นเพื่อรองรับเรื่องราวยังคงดำเนินไปอย่างที่คนไทยรู้จักเป็นอย่างดี นั่นคือ อีนาทกับอ้ายมากเป็นผัวเมียที่รักกัน อ้ายมากจำต้องจากเมียไปเป็นทหารขณะที่เมียท้อง คล้อยหลังผัวอีนาทเจ็บท้องจะออกลูกจนขาดใจตาย อ้ายมากกลับบ้านมาอยู่กับผัวอีนาทด้วยไม่รู้ จนเห็นอีนาทยื่นมือยาวลงไปเก็บลูกมะนาวจึงตกใจหนีไป ผัวอีนาทออกอาละวาดเพื่อให้ได้ผัวมันกลับมา จนมีอาจารย์มาปราบทำให้ผัวอีนาทสงบลง

แม้ว่าภาพยนตร์จะใช้แก่นเรื่องความรัก และโครงเรื่องแบบเดิม ๆ แต่ในฐานะนักวิจารณ์ภาพยนตร์ คุณมงคลชัยมองว่าไม่ใช่เรื่องเสียหายที่ผู้สร้างเลือกที่จะคงโครงเรื่องเดิมไว้ในการผลิตซ้ำภาพยนตร์เรื่องนั้น ๆ ทั้งนี้เพราะผู้สร้างสามารถใส่และแสดงความสร้างสรรค์ใหม่ ๆ ให้กับภาพยนตร์ผ่านองค์ประกอบอื่น ๆ และอาจเป็นผลดีอีกด้วย

“ผมว่ามันดีในเมื่อทุกคนรู้โครงเรื่องหมด ทุกคนอยากจะดูว่าเป็นอย่างไร ถ้าคุณทำออกมาให้มันได้อะไรสักอย่าง คนก็จะแฮปปี้ มันไม่จำเป็นว่าคุณต้องไม่รู้อะไรเลยถึงต้องไปดู บางทีคุณก็อยากรู้ในสิ่งที่คุณรู้แล้ว แต่คุณอยากรูว่ามันจะออกมาอย่างไร มันทำให้คุณรู้สึกอย่างไรเท่านั้นเอง” (มงคลชัย ชัยวิสุทธิ, สัมภาษณ์ 28 มีนาคม 2545)

- ระเบียบการเล่าเรื่องและการดำเนินเรื่อง

เรื่องราวของแม่นากแบบที่คนไทยคุ้นเคยจะเป็นการเล่าถึงตัวแม่นาก ถึงสิ่งที่แม่นากกระทำ นั่นคือการตายและรอคอยผัว แต่ใน “นางนาก” ของคุณนนทรี นิมิตร หนึ่งได้เล่าผ่านตัวนายมาก ในแง่มุมที่ไม่เคยมีใครพูดถึงมาก่อน ให้นายมากเป็นคนเดินเรื่อง แทนที่คนดูจะได้เห็นเพียงด้านเดียวคือด้านของนางนาก ก็ได้เห็นทั้งสองด้านว่าหลังจากที่อ้ายมากจำลาจากเมียมันไป

นั่นมันต้องไปประสบพบเจอสิ่งใดบ้าง และไม่ว่ามากจะทำอะไรก็ตามมันมีผลอะไรกับทางนี้บ้าง ทำให้ได้เรื่องราวที่แตกต่างออกไปในอีกแง่มุมหนึ่ง

หนึ่งเน้นไปที่การพลัดพรากอันเป็นจุดหักเหของเรื่อง และมีระดับของการพลัดพรากที่เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ เริ่มจากการพลัดพรากในระดับเริ่มต้น คือเมื่อคนหนึ่งพลัดพรากจากคนหนึ่งด้วยภาระหน้าที่ในการเป็นทหาร ทิ้งให้อีกคนหนึ่งต้องอยู่ข้างหลังตามลำพัง การพลัดพรากครั้งที่สองเกิดตามมา เป็นการพลัดพรากจากความตาย จากที่เคยหวังกลัวว่านายมากอาจจะเป็นอันตรายหรือตายในสนามรบไม่ได้กลับมาอยู่ร่วมเป็นครอบครัวด้วยกันอีก กลายเป็นว่าตัวนางนากเองที่ตายจาก ทำให้นางนากรู้สึกผิดที่เป็นฝ่ายทิ้งผัวไป แม้ลูกในท้องที่ผัวฝากไว้ก็ยังรักษาไว้ไม่ได้ จึงทำให้นางนากต้องโกหกผัว ในขณะที่เดียวกันก็ต้องเก็บซ่อนความระทมทุกข์เอาไว้ในหัวใจตลอดเวลา พยายามรักษาความเป็นครอบครัวไว้ให้นานที่สุดเท่าที่จะทำได้ แต่ก็มีผู้คนมาคอยบั่นทอนเวลาให้สั้นลงทุกที ๆ แต่ถึงจะพยายามอย่างไรก็ไม่อาจฝืนกฎธรรมชาติได้ทำให้เกิดการพลัดพรากในครั้งที่สาม

“เขาเลือกวิธี ถ้าเขาเล่าอย่างไม่มีชั้นเชิงจริง ๆ ตรงไปตรงมาจริง ๆ ผมก็คิดว่านันทรีย์เลือกวิธีเล่าสำหรับหนังสือได้ถูกแล้วเพราะนางนากมันเป็นหนังสือหนึ่งซึ่งหนังสือที่ทุกคนเข้าไปดู คุณจะให้เล่าอย่างมีชั้นเชิงให้แม่ค้าหรือชาวบ้านดูได้อย่างไร คนดูก็มีตั้งแต่เด็กไปจนแก่” (มงคลชัย ชัยวิสุทธิ, สัมภาษณ์ 28 มีนาคม 2545)

แม้ว่าแก่นเรื่องจะเป็นเรื่องของความรัก เช่นเดียวกับแม่หากพระโขนงเรื่องอื่น ๆ แต่การตีความในเรื่องความรักของ “นางนาก” ได้ความหมายที่แตกต่างอย่างชัดเจน

“ความยุติของนางนากในฉบับของเรา เรามองเห็นว่าไม่ใช่ความวิเศษอาสาศาต มันไม่ใช่การไม่ยอมปล่อยให้ผัวไปมีเมียใหม่ แต่เรากลับมองว่าความรักที่นางนากให้ผัว เป็นเพราะผัวมีความรักเหล่านี้กลับมาอยู่ตลอดเวลา เขาไม่เชื่อว่าผัวเขาไปไหน เขาเชื่ออยู่ตลอดเวลาว่าผัวก็รักเขา ตัวเขาเองต่างหากที่แยกจากผัวมา แยกจากความรักออกมาด้วยความตายของเขากับลูกของเขา” (นันทรีย์ นิมิบุตร, 2542)

ซึ่งมุมมองของความรักเช่นนี้ยังไม่เคยปรากฏอยู่ในแม่หากพระโขนงที่เคยทำกันมา ส่วนใหญ่จะเป็นการเล่าถึงความรักที่อยู่ในสภาพจิตของการอิฉาวิเศษฯ หึงหวง มันเป็นความโกรธแค้นทางด้านความรักของแม่หาก มากกว่าที่จะเป็นความรักบริสุทธิ์

ความคิดนี้ถูกถ่ายทอดผ่านการกระทำทุกอย่างของนางนาก เช่นการดูแลปรนนิบัติผู้มีความพยายามในการปกปิดความลับด้วยการไม่ให้ผู้ออกไปไหน มากกว่าที่จะไปทำร้ายคนจนกว่าจะถึงจุดที่จำเป็นต้องทำ หรือในฉากที่แม่นากออกมาตำข้าวกลางดึก มากลงมาตามบอกให้เอาไว้ทำวันหลัง นางนากเศร้าหนัก ด้วยรู้ว่าตัวเองจะอยู่ดูแลผู้รักอีกได้ไม่นาน

อารมณ์ของหนังถูกผสมกลมกลืนกันไปทั้งเรื่อง ไม่มีการแบ่งออกเป็นก้อน ๆ อย่างชัดเจน เช่นเรื่องอื่น ๆ ที่เราจะเห็นชัดว่า ก้อนนี้เป็นส่วนของความรัก ก้อนนี้จึงหนีผี ผีอาละวาด หรือก้อนตลก อารมณ์ของนางนากจะผสมกันอยู่จากการเล่าเรื่อง บรรยายภาควังเวงน่าสะพรึงกลัวมีอยู่ตลอดทั้งเรื่อง ในขณะที่มีอารมณ์ขันและเรื่องของความรักอยู่ข้างใน นั่นคือความรักถูกห่อหุ้มเอาไว้ด้วยความน่าสะพรึงกลัว

● ลักษณะตัวละคร

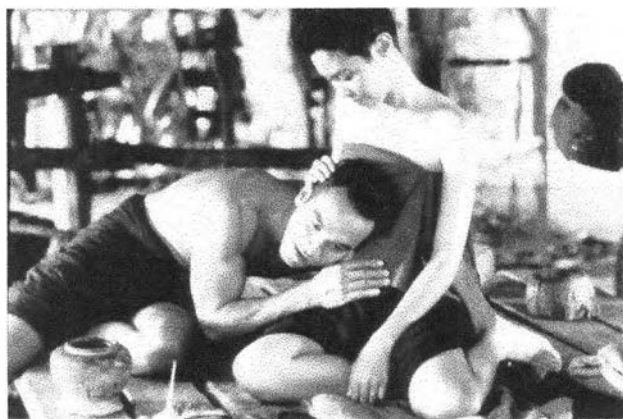
ตัวละครที่มีบทบาทเด่น ๆ ในนางนาก มีอยู่เพียงไม่กี่ตัว เนื่องจากเรื่องราวไปให้ความสำคัญกับการอยู่ร่วมกันของคู่ผัวตัวเมียอื่นมากกับน้อยมาก แม้ว่าตัวละครอื่น ๆ จะมีบทบาทไม่มากนัก แต่ก็มีความสำคัญต่อเรื่องจึงยังคงได้รับความใส่ใจ มีการเปลี่ยนแปลงชื่อและลักษณะของตัวละครบางตัว จากแม่นากพระโขนงในฉบับก่อน ๆ ที่มักจะมีตัวละครที่เป็นผู้ช่วยพระเอกหรือทิดมาก และทำหน้าที่สร้างความสนุกสนานให้กับเรื่องราว นั่นคือหุ่ยและโปลังเพื่อนของทิดมาก ในแม่นากพระโขนงฉบับนางนากนี้มากยิ่งขึ้นมีเพื่อนสนิทสองคนนั่นคืออ้อและปริก เพื่อนทั้งสองได้รับการใส่ลักษณะที่ต่างออกไปจากหุ่ยและโปลังซึ่งมักจะมีลักษณะชวนหัวให้มีความจริงจังมากขึ้น ดังนั้นใน "นางนาก" นี้จึงมีเพียงชื่อของ นากและมาก ที่ยังคงไว้เท่านั้นส่วนตัวละครอื่น ๆ ได้รับการพัฒนาขึ้นมาใหม่หมด

อีนาก	หญิงสาวงาม อายุราว 18 ปี ไร้ผมทรงดอกกระพุ่ม ชื่อสัตย์ มั่นคงในรัก มีความอดทน
อ้ายมาก	ชายไทยรูปร่างสูงใหญ่กล้าสู้ ไร้ผมทรงมหาดไทยตามสมัยนิยม อายุ 21 ปี ชื่อสัตย์ รักเมีย รักเพื่อน ขยันขันแข็ง
สมภาร	เจ้าอาวาสวัดมหาบุศ มีนัยน์ตาสองข้างไม่เท่ากัน มีเมตตา
ทิดอ้อ	ชายหนุ่มรูปร่างกำยำ รักเพื่อน กล้าหาญ ใจนักสู้
ปริก	เป็นคนร่างเล็ก ผิวกายดำแดง รักเพื่อน กล้าหาญ

ยายปริก หมอตำแย อายุราว 65 ปี เป็นคนโง่

ตัวละครร้ายมากและอีนาก มีความเป็น "คน" มากขึ้นจากฉบับก่อน ๆ แม้จะไม่มากนักแต่ก็ไม่ถึงกับแบนเสียทีเดียว ลักษณะบุคลิกของตัวละครมีความสม่ำเสมอ สามารถงบุคลิกไว้ได้ตั้งแต่ต้นจนจบ

ตัวละครทิดมากมีบุคลิกที่เห็นชัดมากกว่าในภาคก่อน ๆ ในเรื่องของความรักและห่วงเมีย ซึ่งปรากฏให้เห็นอยู่ยามที่มันต้องจากไปไกล เมื่อตอนที่อ้ายมากเป็นไข้เจียนตายและได้รับการรักษาจนไข้ทุเลา มากเห็นสาวคนหนึ่งกำลังให้นมลูกน้อยก็ทำให้คิดถึงลูกเมียนักจนต้องขอหลวงพ่อกำนกลับบ้าน จะถูกทัดทานอย่างไรก็ไม่เป็นผล หรือเมื่อเพื่อนพยายามมาบอกความจริงว่านางนากเมียรักนั้นเป็นผี ทิดมากก็ไม่เชื่อถึงขนาดยอมตัดเพื่อน ด้วยความรักเมีย ในท้ายสุดเมื่อรู้ว่าเมียรักเป็นผี มากก็ยอมบวชให้ตลอดชีวิต ไม่ใช่ไปแต่งงานใหม่เช่นหนังเรื่องก่อน ๆ แต่ถึงแม้ว่ามากจะรักนากอย่างไร ก็ไม่อาจจะเทียบได้กับความรักที่นากมีต่อมาก ขณะที่นางนากมีความมั่นใจในความ รัก พยายามปกป้องรักษาครอบครัว ผู้ชายกำยำเข้มแข็งอย่างอ้ายมาก กลับจิตใจอ่อนไหว แปรปรวน สิ่งแรกที่อ้ายมากทำทันทีที่รู้ว่าเมียรักเป็นผีคือการวิ่งหนี กว่าจะตาสว่างตั้งสติได้ก็เกือบจะสายเกินไป เมื่อต้องกล่าวลา

รูปที่ 47 : หนังแสดงให้เห็นความ
ผูกพันของมากและนาก

รูปที่ 48 : แม่นากคลอดลูกตาย
ทั้งกลมด้วยความเจ็บปวด

หนังสือเปิดฉากด้วยบรรยากาศที่เป็นลางมรณะ คือเหตุการณ์สุริยุปราคาเต็มดวงที่หว้ากอ ในสมัยรัชการที่ 4 เป็นความเชื่อของคนไทยว่าหากดวงอาทิตย์ดับนั้นหมายถึงสิ่งเลวร้ายกำลังจะเกิดขึ้น การดำเนินเรื่องกระชับด้วยการตัดสลับระหว่างเหตุการณ์ให้เห็นปฏิภาณความตื่นกลัวของผู้คนที่มีต่อปรากฏการณ์ดังกล่าว

เมื่ออ้ายมากต้องจากไปด้วยภาระหน้าที่ หนังสือก็บอกอย่างชัดเจนว่ามากออกไปรบในสงครามปราบฮ่อ อันมีหลักฐานปรากฏอ้างอิงจริงตามยุคสมัย ไม่ใช่แค่ “ไปเป็นทหาร” ที่ไหนอย่างไร ไม่ทราบเช่นที่ผ่าน ๆ มา คนดูไม่ได้เห็นการรบพุ่งในฉากสมรภูมิรบ แต่รับรู้ได้ถึงความน่ากลัวของสงคราม หนังสือนำเสนอออกมาให้เห็นผลอันน่าเศร้าของสงคราม ซึ่งไม่ค่อยพบเห็นนักในประวัติศาสตร์การสร้างภาพยนตร์ไทย กับการสื่อภาพสงครามในลักษณะเช่นนี้

“ผมไม่ได้อยากเห็นการสู้รบในสงคราม ผมไม่ได้จะโชว์ซีนใหญ่อะไรอย่างนั้น ผมอยากเห็นความสูญเสียในสงคราม ความเศร้าหมอง ความหม่นหมองในภาวะหลังสงครามมากกว่า ความสูญหมด เพื่อมันจะเป็นการนำพาบรรยากาศให้เข้ากับโครงเรื่องทั้งหมด” (นนทรีชัย นิมิบุตร, 2542)

การที่หนังสือตามอ้ายมากมาสนามรบแล้วพบกับความสูญเสีย ไม่ใช่ฉากของเหตุการณ์ที่ถูกใส่เข้ามาอย่างไม่มีจุดหมาย เพราะหนังสือได้พยายามนำเสนอถึงเรื่องของการพลัดพรากและการสูญเสีย ก่อนที่มากจะรู้ว่าตนได้สูญเสียเมียอันเป็นที่รัก มากก็ได้พบกับความสูญเสียที่เกิดจากสงคราม และสูญเสียเพื่อน ทำให้การสูญเสียอีกครั้งที่เกิดขึ้นนั้นช่างเจ็บปวดนัก

บทสนทนาที่ตัวละครใช้ในเรื่อง เป็นภาษาพูดที่สละสลวย เหมาะกับยุคสมัย น่าฟัง ทั้งนี้คนเขียนบทยังได้ใส่คำพูดบางคำที่ได้ลบเลือนหายไปตามเวลาเข้ามา เช่น คำว่า “ยุ่งนุงถุงนา” ที่หมายถึงยุ่งนุงถุง หรือ “สอบพอเป็นเนื้อเป็นไขกัน” อันหมายถึงสนิทสนมคุ้นเคยกัน เป็นต้น ซึ่งตรงนี้ช่วยสร้างบรรยากาศและกลิ่นอายของยุคสมัยให้กับเรื่องได้อย่างดี

แม้ว่าผู้กำกับนนทรีชัย นิมิบุตร (2542) ได้ให้สัมภาษณ์ไว้ในหนังสือ “นางนาก” ว่า หนังสือนางนากไม่ได้ดำเนินเรื่องไปตามสูตรที่เริ่มจากการปูเรื่องและสร้างอารมณ์ของหนังขึ้นมาเรื่อย ๆ จนไปถึงท้ายเรื่องที่เป็นจุดสูงสุดของอารมณ์หรือที่เรียกว่าจุดไคลแมกซ์ ก่อนที่จะคลี่คลายและจบลง โดยเขาเห็นว่าในภาพยนตร์เรื่องนางนากไม่มีคลแมกซ์หรือมีแต่ไม่ได้อยู่ตรงท้ายเรื่อง มันอยู่ตรงอื่นที่มาเป็นระยะ ๆ กราฟของนางนากไม่ได้ค่อย ๆ ขึ้นไปถึงจุดสุดยอดแล้วตก แต่กราฟมันขึ้น ๆ ลง ๆ

ไปกับอารมณ์ของนักแสดง เป็นการเล่าแบบของตัวเอง ไม่มีสูตรใด ๆ มาจับ แต่คนดูและนักวิจารณ์ 2 ท่าน กลับเห็นตรงกันว่า นางนากมีโคลแม็กซ์ โดยคุณสุทธากร สันติธวัช (สัมภาษณ์, 31 มีนาคม 2545) มองว่านางนากมีโคลแม็กซ์เป็นซีแคว้นซีโคลแม็กซ์

“โคลแม็กซ์ของเรื่องนางนากคงจะเป็นทั้งซีแคว้นซีหลังจากตัวพระเอกได้เห็นว่าเมียตัวเองเป็นผี ก็คือตั้งแต่ก้มลงมองลอดหว่างขาไป จนกระทั่งนางนากลงหลุมถูกสะกด เราสามารถเรียกโคลแม็กซ์ได้หลายอย่าง เราสามารถเรียกจากโคลแม็กซ์ หรือซีแคว้นซีโคลแม็กซ์ คือในแง่ที่ผมมอง ผมมองทั้งซีแคว้นซีก็คือตั้งแต่ตรงนั้นไปจนถึงนางนากคุยกับเจ้ามากโดยที่ตัวเองอยู่ในหลุม พอคุยกันจบก็คือจบ”

ขณะที่คุณมงคลชัย ชัยวิสุทธิ (สัมภาษณ์, 28 มีนาคม 2545) ก็มีความเห็นที่คล้ายกันว่า โคลแม็กซ์ของเรื่องยังคงมีอยู่ในตอนท้ายของหนัง

“จุดที่ผมรู้สึกมากที่สุดคือตอนที่ปลุกแม่ นากขึ้นมา นั่ง ถึงตรงแล้วทุกอย่างมันคลี่คลายหมดแล้ว เรารู้สึกสะเทือนใจ สมเด็จโตมาสั่งเณรให้เจาะกะโหลก มันเป็นความรู้สึกที่ว่า ผู้หญิงซึ่งรักผู้ชายขนาดนี้ต้องโดนถึงขนาดนี้ แล้วก็ตอนนั้นไอ้มากก็เกิดได้สติขึ้นมาพยายามจะไม่ให้หมอผีทุบกะโหลกนั้นก็ไปอีกจุดหนึ่ง โคลแม็กซ์มันมันไม่ได้หมายความว่า คุณต้องระเบิดหรือต้องมีอารมณ์แบบสุดขีด แต่ตอนที่คุณรู้สึกที่สุดแล้วของหนังต่างหาก”

การดำเนินไปของเหตุการณ์มีลักษณะของเหตุการณ์คู่ขนาน สิ่งที่เกิดกับมากกับผลที่เกิดกับนางนากด้วยความผูกพันถูกตัดสลัดกันอยู่เสมอ เช่น เมื่อมากเป็นลมสลบเจียนตายที่สมรภูมิรบ นางนากก็มีอาการแพ้ท้องมาก มากเจอศพไอ้ปริกผู้เป็นเกลอ นากเห็นแมงมุมติดพื้นก่อนตกลงมาเป็นลางร้าย นากไถนอย่างเหนื่อยอ่อน มากป่วยหนักเจียนตาย นากปวดท้องคลอดขณะทำนากลางสายฝน มากถูกนำตัวมาในกุฏิพระ มากฝันร้ายคิดถึงนาก คิดถึงไอ้ปริก จึงละเมอตะโกนออกมา เช่นเดียวกับนากที่กำลังร้องตะโกนด้วยความความเจ็บปวดขณะคลอดลูก ในจังหวะการคลอดลูกนี้มีการตัดสลัดกันโดยตลอดเช่นกัน หลวงพ่อบ๊อดเป่าคาถาให้มากเพื่อให้หายจากความเจ็บป่วย หมอตำแยบ๊อดเป่าความเจ็บปวดให้นาก หมอตำแยหยิบหินมากรีดช่วยนากคลอดลูก หลวงพ่อบ๊อนยาให้มาก มันเป็นการพยายามเดียวกันของหลวงพ่อกับหมอตำแย ขณะที่แม่ นาก และทิดมากก็อยู่ในสภาวะเดียวกันเพียงแต่มากโชคดีกว่าเท่านั้นเอง

นอกจากการเล่าเรื่องผ่านเหตุการณ์ที่เป็นเหตุเป็นผลกันมีความสัมพันธ์กันแล้ว หนึ่งยังเล่าเรื่องย้อนหลัง (Flash back) เพื่อเปิดเผยเรื่องราว เช่น เมื่อมากเจตพยายเอิบ นากบอกว่ายายเอิบตายเพราะโรคห่า มากอาจจะเชื่อที่นากบอกแต่สำหรับคนดู หนึ่งได้เล่าถึงสิ่งที่เกิดขึ้นโดยการย้อนกลับไปถึงเหตุการณ์วันที่ยายเอิบตายอย่างมีปริศนา ถึงกระนั้นหนึ่งก็ไม่ได้บอกตรง ๆ ว่ายายเอิบตายอย่างไร

ความตื่นเต้นความสยองขวัญถูกถ่ายทอดออกมาในรูปแบบของการซ้อนระหว่างฝันกับจริง ซึ่งไม่พบในภาพยนตร์แม่นากพระโขนงฉบับก่อน ๆ หนึ่งในสมัยก่อนใช้วิธีการเล่าเรื่องแบบตรง ๆ นั่นคือผีหลอกก็คือออกมาปรากฏตัวให้เห็น ทั้งในรูปที่สยองงามและในรูปของผีหน้าละ หรือยื่นมือออกมาทำท่าจะบีบคอเป็นต้น แต่ในเรื่องนางนากนี้ก่อนที่จะมีฝันนากเกิดขึ้น ตัวพระเอกก็ได้ไปอยู่ในระหว่างรอยต่อระหว่างความเป็นจริงกับเรื่องโลกของผี อยู่ระหว่างความเป็นกับความตาย ความน่ากลัวมันเริ่มตั้งแต่ตรงนี้โดยที่ยังไม่มีผีจริงเข้ามาเกี่ยวข้อง แต่อ้ายปริกเพื่อนที่ตายในสนามรบมาเข้าฝัน เป็นการเพิ่มสิ่งเร้าเข้ามาให้กับหนังเรื่อย ๆ ก่อนที่จะถึงเรื่องผีจริง ๆ

มีการนำสัญลักษณ์ ความเชื่อเรื่องไสยกลางแบบไทย ๆ เข้ามาใช้ในหลาย ๆ ฉาก เช่น การเกิดสุริยคราส นกแสกที่บินเข้ามาขณะที่อินนากกำลังจะคลอดลูก อันหมายถึงความตายและล้างร้าย ก่อนที่อินนากจะกรี๊ดร้องสุดเสียงและจากไป หรือการที่อินนากเห็นแมงมุมติดพื้นเป็นจิ้งหะน่าตระหนกก็ให้เป็นห่วงผัวนักจนต้องไปหาหลวงพ่อบุญช่วยสะเดาะเคราะห์ ซึ่งเป็นลักษณะของคนไทยแต่โบราณที่ความเชื่อเหล่านี้ผูกพันกับชีวิตประจำวันอยู่เสมอ

แม้ว่าในแม่นากพระโขนงฉบับก่อน ๆ จะไม่มีการนำพระเข้ามาเกี่ยวข้อง แต่ถึงอย่างไรความเชื่อของคนไทยที่ว่าผีกลัวพระก็ยังคงอยู่เสมอ แต่เมื่อปรากฏแก่ตาว่าฝันนากไม่กลัวพระ แต่พระต่างหากที่เป็นฝ่ายกลัวผี ทำให้ความน่ากลัวของแม่นากเพิ่มขึ้นไปอีก

จากการใส่ความเป็น realistic ให้กับหนัง มีการกำหนดยุคสมัยที่ชัดเจน ทำให้ผีแม่นากมีลักษณะแตกต่างไปจากผีแม่นากที่คนส่วนใหญ่คุ้นเคยนั่นคือผีสาวผมยาว ใบหน้าขาวซีด ขอบตาดำคล้ำ พูดเสียงเย็น ๆ แต่ผีแม่นากใน “นางนาก” กลับมีผมสั้น ฟันดำ และจากการที่ผีอินนากเพียรพยายามอย่างหนักเพื่อที่จะได้ใช้ชีวิตครอบครัวและปรนนิบัติผัว ดังนั้นมันจึงทุ่มสุดกำลังในการสร้างภาพของตัวเองให้เป็นธรรมชาติที่สุด ไม่ว่าจะปราง่างภายนอกที่ดูเหมือนยังมีชีวิตอยู่ พุดจาเป็นปกติ และมีอกับปฏิกิริยาเป็นปกติเหมือนคนทั่วไป ยากนักที่อ้ายมากจะรู้ได้ ทำให้ผีแม่นากอยู่กับคนได้ถึง 7 วันมากกว่าที่ผ่าน ๆ มา

รูปที่ 49-51 : ลักษณะโทนสีของ
หนัง เป็นไปในทิศทางเดียวกัน
ตลอดทั้งเรื่อง

นางนากไม่ใช่ผีที่ดูร้ายอีกต่อไป แต่เป็นผีที่น่าสงสาร ด้วยรู้ว่าตัวคงจะอยู่กับผัวได้อีกไม่นาน แม้จะพยายามสักเท่าใดก็ไม่อาจเอาชนะธรรมชาติได้ ตอนที่นางนากอาสาไปแจ้งข่าวการตายของอ้ายปริกโดยจะหอบเอาลูกไปด้วย นางนากบอกว่าทิ้งลูกไม่ได้ดอก ไข่มุมนันติดแม่มันนักรตั้งแต่เกิดมายังไม่เคยห่างกันเลย ความจริงในข้อนี้ทำให้นางสะท้อนใจนัก ขณะที่หิวผม ผมก็หลุดร่วงออกมาเป็นกำ ๆ บ่งบอกว่าเวลาของนางน้อยลงทุกที ทำให้คนดูเห็นใจในความรักดีและความพยายามของนาง

จากการตีความเรื่องผีในนางนากได้สะท้อนให้เห็นแง่มุมต่าง ๆ มากมาย บนพื้นฐานความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องผี เช่น

- ความเชื่อที่ว่า ผีจะปรากฏให้คนเห็นหรือไม่อย่างไรนั้น ด้านหนึ่งขึ้นอยู่กับว่าผีตนนั้นมีพลังเพียงพอหรือไม่
- ผีนางนากมีพลังอันเนื่องมาจากความรักที่เธอมีต่อผัวอย่างแรงกล้า เป็นพลังที่เกิดจากความปรารถนาในอันที่จะปรนนิบัติผัว ทั้งยังมีฐานะของความเป็นแม่ขึ้นมาอีกฐานะหนึ่ง นอกเหนือจากฐานะของความเป็นเมียที่มีอยู่แต่เดิมก่อนการพลัดพรากจะเกิดขึ้น
- ด้วยพลังความรักนี้เองที่ทำให้อ้ายมากเห็นภาพอีกภาพหนึ่งที่ถูกอีนากสร้างขึ้นจนเชื่อว่ามันคือภาพจริง เหตุตั้งนั้น ในขณะที่ชาวพระโขนงเห็นเรือนของอ้ายมากเป็นเรือนที่รกร้างไร้มนุษย์อาศัยอยู่หลังจากอีนากตายไป และสกรอกอันเนื่องมาจากฝุ่นละอองหยากไย่ และการเข้ามาอาศัยอยู่ของสัตว์ที่ไม่พึงปรารถนาของมนุษย์นั้น อ้ายมากกลับมองไม่เห็นภาพดังกล่าว อ้ายมากจึงมีชีวิตอยู่ท่ามกลางภาพที่เขาเห็นและเชื่อด้วยการนอนบนพื้นเรือนที่สกรอก กินอาหารและหมากพลูที่ไม่ต่างกับซากเดน
- นอกจากความเชื่อดังกล่าวแล้ว นางนากยังอธิบายอีกด้วยว่าฤทธิ์เดชที่นางนากล้ำแดงต่ออ้ายมากนั้นเป็นฤทธิ์เดชที่มีขีดจำกัด กล่าวคือพอเวลาผ่านไป ฤทธิ์เดชที่ว่าก็จะค่อย ๆ เสื่อมลง นอกจากนี้ความเสื่อมจะเร็วหรือช้ายังขึ้นอยู่กับอีนากอีกด้วยว่าได้ใช้ฤทธิ์เดชของเธอไปมากน้อยแค่ไหนอีกด้วย

หลังจากที่แม่นากตายลง ก็มีผู้คนที่เกี่ยวข้องกับนางล้มตายตามมาอีกหลายคน หนึ่งในนั้นได้บอกชัดว่าแม่นากไปฆ่าคนเหล่านั้นหรือไม่ หรือบุคคลเหล่านั้นตายได้อย่างไร ยังคงปล่อยให้อำนาจผีเป็นความลับ ไม่ใช่วิธีการหักคอก เช่นตัวละครอย่างยายเอิบ อาจตายเพราะหัวใจวายตายหรืออ้ายอ้ออาจจะตายเพราะตกน้ำแล้วคอกไปฟาดกับอะไรบางอย่างจนหักตายก็เป็นได้ ไม่ใช่ตายเพราะผีนางนากมาหลอกหรือหักคอกเอา เพราะหนึ่งไม่ได้แสดงให้เห็นตรง ๆ ว่าเป็นการกระทำของผีนางนาก ทำให้ดูคล้ายหนังสยองแบบปมซ่อนเงื่อนมากกว่าที่จะเป็นหนังผี ในแง่นี้ผีจึงอาจไม่

มีอยู่จริงก็ได้ แต่หากแม้ใครจะคิดหรือเชื่อว่าแม่นากออกทำร้ายคนจริง ๆ ก็ใช้ว่าเป็นเพราะความคะนอง แต่คนที่นางนากฆ่าลั่นเป็นคนที่มีท่าทีว่าจะเป็นผู้ทำลายความสุขของครอบครัว ทำให้การฆ่าคนของนางนากกลายเป็นความชอบธรรม คนดูจึงมีความสงสารและเห็นใจให้

เช่นเดียวกับในตอนที่หนังแสดงให้เห็นตรงๆ ในตอนท้ายเรื่อง เช่น ในตอนที่ผีนางนากเริ่มปรากฏตัวแก่ผู้คนที่ได้เห็นพร้อมกับพูดอาฆาตมาดร้ายกับกลุ่มคนที่มาเผาเรือนของตน หรือการทำร้ายหมอสีที่มากำราบตนจนถึงแก่ความตายนั้น ถึงที่สุดแล้วหนังก็ไม่ได้ปล่อยให้ผีนางนากเป็นผู้กระทำโดยตรงเช่นกัน ผลร้ายที่เกิดแก่ตัวละคร จึงเป็นความเข้าใจของตัวละครอื่น ๆ และคนดูหนังที่คิดว่าผีมีจริง คือมีจริงในจินตนาการของแต่ละคนไป

ฉากหลังบนอระหว่งคนกับผีที่ถูกใส่เข้ามา ไม่ใช่เพียงเพื่อเล่าเหตุการณ์ความสัมพันธ์เพียงอย่างเดียว แต่ยังแฝงไว้ด้วยอารมณ์และความคิด ขณะที่เหตุการณ์ดำเนินไปฝนตกฟ้าคะนองเลือนลั่น รวากับจะบอกว่ามันเป็นการฝันธรรมชาติอย่างที่สุด พร้อมทั้งตัดสลับเหตุการณ์ตอนนางนากคลอลูกอันนำไปสู่การตาย เป็นการบอกเล่าถึงสัจจะธรรมของชีวิต ที่เมื่อมีเกิดก็ต้องมีตาย หลังเสร็จกิจกรรมมากดับเทียนดับเพื่อนอน ตัดมาที่ภาพนากอนตายทั้งกลม เป็นความขัดแย้งอย่างที่สุด

“นางนาก” ยังคงเก็บจากที่แม่นากเอื้อมมือยาว ๆ ไปเก็บลูกมะนาวไว้ ซึ่งตรงนี้มีมุมมองสองด้านที่กล่าวถึงการคงไว้ของฉาก ทั้งที่มองว่าจำเป็นต้องเก็บไว้ และไม่จำเป็นจะเก็บไว้ก็ได้หรือจะตัดทิ้งก็ไม่เป็นไร

“มันเป็นสิ่งที่รับรู้มาว่านางนากมันต้องเป็นแบบนี้ เป็นสัญลักษณ์ของนางนากไปแล้ว ถ้านางนากของคุณนทรีย์ไม่มีชื่อนี้ก็ไม่แปลก เพราะมันไม่ได้มีความพิเศษอะไร เพราะว่าจุดอื่นในเรื่องเขาก็แข็งอยู่แล้ว ไข่ตรงนี้มันก็แค่เสริมขึ้นมา เขาอาจจะไปแสดงอิทธิฤทธิ์ให้ออกในทางอื่น” (สุทธากร สันติวิรัช, สัมภาษณ์ 31 มีนาคม 2545)

“ฉากที่เป็นไฮไลท์ของนางนากจริง ๆ ก็คือฉากที่เอามือล้วงมะนาวจากบนบ้าน ซึ่งอยู่เอาออกไม่ได้ มันกลายเป็นสัญลักษณ์ของเรื่องไป ถ้าคุณจะทำหนังเรื่องนางนากคุณจะต้องมีฉากนี้ เพราะถือว่าฉากนี้คลาสสิก หรือถ้าไม่มีฉากนี้คุณก็ต้องมีวิธีการอะไรที่มันจะ remind ได้ ถ้าไม่มีฉากนี้ identity ของความเป็นนางนากมันก็หาย” (สนานจิต บางสะพาน, สัมภาษณ์ 29 มีนาคม 2545)

การจากไปของนางนาก เป็นการจากไปด้วยความตั้งใจของนางนากเอง ถึงแม้ว่าในฉากสุดท้ายจะมีสมเด็จพระโตมาปราบ แต่มันก็ไม่ใช่วิธีปราบแบบในนิยาย หรือในหนังเมื่อก่อนที่ใช้ไสยศาสตร์ ชัดขาวสารเสก พันด้วยสายสิญจน์ แต่เป็นการมาคุยเรื่องกรรม คุยเรื่องอนิจจัง ทำให้นางนากเข้าใจและยอมรับในสิ่งที่มันเป็นและยอมจากไปแต่โดยดี

"นางนาก" เป็นหนังที่พูดถึงสังขะธรรมชีวิต แต่ไม่ได้ออกมาบอกอย่างตรงไปตรงมา แต่สื่อออกมาเป็นภาพที่เห็น พระไม่ได้มานั่งสอน แต่ใช้ภาพพระอาทิตย์ขึ้นในการเปิดเรื่อง และพระอาทิตย์ตกที่หลุมฝังศพในตอนท้ายเรื่อง บอกความหมายโดยนัยว่าคนเรามันก็เท่านี้มีเกิดแก่เจ็บตาย หรือ ในฉากสุดท้ายที่สมเด็จพระโตเดินมาสนทนากับนางนาก ก่อนที่จะมีการสนทนากันก็มีลมพัดอย่างรุนแรงราวกับจิตใจของนางนากที่กำลังเดือดดาล แต่เมื่อได้สนทนากันแล้วพายุที่โหมพัดอยู่ก็สงบลงทันที คนดูสามารถประมวลได้จากสัญลักษณ์ที่เห็นว่ายามนี้จิตใจของนางนากได้สงบแล้วผ่านทางธรรมชาติ ซึ่งการบอกเล่าในลักษณะนี้ไม่พบในแม่นากพระโขนงเรื่องอื่น ๆ

จากการที่หนังได้รับการเอาใจใส่ในเรื่องของประเพณีความเชื่อที่ถูกสอดแทรกไว้มากมาย เช่น การหักหัวโยนทิ้งเมื่อเจ้าของตาย การมัดตราสังข์ การตีปผ้าบ้านเอาศพตายโหงออกจากบ้าน เพื่อให้วิญญาณหาทางกลับบ้านไม่เจอ เรื่องของเสื้อผ้าของใช้ของประกอบฉากต่าง ๆ ตรงจุดนี้ทำให้เรื่องราวดูด้อยลงไป คุณมงคลชัย ชัยวิสุทธิ (สัมภาษณ์, 28 มีนาคม 2542) มองว่าหนังนางนากหนังไม่พันข้อเท็จจริงที่ว่าฉากที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีไทยโบราณให้เน้นรายละเอียดและความถูกต้อง จนรู้สึกเหมือนกำลังดูหนังสารคดี ซึ่งจะลดทอนความเป็นดราม่าของหนังลงไป เช่น การที่หนังพยายามสื่อให้เห็นถึงความรักที่คนทั้งคู่มีให้แก่กัน ด้วยการใส่ฉากที่มากขอหมากค่าที่นากเคี้ยวอยู่มากิน ซึ่งเป็นความรักที่งดงามและลึกซึ้งอย่างยิ่งในยุคสมัยนั้น แต่เมื่อมันต่างยุคต่างสมัยกัน คนดูจึงไม่รู้สึกว่านั่นเป็นสิ่งที่สวยงาม หรือรู้สึกลึกซึ้งในความรักของคนทั้งคู่ แต่ได้ความรู้ว่าเมื่อก่อนเขาปฏิบัติกันเช่นนี้มากกว่า นั่นคือได้ข้อมูลความรู้มากกว่าความรู้สึก

บทหนังเล่าเรื่องแบบตรงไปตรงมา ไม่สลับซับซ้อน ช่วงหลังของเรื่องเมื่ออ้ายมากู้ความจริงว่าเมียรักตายไปแล้ว บทไม่ได้สร้างอุปสรรคใด ๆ แต่มีตัวละครต่าง ๆ เข้ามาในเรื่อง เช่นหมอมณี หลวงพ่อโต มาสูมอยู่ในตอนท้าย เรื่องราวจึงดูเหมือนเร่งรีบในตอนใกล้จะจบ

รูปที่ 52-53 : นางนากเป็นภาพยนตร์
เพียงเรื่องเดียวที่แสดงถึงความผูก
พันระหว่างแม่นากและลูก

องค์ประกอบเชิงศิลปะทางภาพยนตร์

- นักแสดงและการแสดง

การแต่งกาย การกินหมาก ทรงผม ทุกอย่างทำให้คนดูเชื่อว่า วินัย ไกรบุตร และทราย เจริญปุระ เป็นคนร่วมยุคสมัยที่เกิดเรื่องราวได้ง่าย และด้วยไม่มีใครรู้ว่าอายมากกับอินากจริง ๆ แล้วหน้าตาเป็นอย่างไร จึงไม่ใช่ปัญหาว่าทั้งคู่เหมือนหรือเหมาะกับตัวละครหรือไม่ แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นก็ไม่มีล้มความพยายามในการที่จะทำให้นักแสดงมีความลงตัวกับตัวละครที่ได้รับมากขึ้นด้วยการฝึกฝนเรียนรู้เกี่ยวกับการใช้ชีวิตในชนบทจริง ๆ ทำให้ได้ผิวหนังเนื้อที่คล้ายดูราวกับคนที่เคยทำงานกลางแดดลม หรือกิริยาการหยิบจับอะไรที่ดูเหมือนเป็นสิ่งที่คุ้นเคยยอมทำให้นักแสดงดูเป็นตัวละครนั้น ๆ มากขึ้น

นักแสดงที่มารับบทของสมเด็จพระพุฒาจารย์โตนั้นมีพลังแม้จะมีบทพูดเพียงเล็กน้อย แต่เพียงลักษณะหรือรูปลักษณะที่เห็นภายนอกก็สามารถสร้างความประทับใจให้กับคนดูได้อย่างมาก

การแสดงของนักแสดงนำทั้งสองยังดูแข็ง ๆ ไม่สามารถแสดงให้เห็นถึงความรักความผูกพันลึกซึ้งตามตัวเรื่อง ไม่ว่าจะเป็นฉากรำรำไปรบของอ้ายมาก ฉากการกลับบ้านหลังรอดตายสงครามมาใช้ชีวิตกับเมียรักที่คอยดูแลปรนนิบัติตัดผม โกนหนวดต่าง ๆ นานา เมื่อการแสดงสื่ออารมณ์ได้ไม่ถึงก็ทำให้อารมณ์ความรักของหนังไม่ไปถึงไหนเช่นกัน

“ทุกอย่างดูแข็งขึ้น อารมณ์ที่ออกมาเป็นแค่การแสดงที่ไม่แนบเนียน ไปไม่ถึงระดับสมจริงที่ทำให้การแสดงไม่เป็นการแสดงอีกต่อไป” (มงคลชัย ชัยวิสุทธิ, สัมภาษณ์, 28 มีนาคม 2545)

ในขณะที่การแสดงของทราย เจริญปุระ จะดูแข็งไปนิดกับบทนางนาขณะยังมีชีวิตอยู่ แต่ความแข็งนั้นก็กลับผสมกลมกลืนไปได้ดีกับความเป็นผีนางนา

ซึ่งในเรื่องของการแสดงนี้คุณมงคลชัย มองว่าการพูดถึงการแสดงของดาราย่างเดียวอาจไม่ยุติธรรมนัก เพราะโอกาสที่จะได้ใช้วิธีการแสดงของดารายังขึ้นอยู่กับสไตล์ของหนังเรื่องนั้น ๆ ด้วย หากเป็นหนังที่ต้องการใช้วิธีการแสดงของนักแสดง จังหวะของหนังก็ต้องเอื้ออำนวยด้วย อย่างน้อยก็ต้องมีข้อตายาว ๆ เปิดโอกาสให้ดาราเล่นและสร้างอารมณ์ในเวลาเดียวกัน ในขณะที่หนังอย่างนางนาคดำเนินเรื่องรวดเร็ว วางหัวใจไว้กับการตัดต่อที่ฉับไว จึงไม่ได้เปิดโอกาสให้ดาราได้แสดงกันจริง ๆ สักเท่าไร

นอกจากการแสดงที่ยังดูไม่เป็นธรรมชาติแล้ว นพมาศ แวงหงส์ (2542) ยังมองว่ามีฉากที่ดูแล้วไม่เชื่ออยู่มากเพราะเล่นอารมณ์มากเกินไป เป็นการแสดงอารมณ์ที่เกินจริงทำให้ความรู้สึกที่คนดูควรจะได้รับลดลงไป

“ทิดมากต้องพราดจากนางนาคเมียรักเพราะถูกเกณฑ์ไปรบ ฉากนี้เล่นอารมณ์เกินไปนิด เทกระเป่าเล่าเรื่องกันล่วงหน้าไม่เปิดความเป็นไปได้ทางอื่น ๆ ไว้ให้เลย ดังนั้นความอาลัยอารมณ์ของการจากจึงเป็นการจากแบบรู้ตัวล่วงหน้าแล้วว่าต้องตายจากกันแน่”

การเล่นอารมณ์ทำให้คนดูรู้สึกว่าตัวละครรู้สึกอย่างไร เช่นเสียใจก็ร้องไห้ ดีใจก็หัวเราะ ถ้าทำอย่างนี้ทุกครั้งก็จะกลายเป็นความซ้ำซาก และกลายเป็นสิ่งที่เรียกว่า cliché คือสิ่งที่รู้ ๆ กันอยู่

แล้ว คนดูได้เห็นในสิ่งที่หวังจะได้เห็น หรือเกรงว่าคนดูจะไม่รู้จึงต้อง “แสดง” ให้เห็น การเก็บหรือตั้งอารมณ์ไว้บ้างมักจะนำประทับใจว่าการเทอารมณ์ออกมาให้หมด

สุนทรียะทางการแสดงที่ปรากฏอยู่ใน “นางนาก” ยังไม่ตื่นกึ่งจากการแสดงที่แข็งขันและการแสดงออกแบบง่าย ๆ ของตัวละคร แต่เมื่อถูกนำมาผสมรวมกับสุนทรียะด้านอื่น ๆ ของหนัง ข้อดีอยู่ในส่วนของการแสดงก็พร้อมที่จะถูกมองข้ามไป

- องค์ประกอบด้านภาพ

การถ่ายภาพใน “นางนาก” มีความโดดเด่น ภาพแต่ละช็อตปราณีตงดงาม พรั่งพร้อมด้วยมุมกล้อง การวางองค์ประกอบภาพที่สวยงามมีความหมายและมีมิติ

นอกจากจะใช้กล้องในการถ่ายทอดภาพที่งดงามแล้ว นางนากยังมีการใช้กล้องเป็นตัวช่วยในการบอกเล่าบางสิ่งบางอย่างในหนังด้วย เช่น ในฉากหลังจากที่นางนากตาย ชาวบ้านช่วยกันหามศพจากบ้านเพื่อนำไปฝัง กล้องเดินตามศพที่ถูกแบกออกจากบ้านไป จากนั้นก็หยุดเห็นคนเดินแบกศพนางนากผ่านเข้าไปในป่าหมาก ก่อนที่กล้องจะเดินกลับเข้ามาในบ้านอีกครั้ง เป็นการใช้กล้องแทนวิญญาณนางนากที่กำลังดูคนแบกศพตัวเองออกไป แล้วเดินกลับเข้าบ้านไม่ยอมตามไปอยู่ตามวิถีที่ป่าช้า

นอกจากนี้หนังยังใช้ภาพในการอธิบายหรือบอกเล่าบางสิ่งบางอย่างแทนการบอกเล่าด้วยคำพูด เช่น ตอนที่นาคคลอดลูก ภาพตัดมาที่เด็กร้องไห้สลับกับภาพนางนากเจ็บปวด บอกเล่าถึงการเกิด แก่ เจ็บ ตาย ที่เป็นเรื่องธรรมชาติ ทุกคนล้วนต้องเกิดต้องเจ็บและก็ต้องตายไปในที่สุด ฉากที่สนับสนุนในเรื่องนี้อีกฉากหนึ่งก็คือการเปิดเรื่องกับการปิดท้าย ตอนเปิดเรื่องหนังขึ้นต้นด้วยพระอาทิตย์ ตอนปิดท้ายเรื่องนี้ปิดลงที่พระจันทร์หรือหลุมฝังศพ การขึ้นของพระอาทิตย์คือการเกิดการจบก็อยู่ที่หลุมฝังศพและการตาย โดยที่ผู้สร้างไม่ได้บอกเลยว่ากำลังพูดถึงสังขารแต่ใช้วิธีการบอกเล่าด้วยภาพ

หรือในฉากที่อ้ายมากเดินไปเรือนนายเอิบ ร้องเรียกใครไม่มีชาน พอหันหลังว่าจะกลับก็ประกบอีนาถ อ้ายมากคิดว่าไม่มีใครอยู่ในเรือนนั้น แต่ขณะที่มันเดินกลับเรือนกล้องก็ทำหน้าที่แทนสายตาใครบางคนที่แอบมองลอดฝาบ้านออกมา ทำให้คนดูรู้ว่า มีบางสิ่งบางอย่างภายในนั้นแน่ ๆ เป็นต้น

ภาพธรรมชาติที่สวยงามมากมายหลายภาพถูกนำมาใช้เพื่อช่วยย่อและข้ามช่วงเวลาได้อย่างลงตัว เป็นการบ่งบอกถึงฤดูกาลที่ผ่านไป เช่น ปลาหมอกเถือกอยู่ที่ดินแห้งแสดงว่าใกล้ถึงหน้าแล้ง ตึกแดนต๋อยมวยเดินไปบนยอดข้าว ข้าวกำลังท้อง น้ำแห้งลง ดินแตกกระแหง แม้จะดูคล้ายหนังสือแต่ความกลมกลืนและความสวยงามของภาพที่เข้ากับบรรยากาศโดยรวมของหนังสือจึงทำให้อารมณ์ของหนังสือไม่สะดุด

ความงามของภาพที่สื่อถึงอารมณ์อันสุนทรีย์ซึ่งปรากฏแก่สายตาผู้ชมในภาพยนตร์เรื่อง นางนาก เป็นความงามอันเด่นชัดและทำหน้าที่ของมันได้อย่างดี ทั้งสร้างความงาม บอกเล่าเรื่องราวและอารมณ์ของหนังสือ สามารถหยุดสายตาของผู้ชมให้จับจ้องและจมลึกไปกับเรื่องราวที่หนังสือนำเสนอได้อย่างดี

- การแต่งกาย แต่งหน้า และทำผม

เรื่องราวแม่นางพระโขนงในฉบับ “นางนาก” ถูกกำหนดให้เกิดขึ้นในช่วงรอยต่อระหว่างรัชสมัยของรัชกาลที่ 4 และ 5 และภาพที่ปรากฏในภาพยนตร์สามารถทำให้คนดูเชื่อได้ว่าเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เห็นบนจอได้เกิดขึ้นในยุคสมัยนั้นจริง ๆ ส่วนหนึ่งก็มาจากการแต่งกายของนักแสดงที่สอดคล้องกับยุคสมัย และพื้นฐานของตัวละคร

เสื้อผ้าของชาวบ้านบางพระโขนงเป็นผ้าทอที่ย้อมด้วยสีธรรมชาติ สีออกโทนทึม ๆ เหมาะสำหรับทำไร่ทำนา และสีของโทนผ้าเข้ากันได้ดีกับโทนสีของเรื่อง และเสื้อผ้าเหล่านั้นดูมีชีวิต นั่นคือดูเหมือนเสื้อผ้าที่ถูกหยิบถูกใช้จริงในชีวิตประจำวัน

ทุกองค์ประกอบไปในทางเดียวกัน ผู้หญิงไว้ผมทรงดอกกระพุ่ม ผู้ชายทรงมหาดไทย ไม่มีการแต่งหน้า ทั้งชายและหญิงนุ่งโจงกระเบน ผู้ชายมักไม่ใส่ท่อนบน ผู้หญิงพันผ้าแถบ

- ฉากและของประกอบฉาก

ฉากที่ปรากฏในเรื่องมีอยู่หลายฉาก ตั้งแต่คลองพระโขนง วัดมหาบุศ บ้านนางนาก บ้านยายเอิบ บ้านเรือนแพ บางกอก สมรภูมิรบ ป่าช้า ทำน้ำ

สภาพของคลองพระโขนง ยังคงไว้ซึ่งธรรมชาติอันงดงามก่อนที่ความเจริญจะมาแต่ต้อง
มีลักษณะของการเป็นแม่น้ำในลุ่มแม่น้ำภาคกลางด้วยด้านหน้าด้านหลัง มีทั้งป่าจากและป่า
หมาก

ในส่วนของตัวบ้าน บ้านนางนากเป็นเรือนเครื่องสับ ใต้ถุนสูง หลังไม้ใหญ่หนัก มีแบ่งเอาไว้
เป็นส่วนของครัวไฟ และห้องนอน ภายในมีกำปั้นเก็บของ กระจก ที่นอนเป็นแคร์ตีระแนง สมฐานะ
หน้าเรือนมีนอกชานไว้นั่งเล่น ขณะที่เรือนของยายเอิบเป็นเรือนเครื่องผูก ฝาลำหวิด ที่ดูราวกับ
บ้านที่ผ่านฤดูกาล ผ่านการใช้งานมาแล้วจริง ๆ

วัดมหาบุศย์ ที่ปรากฏในเรื่องเป็นการจับแพะชนแกะ นั่นคือ โบสถ์ ศาลา กุฏิ ถูกถ่ายทำมา
จากคนละที่ แต่ทุกภาพที่สามารถนำมารวมกันได้อย่างกลมกลืนและลงตัว เป็นวัดมหาบุศย์ เช่น
เดียวกับฉากสนามรบ ที่ถูกดัดแปลงมาจากไร่มัน เมื่อประกอบเข้ากับของประกอบฉากอื่น ๆ ที่ถูก
จัดไว้อย่างตั้งใจ ไม่ว่าจะเป็นเสื้อผ้าของทหารผ่านสงคราม อุปกรณ์ที่ใช้ในการรบ ศพคนตายที่
นอนอยู่เกลื่อนกราด ช้าง ม้า และอื่น ๆ ไร่มันนี่ก็กลายเป็นสนามรบที่สร้างความน่าสะเทือนใจให้
กับคนดูได้มาก

หรือจากบางกอกที่มากไปพักรักษาตัว ในปัจจุบันคงหาสถานที่ที่ยังคงไว้ซึ่งสภาพเก่า ๆ
ได้ยากแต่ที่ทีมงานสามารถสร้างขึ้นมาได้ มีภูเขาทอง เป็นสัญลักษณ์ ทั้งยังเห็นเรือขายของอยู่ใน
คลองของกรุงเทพฯ ที่คนไทยปัจจุบันไม่สามารถจินตนาการได้ ขณะที่ฉากศาลาท่าน้ำ ที่แม่น้ำก
หมันมาเย็นคอยผิวก็ทั้งสวยและงดงามทั้งยังให้ความรู้สึก วังเวงอีกด้วย

ในเรื่องนางนากนี้มีของประกอบฉากอยู่มากมาย แต่ละอย่างแต่ละชิ้นต้องผ่านการศึกษา
และค้นหาหรือต้องสร้างขึ้นใหม่กันทีเดียว แต่สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้สร้างความมีชีวิตให้กับหนัง เช่น
อุปกรณ์เครื่องครัว หรืออุปกรณ์ใต้ถุนบ้านทำให้รู้สึกที่บ้านหลังนั้นเป็นบ้านของคนในสมัยนั้น
จริง ๆ และมีการใช้งานจริง หรือในฉากที่มากจับปลา โดยใช้อุปกรณ์จับปลาที่มีลักษณะคล้าย
ฉมวกมี 5 แฉกซึ่งไม่พบเห็นกันบ่อยนัก สร้างความน่าสนใจให้กับหนัง นอกจากนี้ของประกอบฉาก
จำพวกสิ่งของแล้ว ยังมีสัตว์ต่าง ๆ ให้เห็นในภาพยนตร์มากมาย เช่น เหี้ย นกแฉก กบ ปลา หนู
แมงมุม ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ที่ทีมงานต้องจัดหาามาทั้งสิ้น

- การจัดแสงและโทนสี

การสร้างอารมณ์ให้กับเรื่องราวมีได้ตั้งแต่จากบทภาพยนตร์ ดนตรี การตัดต่อ เสียงประกอบ และการจัดแสง และโทนสี ซึ่งภาพยนตร์เรื่องนางนากมีความโดดเด่นในทางด้านภาพเป็นอย่างมาก ตลอดทั้งเรื่องหนังใช้โทนสีที่ทำให้อารมณ์กลมกลืนกันตลอดทั้งเรื่อง โทนสีนี้เป็นโทนสีที่ออกไปในโทนสีเทา ๆ นั่นคือไม่สว่างหรือมืดเกินไป คุณนันทขว้าง สิริสุนทร (สัมภาษณ์, 28 มีนาคม 2545) ให้ความเห็นว่ามันเป็นสีที่ดูแล้วเกิดอารมณ์เข้ยววน อ้ำว้าง และทำให้คนอยากจะดู คือไม่ใช่เห็นแล้วกลัวเลยหรือเห็นแล้วไม่กลัวเลย ความรู้สึกที่ได้คือความกลัวแต่อยากจะทำไป สมัยก่อนจะเป็นการใช้สีที่ชัด ๆ ขาวหรือดำ แต่นางนากมีการใช้สีที่มีการคำนวณมาแล้วเพื่อให้เกิดอารมณ์ ซึ่งเป็นจุดเด่นและทำให้หนังน่าดูยิ่งขึ้น นอกจากความสวยงามแล้ว ยังดูสมจริงอีกด้วย เช่น แสงในกุฏิพระที่มากถูกนำตัวเข้ามาดูสมจริงมาก จากแหล่งแสงที่เข้ามาได้เพียงทางเดียวคือทางประตูที่เปิดอยู่ และแสงที่ออกมาทำให้เรารู้สึกอย่างนั้นอย่างไม่ตะขิดตะขวงใจ

- การตัดต่อ

การตัดต่อและกระบวนการทั้งหมดในขั้นตอนหลังการถ่ายทำ เป็นการเล่าเรื่องอีกแบบหนึ่ง ขณะที่การเขียนบทเป็นการเล่าเรื่องอย่างหนึ่ง การถ่ายทำก็จะเล่าเรื่องอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งอาจจะมึมุมมองที่เพิ่มขึ้นหรือลดลง และขั้นตอนการทำงานหลังการถ่ายทำ ก็ถือเป็นอีกขั้นตอนหนึ่งของการเล่าเรื่อง

จังหวะของหนังได้รับการจัดวางและตัดต่อให้สอดคล้อง สร้างเรื่องราวและอารมณ์ได้อย่างลงตัว การกำหนดจังหวะของหนังส่วนหนึ่งจะถูกกำหนดมาแล้วโดยบทภาพยนตร์ แต่อาจมีการเปลี่ยนแปลงหรือให้รายละเอียดของช่วงเวลา (timing) ในขั้นตอนของการตัดต่อ ซึ่งสำหรับ "นางนาก" การตัดต่อช่วยสร้างความงาม อารมณ์และความสมบูรณ์ให้กับหนังได้มาก

"ผมชอบหนังเรื่องนี้ในงานสร้างมากกว่าบทภาพยนตร์ ความที่หนังมันเอาเราอยู่ เรื่องของ Tempo ของหนัง ซึ่งบทภาพยนตร์อาจจะมีส่วนกำหนดพอสมควร แต่บทจะเป็นการกำหนดไว้คร่าว ๆ แต่การตัดจะละเอียดลงเป็นเฟรม เป็นจังหวะ นาที วินาที ซึ่งมันเป็นศิลปะคนละอย่าง สิ่ง que สร้างอารมณ์มันมาจาก timing ไม่ใช่แค่คำคมมาเรียงแล้วก็จบ" (สุทธากร สันติธวัช, สัมภาษณ์ , 31 มีนาคม 2545)

คุณมงคลชัย ชัยวิสุทธิ (สัมภาษณ์, 28 มีนาคม 2545) ให้ความเห็นว่า จังหวะของหนังทำได้ดีแต่เมื่อหนังพยายามนำคัตลีน ๆ ของภาพธรรมชาติมาเรียงร้อยเข้าด้วยกันด้วยเทคนิคซ้อนภาพ แทนที่จะให้ความรู้สึกนิ่มนวลเป็นเรื่องเป็นราว แต่กลับสร้างความรู้สึกกระท่อนกระแท่นในอารมณ์ เหมือนดูสไลด์มีลิตวิชั่นมากกว่าดูหนัง

การเดินทางด้วยการติดต่อเป็นศิลปะอย่างหนึ่งของภาพยนตร์ ที่คุณนันทขว้าง สิริสุนทร (สัมภาษณ์, 28 มีนาคม 2545) เห็นว่ามันเป็นเรื่องของการปรับตัวมากกว่าที่จะมองว่าเป็นเรื่องของความสร้างสรรค์หรือไม่สร้างสรรค์ อย่างในสมัยก่อนมีการติดต่อ 500 ครั้งต่อเรื่อง ขณะที่หนังสมัยนี้ติดต่อ 800 ครั้งขึ้นไป จะเห็นว่ามันมีการติดต่อที่มากกว่าเข้ามาเองตามยุคสมัย ติดต่อเพื่อนั้นจังหวะ และในอนาคตหนังก็จะติดต่อมากกว่า 800 และมากขึ้นไปเรื่อย ๆ แล้ววันหนึ่งมันก็จะหยุด

- เสียงในภาพยนตร์

เสียงประกอบในเรื่องนางนากมีอยู่ด้วยกันหลากหลายประเภท และมีการนำมาใช้ได้อย่างลงตัว ไม่ว่าจะเป็นเสียงบทสนทนา เสียงบรรยาย เสียงสิ่งแวดล้อม และเสียงดนตรี

1. เสียงสนทนา

บทสนทนาในเรื่องใช้ภาษาที่มีความงามตามยุคสมัย ที่นอกจากจะให้รายละเอียดและอารมณ์ของตัวละครแล้ว ยังให้ความสุนทรีย์ในการฟังอีกด้วย

2. เสียงบรรยาย

เสียงบรรยายถูกสอดแทรกลงไปทั้งในตอนต้นและท้ายเรื่อง เป็นการยืนยันว่านี่คือตำนาน ตำนานคือเรื่องเล่าขานต่อ ๆ กันมา จึงนำเสนอด้วยการเอาคนมาเล่าเพื่อบอกอะไรบางอย่างนอกเหนือจากบทสนทนาธรรมดา เป็นวิธีที่มักจะใช้กับเรื่องที่เป็นตำนานที่มีคนเล่าเรื่องเป็นเสียงบรรยายตอนต้น และตอนจบ

บรรยาย (เริ่ม) : เรื่องปีศาจนางนากนี้เป็นเรื่องจริงที่จำลือมานมนาน ว่ากันว่านางนากแห่งบางพระโขงนี้เมื่อมีชีวิตอยู่ เปนหญิงที่รักแลเชื้อสัดย์ต่อผัวยิ่งนัก แม้ยามตัวตายไปแล้ว ความรักภักดีนั้นก็หาเสื่อมคลายลงไม่ วิญญาณของนางยังคงเฝ้าวนเวียนรอคอยให้ผัวกลับมาอยู่กินด้วยกันดุจดั่งเดิม

บรรยาย (จบ) : นับแต่นั้นมา ก็ไม่มีใครได้ยินว่าผีนางนากออกอาละวาดอีกเลย ส่วนท่านสมเด็จพุฒาจารย์โตก็ได้นำกระดูกนำผากนางนากชิ้นนั้นมาทำเป็นปืนหนึ่งนัดประคดเก็บไว้กับตัวตลอดมา เล่ากันว่าต่อมาหลังจากท่านมรณภาพไปแล้ว กระดูกนำผากนางนากชิ้นนั้นได้ตกไปอยู่ในครอบครองของสมเด็จพระหลวงชุมพรฯ แลเปลี่ยนมือไปอีกหลายคนจนบัดนี้ไม่มีใครรู้ว่าอยู่ที่ใด กระดูกนำผากอันเป็นที่สถิตยวิญญูณของนางนากชิ้นนั้นได้สาบสูญไปแล้ว เหลือไว้เพียงตำนานเล่าขานถึงความรักความภักดีต่อผัวอันเป็นอมตะที่ยังคงจำถาอยู่ตราบทุกวันนี้

3. เสียงประกอบ

เสียงประกอบใน "นางนาก" มีการดีไซน์ได้อย่างกลมกลืนและลงตัว ทำให้ภาพและเสียงในเรื่องไหลลื่นน่าเชื่อถือราวกับเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริง ทั้งจากเสียงประกอบที่อยู่ในฉากและเสียงประกอบที่อยู่นอกฉาก ซึ่งนอกจากสร้างความสมจริงแล้วในบางฉากเสียงประกอบยังช่วยทำหน้าที่เล่าเรื่องได้อีกช่วย เช่น ในฉากหนึ่ง มีภาพต้นไม้ใหญ่สูงตระหง่านและฝูงค้างคาวบินอยู่เต็มท้องฟ้า ในเวลาพลบค่ำ ฉับพลันนั้นเองท่ามกลางความเงียบก็มีเสียงกรี๊ดร้องของคน ๆ หนึ่งดังขึ้น แล้วภาพก็เฟดมาที่ตอนเช้า พระอาทิตย์ดวงโตดวงกลมยออยู่กลางท้องฟ้า ฝูงนกบินออกหากิน ดอกหญ้าแกว่งไกวไปตามสายลม กล้องแพนมาเจอศพคนตาย แม้ว่าคนดูจะไม่ได้เห็นภาพแต่ก็สามารถเข้าใจโดยที่ไม่ต้องเห็นใครฆ่าใครตาย และให้อารมณ์ในรูปแบบที่แปลกออกไป

ในขณะเดียวกันก็ใช้เสียงประกอบในการเชื่อมระหว่างฉากเพื่อสร้างความต่อเนื่อง เช่น ฉากที่มากผีนร้ายแล้วร้องตะโกนออกมา ตัดมากกลายเป็นเสียงร้องของแม่นากที่กำลังจะคลอดลูก ใช้เสียงตะโกนร้องเชื่อมฉากสองฉากนี้เข้าด้วยกัน หรือ ฉากที่มากพายเรือกลับบ้านต่อเนื่องจากฉากก่อนหน้าโดยใช้เสียงของหลวงพ่เป็นตัวยึดเชื่อม เป็นต้น

4. เสียงดนตรี

เสียงประกอบอีกเสียงหนึ่งที่มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน มีบทบาททั้งเพื่อสร้างอารมณ์ บรรยากาศ เชื่อมฉาก สร้างความต่อเนื่อง และสร้างความสุนทรีย์ให้กับหนัง นั่นคือเสียงดนตรี ในบางครั้งหากมีแต่ภาพไม่มีเสียงดนตรีประกอบ อารมณ์ของหนังอาจไม่เพียงพอที่จะทะล่อมกลม่อมอารมณ์คนดูให้คล้อยตาม สร้างอารมณ์หมุนเวียนตามท้องเรื่องได้อย่างที่ผู้กำกับต้องการ ในเรื่องนางนากเสียงดนตรีทั้งหมดถูกสร้างขึ้นใหม่เพื่อใช้กับภาพยนตร์เรื่องนี้โดยเฉพาะ โดยใช้ดนตรีที่มีกลิ่นอายของความเป็นเอเชียและเพิ่มสีสันให้น่าสนใจ

มีดนตรีทั้งหมด 10 เพลง นางนาก (Theme) ทำน้ำ ตามผิว ความสุข ลู้อ ความรักหลังความตาย กาลเวลา นรก สวรรค์ ความจริง กล่อมลูก End Title ซึ่งแต่ละเพลงต่างให้อารมณ์และความรู้สึกที่แตกต่างกันออกไป ภาควัฒน์ ไววิทย์ และชาติชาย พงษ์ประภาพันธ์ วางแก่นหลักจากเพลงกล่อมลูกพื้นบ้านที่ร้องโดย พูลศรี เจริญพงษ์ โดยเลือกเพลงที่ครอบคลุมสภาพภูมิศาสตร์ย่านลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง และชีวิตพื้นถิ่นแถบคลองพระโขนงได้อย่างดี เป็นการนำเครื่องดนตรีไทยมาประยุกต์ดัดแปลงให้เข้ากับไนต์สากด้วยการแซมเพลอร์ (Sampler) เลือกใช้เครื่องดนตรีแต่ละชนิดอย่างชาญฉลาด และเหมาะสมกับท่วงทำนองของหนังที่นำเสนอผ่านอิมมิตีฟเพลง

ขณะที่การขึ้นต้นและลงท้ายจบด้วยโกละเห่ วางกรอบอารมณ์ให้ดำเนินไปอย่างมีเอกภาพภายใต้แนวความคิดเรื่องของการรักที่ยิ่งใหญ่ เสียงดนตรีที่ไทยหวานโยให้ช่วยสร้างบรรยากาศความน่าขนพองสยองเกล้าให้กับหนังได้อย่างลงตัว และยังสะท้อนบรรยากาศแบบไทยได้อย่างดี

แต่เนื่องจากความเป็นศิลปะในตัวมันเองของดนตรี บางครั้งมันอาจจะแย่งความน่าสนใจไปจากตัวหนัง นางนากเป็นหนังที่ใช้ดนตรีค่อนข้างมากในแทบทุกฉากของหนัง และด้วยเมโลดี้ของดนตรีที่มีอยู่มากทำให้คนดูไม่เข้าไปอยู่กับอารมณ์ของตัวภาพจริง ๆ

"มันมีความเป็นดนตรีเองมากกว่าเป็นสกออร์ของหนัง มันมีเมโลดี้ชัดมันไม่ได้เข้าไปกลืนอยู่ในภาพ ผมรู้สึกว่าคุณหนังมันควรจะอยู่ในเนื้อหนังมันควรจะกลืนเข้าไปกับหนังไม่ได้ออกมาให้เราารู้สึกว่านี่คือดนตรี ในกรณีของนางนากนี้ทำให้เรารู้สึกทันทีว่าเดี๋ยวก็มาแล้วเพราะว่าทำนองนางนากมา" (สุทธากร ลันดิธวัช , สัมภาษณ์ 31 มีนาคม 2545)

วิเคราะห์ลักษณะเฉพาะของนางนาก

เรื่องนางนากนี้ ก็มีทั้งด้านที่ได้รับความนิยม และมีทั้งข้อบกพร่อง ซึ่งเป็นปกติในการทำงานทั่วไป ทั้งยังเป็นงานที่มีการหยิบยกมาจากเรื่องเก่าและมีการสร้างสรรค์บางสิ่งบางอย่างอันเป็นลักษณะเฉพาะของแม่นากพระโขนงฉบับ "นางนาก" ปี 2542 ขึ้นมา ซึ่งผู้วิจัยได้วิเคราะห์ออกมาดังนี้

1. นางนากยังคงความเป็นหนังผีดราม่า เช่นเดียวกับแม่นากพระโขนงอื่น ๆ แต่ถูกเพิ่มน้ำหนักไปที่ความโรแมนติก ความเป็นหนังผียังคงอยู่เป็นหนังผีที่แตกต่างออกไป ขณะที่ผีแม่นาก

ในฉบับอื่น ๆ เน้นไปที่ความตลก และความน่ากลัว แต่นางนากเน้นไปที่ความรักที่ถูกท้อหุ้มด้วยบรรยากาศที่น่ากลัว

2. การที่หนังทำเป็นพีเรียด มีการศึกษาองค์ประกอบของเวลาช่วยให้เรื่องที่อยู่แล้วน่าสนใจขึ้นมาก นั่นคือผู้สร้างได้ใช้บรรยากาศอย่างที่ควรจะเป็นในรัชกาลที่ 4 ให้กับนางนากได้อย่างมีพลัง เป็นพลังของความจริงที่ดำเนินควบคู่ไปกับพลังฤทธิ์เดชของผีนางนาก ซึ่งเป็นพลังความเชื่อ

3. มีการตีความใหม่ มุมมองใหม่ ซึ่งไปสอดคล้องกับความรู้สึกของคนร่วมสมัย (Contemporary) ทำให้ได้รับการตอบรับอย่างมาก สิ่งที่น่าตกใจแตกต่างไปจากเรื่องเล่าที่เล่าผ่านหนังจากที่ผ่าน ๆ มาก็คือ การใช้ความสมจริงและพื้นฐานความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องผีของสังคมไทยมาเป็นองค์ประกอบสำคัญในการเล่าเรื่อง องค์ประกอบนี้ดำเนินไปโดยการตีความเรื่องเล่าเดิมให้มีศูนยรวมหรือแก่นแกนของเรื่องไปที่ "ความรัก" ของหญิงคนหนึ่งต่อชายคนหนึ่ง แก่นของหนังคือ "ความรัก" ความรักความผูกพันของผู้หญิงที่ตายไปแล้ว แต่ยังไม่ทิ้งความผูกพัน ซึ่งเป็นแก่นหรือแนวคิดหลักตัวเดียวกันกับแม่หากพระโขนงอื่น ๆ แต่โดยส่วนใหญ่ หนังจะเล่าในลักษณะของความแค้นที่ออกจะเป็นแบบชิงรักหักสวาท เล่าถึงสภาพจิตในลักษณะการอธิบายไม่ได้ แค้นด้วยสภาพที่ถูกพรากตัวออกไปโดยสังคม หรือโดยเพราะว่าตัวตัวเองเป็นคนแล้วตัวเองเป็นผู้เพียงอย่างเดียว คือแค้นด้วยว่ามีผู้หญิงใหม่ด้วย แต่ในฉบับนางนากเน้นให้เห็นว่าผู้หญิงคนนี้อยากอยู่กับผี แล้วอยู่ไม่ได้ เพราะชาวบ้านไม่ยอมให้อยู่ สังคมไม่ยอมให้อยู่ ทำให้หนังดูเป็นเรียลริสติกมากกว่า

4. นางนากได้ทำลายภาพลักษณ์เดิม ๆ ของผีแม่หากพระโขนงที่อยู่ในความทรงจำของคนไทยมาอย่างยาวนาน จากผีสาวสวย ผมยาวสวย คุ้ย มาเป็นผีสาวผมสั้น ฟันดำ ที่ดูเศร้า ๆ แต่เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงลักษณะอันเป็นที่คุ้นเคยนี้ เป็นการเปลี่ยนแปลงบนพื้นฐานของความ เป็นจริงตามการศึกษาค้นคว้า ที่มีหลักฐานอันน่าเชื่อถือรองรับ ผนวกกับลักษณะของความเป็นพีเรียดของหนัง ทำให้ผีนางนากมีความน่าเชื่อ และน่ากลัวมากยิ่งขึ้น

5. นางนากมีความเป็นศิลปะยุคหลังสมัยใหม่ (Postmodern) ในตัวหนังอยู่สองประเด็น ดังนี้

5.1 การโหยหาอาลัยอดีต (Nostalgia) ความน่าดูของหนังส่วนหนึ่งอยู่ตรงที่ความเป็นพีเรียด เราได้เห็นความเป็นอยู่ธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมซึ่งในโลกยุคปัจจุบันนี้อาจจะลึ้มเลือนกันไปบ้างแล้ว เป็นความปรารถนาที่จะกลับไปสู่ความเป็นไทยเช่นที่เคยเป็นมาแต่ครั้งเก่า

ก่อน หนทางเดียวที่จะหมุนย้อนกาลเวลา นำโลกให้กลับมาได้อีกก็โดยเพียงผ่านศิลปะ วรรณกรรม และภาพยนตร์เท่านั้น ดังนั้นการชมนางนากจึงเปรียบเสมือนการเดินทางย้อนกาลเวลาเข้าไปในเมืองไทยสมัยรัชกาลที่ 4 ภาพสายน้ำใสในลำคลอง ต้นหมากรากไม้เขียวชอุ่ม ท้องนาที่อุดมสมบูรณ์ เป็นการหลบหนีจากชีวิตจริง นอกจากนี้ภาพยนตร์เรื่องนางนากทำหน้าที่ wish fulfillment เป็นประหนึ่งวัตถุที่ช่วยให้ผู้ดูบรรลุลความใฝ่ฝันปรารถนาของตน ซึ่งในที่นี้ก็คือการได้หวนกลับไปมีชีวิตที่สงบสุข เรียบง่าย และมั่นคงเช่นในอดีต

5.2 มาลินี แก้วเนตร (2542) เห็นว่า นางนากแสดงถึงลักษณะของสัมพันธ์บทที่เรียกว่า Intertextuality ซึ่งมีหลายฉากหลายตอนในภาพยนตร์เรื่องนางนากที่ดูราวกับหยิบยกมาจากหลายฉากหลายตอนของภาพยนตร์เรื่องสำคัญ ๆ ของฮอลลีวูดอย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งฉากสงครามเข้าสู่สนามรบของอ้ายมาก ที่มีความเป็นตะวันตกสูง เช่นเดียวกับฉากที่อ้ายมากพายเรือแล่นเข้าไปในคลองก่อนที่จะหลุดเข้าไปในอาณาจักรมนต์ของโลกที่ผีนางนากสร้างขึ้น ก็ทำให้อ่านถึงภาพยนตร์เรื่อง Apocalypse Now เป็นที่สุด

6. ในด้านของความเป็นศิลปะ แม่นากพระโขนงในสมัยก่อนจะมีพล็อตเรื่องที่เน้นความสนุกสนานเป็นหลัก ซึ่งเป็นความสนุกจากความตลกขบขันที่ตลก แต่ที่ "นางนาก" เน้นไปที่เรื่องของการผลิต การเล่าเรื่องด้วยศิลปะของภาพยนตร์ การสร้างภาพ การใช้สัญลักษณ์ การใช้แสงสี การใช้กล้อง เสียงประกอบ ดนตรี ที่พิถีพิถัน สร้างบรรยากาศและโทนของหนังที่มีเอกภาพ

กล่าวโดยสรุป ลักษณะสำคัญของนางนาก ที่แตกต่างไปจากแม่นากพระโขนงในฉบับก่อนคือ นางนากมีความละเอียด และพิถีพิถันในทุกองค์ประกอบและกระบวนการ ไม่ว่าจะเป็นบทที่ใช้ภาษาที่หมดจด ร้อยเรียงเรื่องราวอย่างราบรื่น มีหลากหลายอารมณ์ แม้เรื่องจะเน้นไปที่ความรัก แต่ก็มิได้ลืมนำ เศร้า ตื่นเต้น ผสมกันอย่างกลมกลืนและถูกจังหวะ แม้หนังจะใช้โครงเรื่องเดิม ที่รู้จักกันอยู่แล้ว แต่ก็ยังชวนติดตามได้ด้วยการตัดต่อ และภาพที่น่าสนใจในความเป็นพีเรียดของหนัง ที่ให้บรรยากาศและความรู้สึกที่ค่อนข้างจริงจัง เน้นรายละเอียดและความถูกต้องตามยุคสมัย นางนากไม่มีฉากการวิ่งหนีผีของชาวบ้านไว้เรียกเสียงหัวเราะเช่นเดียวกับแม่นากในฉบับอื่น ๆ และที่สำคัญคือการให้ความสำคัญกับประเด็นความรักระหว่างไฉ่ฉานและอ้ายมาก จากกลวิธีในการเล่าเรื่องที่ดีทำให้คนดูรับรู้ถึงความรักและความผูกพันระหว่างไฉ่ฉานกับอ้ายมาก และสัมผัสกับความเศร้าสะเทือนใจในการพรากจากกันของทั้งคู่ในระดับหนึ่ง

สรุปเปรียบเทียบภาพยนตร์แม่นากพระโขนง 5 เรื่อง (พ.ศ.2520 – 2542)

จากการศึกษาเปรียบเทียบภาพยนตร์ที่นำตำนานแม่นากพระโขนงมาผลิตซ้ำ (Reproduction) ทั้ง 5 เรื่อง พบว่าภาพยนตร์ทุกเรื่องมีแก่น (Theme) เรื่องเดียวกัน นั่นคือความรักที่หนักมีต่อมาก ซึ่งแม้เวลาจะผ่านไป และแม้ว่าแม่นากจะเสียชีวิต แต่ความรักยังคงเป็นอมตะ จากตำนานแม่นากพระโขนงที่ถูกนำมาผลิตซ้ำผ่านสื่อครั้งแล้วครั้งเล่า ในการผลิตซ้ำในแต่ละครั้ง บริบทต่าง ๆ ได้เปลี่ยนไป ผู้สร้างจึงมีการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ เพื่อให้เป็นที่ยอมรับในบริบทของยุค นั้น ๆ โดยความพยายามในการสร้างสรรค์ของผู้สร้างในส่วนต่าง ๆ ของภาพยนตร์แต่ละฉบับมี มากบ้างน้อยบ้างแตกต่างกันออกไป

แม้จากการศึกษาจะชี้ให้เห็นว่า ภาพยนตร์เรื่อง “นางนาก” มีการเปลี่ยนแปลงในส่วน ต่างๆ อย่างเห็นได้ชัดกว่าแม่นากพระโขนงในฉบับอื่น ๆ นั้นไม่ได้หมายความว่าภาพยนตร์เรื่อง “นางนาก” เป็นภาพยนตร์ที่ดีกว่าเรื่องอื่น ๆ ก่อนหน้าแต่อย่างใด เพราะจากการศึกษานี้ผู้วิจัยได้ ทำการศึกษา ณ ปีปัจจุบัน (2545) โดยมีบริบทของสังคมในปัจจุบันเป็นเกณฑ์มาตรฐาน หาก มองย้อนกลับไปในปีที่ภาพยนตร์เรื่องอื่น ๆ ถูกนำออกฉายจะเห็นว่าภาพยนตร์เหล่านั้นต่างก็ได้รับ การยอมรับ และการต้อนรับอย่างดีจากผู้ชม นั่นอาจกล่าวได้ว่าการหยิบงานภาพยนตร์มาผลิตซ้ำ คือการปรับให้เข้ากับยุคสมัยนั่นเอง หากให้คนในสมัยปัจจุบันชมภาพยนตร์แม่นากพระโขนงสมัย ก่อน ผู้ชมอาจจะรับไม่ได้ เพราะบริบทของสังคม การรับรู้ ทัศนคติ ค่านิยม ความคาดหวังของคนดู เปลี่ยนไป หรือหากนำภาพยนตร์เรื่องนางนากไปฉายให้คนในปี 2520 ชม ภาพยนตร์อาจจะไม่ ประสบความสำเร็จ แต่ในความเป็นจริงแม่นากในแต่ละยุคในแต่ละช่วงเวลาต่างประสบความสำเร็จ สำเร็จ แม่นากเป็นหนังที่ทุกคนพูดถึงอยู่เสมอ ถ้าพูดถึงแม่นากพระโขนงคนไทยทุกคนจะรู้จักเป็น อย่างดี

แม่นากเป็นหนังผีที่พูดถึงความรัก และจากความเป็นตำนานของแม่นากที่ไม่มีใครรู้ว่า เรื่องราวจริง ๆ เป็นเช่นไร ทำให้ผู้สร้างมีอิสระในการใส่ความสร้างสรรค์ส่วนตัวลงไปในเรื่องราว นั่นคือผู้สร้างต่างมองเรื่องเดียวกัน เรื่องความรักของคนกับผี แต่มองเห็นคนละมุม เห็นคนละด้าน แม้ว่าภาพยนตร์แต่ละเรื่องจะเป็นหนังผีเหมือนกัน แต่เป็นหนังผีคนละแบบ เน้นอารมณ์ที่แตกต่าง กันออกไป ในตำนานของแม่นากมีทั้งเรื่องราวของความรัก และการอาละวาดของผี ผู้สร้างจึง สามารถเลือกแง่มุม และวิธีการนำเสนอได้หลากหลาย

ตารางที่ 3 : ตารางเปรียบเทียบองค์ประกอบในภาพยนตร์ไทยจากตำนานแม่นากพระโขนง 5 เรื่อง

ภาพยนตร์ ลักษณะ	แม่นาค พระโขนง (พ.ศ. 2521)	แม่นาค อาละวาด (พ.ศ. 2531)	แม่นาค คืนชีพ (พ.ศ. 2532)	สัญญาใจแม่ นาคพระโขนง (พ.ศ. 2535)	นางนาก (พ.ศ. 2542)
ลักษณะภายนอกแม่นาก	ผีสาวผมยาว ใส่ผ้าแถบ นุ่ง โจงกระเบน	ผีสาวผมยาว ใส่ผ้าแถบ นุ่ง โจงกระเบน	ผีสาวผมยาว ใส่ผ้าแถบ นุ่ง โจงกระเบน	ผีสาวผมยาว ใส่ผ้าแถบ นุ่ง โจงกระเบน	ผีสาวผมสั้น ใส่ผ้าแถบ นุ่ง โจงกระเบน
ลักษณะนิสัย แม่นาก	ทำร้ายเฉพาะ คนที่มารังแก	ดุร้าย	เป็นผีดี	มีคุณธรรม ทำ ร้ายแต่คนเลว	ทำร้ายแต่คนที่ มารังแก
ความรัก ของแม่นาก	หวังครอบ ครอง หึงหวง มาก	ริษยาอาฆาต หึงหวง มาก	ไม่ปล่อยวาง	ยึดมั่นถือมั่น หึงหวง มาก	ไม่ปล่อยวาง มาก
เป้าหมายของ แม่นาก	การอยู่ด้วยกัน ของคนกับผี	การอยู่ด้วยกัน ของคนกับผี	การอยู่ด้วยกัน ของคนกับผี	การอยู่ด้วยกัน ของคนกับผี	การอยู่ด้วยกัน ของคนกับผี
อุปสรรค	ผู้หญิง หมอผี	ผู้หญิง หมอผี	ผู้หญิง หมอผี	ผู้หญิง หมอผี	ชาวบ้าน หมอผี
เครื่องมือของ แม่นาก	อิทธิฤทธิ์	ความน่ากลัว อิทธิฤทธิ์	แปลงตัวเป็น หญิงที่มาก (มารุต) รัก	ความน่ากลัว อิทธิฤทธิ์	อิทธิฤทธิ์
วิธีการฆ่าคน อารมณ์ ของเรื่อง	บีบคอ สนุกสนาน น่ากลัว สะเทือนใจ	บีบคอ น่ากลัว สนุกสนาน สะเทือนใจ	บีบคอ น่ากลัว สะเทือนใจ สนุกสนาน	บีบคอ น่ากลัว สนุกสนาน สะเทือนใจ	ไม่ระบุ สะเทือนใจ น่ากลัว สนุกสนาน
เอกลักษณ์ ของแม่นาก การสิ้นสุด	ยื่นมือยาวไป เก็บลูกมะนาว แม่นากถูก จำกัดขอบเขต อย่างไม่เต็มใจ	ยื่นมือยาวไป เก็บลูกมะนาว แม่นากจากไป ด้วยความ สมัครใจ	ยื่นมือยาวไป บีบคอคนได้ แม่นากไปเกิด ด้วยความ สมัครใจ	ยื่นมือยาวไป เก็บลูกมะนาว แม่นากจากไป ด้วยความ สมัครใจ	ยื่นมือยาวไป เก็บลูกมะนาว แม่นากจากไป ด้วยความ สมัครใจ

รูปที่ 52 เปรียบเทียบลักษณะภายนอกของแม่นากจากภาพยนตร์ทั้ง 5 เรื่อง

แม่นาคพระโขนง
ปี พ.ศ. 2520

แม่นาคอาละวาด
ปี พ.ศ. 2531

แม่นาคคีนซีพ
ปี พ.ศ. 2532

สัญญาใจแม่นาคพระโขนง
ปี พ.ศ. 2535

นางนาก
ปี พ.ศ. 2542

จากการเปรียบเทียบองค์ประกอบในภาพยนตร์แม่นาคพระโขนงทั้ง 5 เรื่อง (ตารางที่ 3) พบว่าภาพยนตร์แต่ละเรื่องมีบางส่วนที่คล้ายคลึงและและบางส่วนที่แตกต่างกัน ตั้งแต่การกำหนดลักษณะของแม่นากซึ่งเป็นตัวละครเอกของเรื่อง ซึ่งพบว่าแม่นากมีทั้งลักษณะของคนและผีอยู่ในตัว ในภาพยนตร์ 4 เรื่องแรกแม่นากมีลักษณะภายนอกที่คล้ายกัน นั่นคือเป็นผีสาว ผอมยาว สวย นุ่งโจงกระเบนและใส่ผ้าแถบ ลักษณะผีผอมยาวนี้อาจเรียกได้ว่าเป็นลักษณะเฉพาะ หรือภาพ (stereotype) ของผีผู้หญิงไทยที่ผู้ชมคนไทยและผู้สร้างมีการรับรู้ในรหัสนี้ร่วมกัน ดังเห็นได้จากเรื่องเล่าเกี่ยวกับผีผู้หญิงที่คนพบเจอ มักเริ่มด้วยการเห็นผู้หญิงผอมยาวเสมอ ผู้สร้างภาพยนตร์อย่างอัครเดช ดวงทองดี ที่ผลิตภาพยนตร์แม่นาคพระโขนงมากกว่า 10 เรื่อง และ พิชัย น้อยรอด

(สัมภาษณ์, 9 พฤษภาคม 2545) ก็ยอมรับว่าการเลือกให้แม่นากผมยาวนั้นส่วนหนึ่งมาจากการทำต่อ ๆ กันมา และจากลักษณะเฉพาะของผีผู้หญิงไทยที่มักจะต้องผมยาวเพื่อเพิ่มความน่ากลัวให้กับผีตนนั้น ขณะที่ภาพแม่นากในเรื่อง "นางนาก" มีลักษณะที่แตกต่างออกไป โดยเปลี่ยนไปเป็นผีสาว ผมสั้น ซึ่งขัดแย้งต่อภาพแม่นากที่คนไทยคุ้นเคย เนื่องจากการตีความลักษณะสมจริงตามยุคสมัย น่าสังเกตว่าความน่ากลัวของผีแม่นากอยู่ที่การแสดงอิทธิฤทธิ์มากกว่าในขณะที่ตัวผีเองนั้นสวย ไม่น่ากลัว และต่างไปจากผีอื่น ๆ ที่มักจะหลอกผู้คนหรือแสดงความเป็นผีด้วยการแลบลิ้น ปลิ้นตา แหกอก

ภาพผีแม่นากเกิดจากความคิดสร้างสรรค์ของคน ถูกถ่ายทอดโดยคน ลักษณะและการแสดงออกของผีจึงเป็นไปตามความเชื่อของคน ผู้สร้างเอาความเป็นคนมาจับบุคลิกของผี ทำให้แม่นากนอกจากจะมีลักษณะของความเป็นผีแล้วยังมี "ลักษณะความเป็นคน" อยู่ด้วย ผีแม่นากมีความเป็นปุถุชนที่มีทั้งความดีและความเลวอยู่ในตัว มีอารมณ์และความรู้สึก ไม่ว่าจะโกรธเกรี้ยว หึงหวง เศร้า หรือ เสียใจ เช่นเดียวกับคน

ลักษณะนิสัยของแม่นาก มีลักษณะธรรมชาติของนิสัยและอารมณ์ผู้หญิงเมื่อมาถึงเรื่องของความรัก จากความที่แม่นากรักมากมากจึงมีการแสดงออกของอารมณ์ แต่ในภาพยนตร์แต่ละเรื่องนั้นแม่นากมีการแสดงออกทางอารมณ์ในลักษณะที่แตกต่างกันไป 2 ลักษณะ คือ รักมาก หึงมาก อารมณ์รุนแรง เช่นแม่นากใน แม่นาคพระโขนง แม่นาคอาละวาด และสัญญาใจแม่นาคพระโขนง และ รักเป็น คิดได้ ใช้เหตุผลมากขึ้น ดังเช่นแม่นากใน แม่นาคคีนซีฟ และ นางนาก

การเปลี่ยนแปลงลักษณะนิสัยของแม่นากในแต่ละเรื่อง ไม่ได้เปลี่ยนไปอย่างปัจจุบันทันด่วน หากแต่มีความเชื่อมโยงกันมาจากแม่นากในภาพยนตร์เรื่องก่อน ๆ ดังจะเห็นความเปลี่ยนแปลงตั้งแต่ "แม่นาคพระโขนง" แม่นากมีการแสดงออกซึ่งอารมณ์หึงหวง และใช้อิทธิฤทธิ์ทำร้ายคนที่เข้ามาทำร้ายตนก่อน ต่อมาใน "แม่นาคอาละวาด" แม่นากมีลักษณะของความเป็นคนมาก แต่เป็นไปในด้านลบ มีการใช้อารมณ์ที่รุนแรง หึงหวง ด่าทอ และได้ตอบกับคน ใช้อิทธิฤทธิ์ทำร้ายผู้คนด้วยอารมณ์ ส่วนใน "แม่นาคคีนซีฟ" มองว่าแม่นากบำเพ็ญเพียรมาเป็นเวลาหลายร้อยปีจึงเป็นผีดี คอยช่วยเหลือผู้อื่น ไม่ทำร้ายใคร การแสดงอิทธิฤทธิ์ไม่รุนแรงเท่าในเรื่องที่ 1,2 และ 4 มาถึง "สัญญาใจแม่นาคพระโขนง" แม่นากมีลักษณะของความเป็นผีมีคุณธรรม ใช้อิทธิฤทธิ์ของแม่นากเป็นการใช้เพื่อสั่งสอนคนเลวมากกว่าที่จะทำเพราะอารมณ์โกรธ หรือริษยาอาฆาตเพียงอย่างเดียว เป็นการผสมผสานระหว่างลักษณะของแม่นากใน "แม่นาคพระโขนง" และ "แม่นาคคีนซีฟ" จนมาถึง "นางนาก" แม่นากในภาคนี้มีลักษณะที่น่าสงสารและน่าเห็นใจมากขึ้น ทั้งยังมี

ลักษณะของความเป็นคนมากขึ้นด้วยอารมณ์ที่หลากหลายเช่นเดียวกับคน แต่ถึงแม้แม่นากจะเป็นผีที่มีความคล้ายคน แม่นากก็มีลักษณะพิเศษที่เป็นจุดเด่นที่คนจะนึกถึง เป็นลักษณะเฉพาะของผีแม่นาก นั่นคือการทำมือยาว ที่ในภาพยนตร์ทุกเรื่องต้องคงไว้

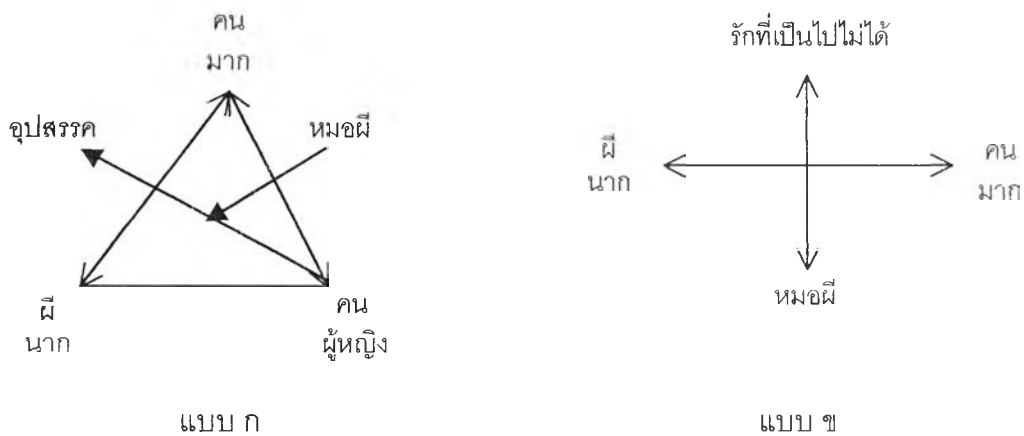
เห็นได้ว่าลักษณะของแม่นากมีพัฒนาการ (development) ที่ต่างออกไปในแต่ละเรื่องในแต่ละยุคสมัย ตามการตีความและมุมมองของผู้สร้าง จากลักษณะของความเป็นผีสูงในตอนต้นเริ่มมีการใส่ลักษณะความเป็นคนเข้ามาเรื่อย ๆ เช่นเดียวกับพัฒนาการด้านความคิดของแม่นากที่พัฒนาไปตามยุคสมัยที่สร้างขึ้น ในภาพยนตร์เรื่อง “แม่นาคพระโขนง” แม่นากถูกสะกดวิญญาณจับใส่หม้อถ่วงน้ำ ต้องทนทุกข์ทรมาน และเป็นการจากไปอย่างไม่เต็มใจ พอมาถึง “แม่นาคอาละวาด” ตัวแม่นากได้ตัดสินใจจากโลกนี้ไปเองด้วยความสมัครใจ แม่นากสำนึกและคิดได้เองโดยไม่ต้องให้ใครมาปราบหรือชี้บอกทาง ส่วนใน “แม่นาคคีนีพิ” แม่นากขอไปเกิดใหม่ โดยอาศัยการช่วยเหลือจากมารุตในการบวชอุทิศส่วนกุศลให้แม่นาก ใน “สัญญาใจแม่นาคพระโขนง” แม่นากได้รับการชี้ทางสว่างจากพุทธศาสนาผ่านเถรน้อย ยอมปล่อยให้มากใช้ชีวิตตามวิถีทางของตัวเอง และออกมาแก้ปัญหาคลบล้างกรรมที่ก่อไว้ เช่นเดียวกับ “นางนาก” ที่แม่นากได้รับการชี้แนะทางสงบจากพุทธศาสนา ด้วยการละความยึดมั่นถือมั่น ละซึ่งรัก โกรธ หลง แล้วยอมจากไปด้วยการตัดสินใจของตนเอง

ในขณะที่ตัวละครมาก มีพัฒนาการไม่เด่นชัดเท่าแม่นากโดยเฉพาะลักษณะภายนอก แต่ลักษณะภายในนั้นผู้วิจัยพบว่าตัวละคร มาก ในภาพยนตร์แต่ละเรื่องมีความมั่นคงทางอารมณ์แตกต่างกัน คือ มากใน “แม่นาคพระโขนง” เป็นคนซื่อและรักแม่นากซึ่งเป็นเมียมาก แต่ด้วยความแตกต่างระหว่างผีกับคน จึงไม่สามารถอยู่ร่วมกันได้ ส่วนมากใน “แม่นาคอาละวาด” นั้นกลับมีลักษณะเป็นคนเจ้าชู้ อันสอดคล้องกับความต้องการนำเสนอเรื่องการอาละวาดของแม่นาก เมื่อมากเจ้าชู้ทำให้แม่นากอาละวาดมากขึ้น ขณะที่มากใน “แม่นาคคีนีพิ” เป็นมากในชาติใหม่ แม้ว่าลักษณะภายนอกทั้งจากการแต่งตัว และบุคลิกจะเปลี่ยนไปตามยุคสมัย แต่ลักษณะภายในยังคงเหมือนมากใน “แม่นาคพระโขนง” นั่นคือเป็นคนรักจริง ไม่เจ้าชู้ เช่นเดียวกับมากใน “สัญญาใจแม่นาคพระโขนง” และ “นางนาก” ผู้สร้างไม่ได้ตีความและพัฒนาตัวละครมากเท่าที่ควร

หนังแม่นาคพระโขนงทั้ง 5 เรื่องสร้างเรื่องราวให้เกิดขึ้นด้วยการผูกปมปัญหาให้กับการตายของแม่นาก หากเพียงแค่มแม่นากเป็นผี เรื่องราวคงจบลง แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นคือ แม่นากรักมาก และต้องการอยู่ด้วยกันกับมากต่อไปแต่มีอุปสรรค ปมปัญหาที่ผู้สร้างใส่เข้ามาบวกกับลักษณะนิสัยของแม่นากส่งผลไปสู่วิธีการต่อสู้ของแม่นาก ปมปัญหาที่พบในภาพยนตร์แม่นาคพระโขนง

เกิดจาก 2 ประเด็น นั่นคือ ความเป็นผีทำให้แม่นากไม่สามารถใช้ชีวิตร่วมกับมากซึ่งเป็นคนได้ และการเข้ามาของบุคคลที่สามเพื่อแย่งสามีไปจากเธอ ในขณะที่ภาพยนตร์ใน 4 เรื่องแรกได้ใส่ปมปัญหาทั้งสองประเด็นเพื่อเป็นตัวเร่งให้กับแม่นาก แต่ใน นางนาก ผู้สร้างได้ตัดประเด็นเรื่องผู้หญิงใหม่ออกไป ดังนั้นการต่อสู้ของแม่นากในนางนากจึงเป็นการต่อสู้กับธรรมชาติที่ไม่อาจฝืนได้ เมื่อปัญหาต่าง ๆ เกิดขึ้นรุมเร้าแม่นาก เธอจึงต่อสู้ ความรุนแรงของอารมณ์ ความหึงหวงถูกแปลงออกมาเป็นการใช้อำนาจ การทำลายล้าง เป็นอิทธิฤทธิ์ที่มาจากอารมณ์ เพื่อที่จะแย่งชิงสามีกลับมา ลักษณะเด่นที่น่าสนใจในจุดนี้คือ คนดูไม่สามารถบอกได้ว่าระหว่างแม่นากกับหมอผี หรือระหว่างแม่นากกับผู้หญิงคนใหม่ ใครเป็นผู้ร้ายกันแน่

ตัวละครแม่นากเป็นตัวเอกในทุกเรื่อง แต่เป็นตัวเอกที่เป็นนางร้าย ยกเว้นใน "แม่นาคศีนซีพ" ที่ตัวเอกคือมารุตขณะที่แม่นากเป็นเพียงผู้ช่วย และในภาพยนตร์แต่ละเรื่องก็มีนางเอกซึ่งเป็นผู้ที่ได้ครอบครองมากในท้ายสุด นั่นคือ ชมมารุต-แม่นาคพระโขนง สร้อย-แม่นาคอาละวาด นวลนภา-แม่นาคศีนซีพ บุญตา-สัตยาญาใจแม่นาคพระโขนง ยกเว้นเรื่อง "นางนาก" ที่ไม่มีนางเอก เพราะผู้สร้างต้องการตัดตัวแปรเรื่องผู้หญิงอีกคนออกไป เหลือเพียงเรื่องราวความรักระหว่างมากกับนากเท่านั้น โดยใส่เรื่องหน้าที่การไปรบของมากเข้ามาแทน เวลาของมากหมดไปกับการรบ เพื่อวัตถุประสงค์ในการตีความเรื่องความรักและการอาละวาดใช้อิทธิฤทธิ์ของแม่นากใหม่ จากความรักที่ถูกแสดงออกมาในรูปของการหึงหวง อิจฉาริษยา เพราะมากมีผู้หญิงคนใหม่ จนทำให้แม่นากต้องออกมาอาละวาด มาเป็นความรักที่ไม่เกี่ยวข้องกับการหึงหวง การใช้อิทธิฤทธิ์เกิดขึ้นเพื่อที่จะได้อยู่กับครอบครัวยุติได้ยาวนานที่สุดเพียงเท่านั้น แต่ถึงแม้ "นางนาก" จะตัดตัวแปรที่จะสร้างความหึงหวงออกไป แต่อารมณ์ของแม่นากก็ยังคงมีอยู่ เป็นอารมณ์ที่เกิดจากอุปสรรคทางสังคม ความแตกต่างระหว่างคนกับผี กฎธรรมชาติ การไม่ยอมรับการอยู่ร่วมกันของคนกับผีในสังคมมนุษย์ ทำให้แม่นากต้องแสดงออกทางอารมณ์ด้วยการทำร้าย และฆ่า

รูปที่ 55 : แบบจำลองความสัมพันธ์ของตัวละครในภาพยนตร์แม่นากพระโขนง

จากการเปรียบเทียบโครงสร้างความสัมพันธ์ของตัวละครในภาพยนตร์ทั้ง 5 เรื่อง พบว่า ภาพยนตร์แม่นาคพระโขนงมีการผูกโครงเรื่องโดยใช้ความสัมพันธ์ของตัวละครอยู่ 2 ลักษณะ (รูปที่ 55) คือแบบ ก ความสัมพันธ์แบบความรักที่มีความหึงหวง โดยมองว่าอารมณ์ของผีกับคนนั้นใกล้เคียงกัน ปัญหาความรักสามเส้าจึงสามารถเกิดขึ้นได้ ด้วยการใส่ตัวละครผู้หญิงเข้ามาอีกหนึ่งคน ความรักที่หนักมีต่อมากเจออุปสรรคอันเกิดจากผู้หญิงคนใหม่ และจากหอมผีที่สนับสนุนคนผู้หญิง เช่นในภาพยนตร์เรื่อง แม่นาคพระโขนง แม่นาคอาละวาด และ สัญญาใจแม่นาคพระโขนง แต่ถึงอย่างไรแม่นากก็ไม่ใช่คน ความหึงหวงจึงถูกแทนที่ด้วยอิทธิฤทธิ์ของผีและการออกรอกอาละวาด ในขณะที่ความสัมพันธ์ของตัวละครใน นางนาก และ แม่นาคคีนซีฟ เป็นความสัมพันธ์ในรูปแบบความรักที่ไม่ปล่อยวาง ยึดมั่นถือมั่น อุปสรรคในความสัมพันธ์ระหว่างแม่นากซึ่งเป็นผี และมากที่เป็นคน เกิดจากธรรมชาติที่ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับผีไม่อาจเกิดขึ้นได้ เป็นความรักที่มากจนเกินไปจนไม่อาจปล่อยวาง ไม่มีบุคคลที่สามเข้ามาเกี่ยวข้อง ทำให้อารมณ์ของแม่นากไม่รุนแรงเท่ากับความสัมพันธ์ในแบบแรก

ความที่แม่นากเป็นผู้หญิง ผู้หญิงมีสองด้านทั้งด้านที่งดงามจากรูปร่างหน้าตา จริตกริยา ความนุ่มนวล และด้านที่น่าเกลียดของอารมณ์ ที่ผันผวนและรุนแรง เช่นเดียวกับผีที่สามารถเป็นได้ทั้งผีสวยและผีน่าเกลียด ผีแม่นากไม่ฆ่าคนในขณะที่อยู่ในรูปของหญิงงาม เพราะความงามเป็นสัญลักษณ์ของความดี ขณะที่รูปร่างน่าเกลียดเป็นสัญลักษณ์ของความชั่วร้าย ทุกครั้งที่แม่นากจะฆ่าใครจึงต้องแปลงไปอยู่ในรูปของผีน่าเกลียดน่ากลัว รูปลักษณะของผีแปรเปลี่ยนไปได้ตามอารมณ์และวัตถุประสงค์ของผี ความคิดนี้ปรากฏอยู่ใน “แม่นาคพระโขนง” และ สัญญาใจแม่นาคพระโขนง ขณะที่ใน “แม่นาคคีนซีฟ” นั้น แม่นาคเป็นผีที่ไม่ได้ฆ่าใครจึงไม่มีการเปลี่ยนรูป และแม่นากใน “นางนาก” ก็ไม่ได้ลงมือฆ่าใครด้วยตนเองเช่นกัน ส่วน “แม่นาคอาละวาด” นั้นผู้สร้างตีความต่างออกไปว่า แม่นากในฉบับนี้เป็นแม่นากที่มีอารมณ์รุนแรงที่สุด ร้ายกาจที่สุด จึงสามารถฆ่าคนทั้ง ๆ ที่ยังคงรูปสวยอยู่

ในภาพยนตร์ 4 เรื่องแรก การฆ่าคนของผีแม่นากจะฆ่าด้วยการบีบคอเท่านั้น อันเป็นเอกลักษณ์ในการฆ่าคนของผีไทย เป็นการฆ่าแบบตรงไปตรงมา เป็นลักษณะของการฆ่าที่มาจากความเชื่อของคนไทยที่มักจะพูดกันจนติดปากว่า “ถ้าไม่เชื่อ เดี่ยวให้ผีหักคอ” ซึ่งโดยความเป็นจริงแล้วเราไม่เคยเห็นว่าผีฆ่าคนโดยการบีบคอ แต่ภาพยนตร์สามารถสร้างภาพที่คนเชื่อให้เป็นจริงได้ ลักษณะของหนังผีไทยมักจะสร้างความน่ากลัวด้วยลักษณะของผีที่น่าเกลียดน่ากลัว จึงหวะการปรากฏตัวแบบฉับพลัน และการหลอกแบบแลบลิ้นปลิ้นตา ซึ่งภาพยนตร์แม่นาคพระโขนงใน 4 เรื่องแรกก็ใช้วิธีตามแนวทางของหนังผีไทยทั่วไปดังกล่าว ในขณะที่ “นางนาก” สร้างความน่ากลัว

ให้กับหนังด้วยการคุมโทนสีของหนัง สร้างบรรยากาศวังเวง ด้วยองค์ประกอบทางศิลปะ ใช้ความคลุมเครือสร้างความน่าหวาดกลัว มากกว่าที่จะให้แม่นากหลอกหลอนอย่างจงใจ

ในภาพยนตร์ทั้ง 5 เรื่อง ถึงแม้ว่าผีจะมีอิทธิฤทธิ์ แต่อิทธิฤทธิ์นั้นก็ยังมีข้อจำกัด เพื่อให้เกิดสมดุลทางธรรมชาติ แต่ข้อจำกัดนั้นก็แตกต่างกันออกไปตามมุมมองของผู้สร้าง เช่น ผีใน “แม่นาคพระโขนง” “แม่นาคอาละวาด” และ “สัญญาใจแม่นาคพระโขนง” สามารถปรากฏตัวได้เฉพาะในเวลากลางคืนซึ่งเป็นเวลาที่คนทั่วไปนอนหลับพักผ่อน ตอนกลางวันที่มีแสงสว่างสามารถเห็นสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างถนัดชัดเจนเป็นเวลาของคน ตอนกลางคืนที่เต็มไปด้วยความคลุมเครือ ความมืด ความวังเวง เป็นเวลาของผี เป็นเวลาของความชั่วร้าย เป็นการแบ่งแยกโดยนัยระหว่างความเป็นอยู่ของคนและผี เป็นการจัดระเบียบการอยู่ร่วมกันในสังคม ขณะที่ผีใน “แม่นาคคีนชุป” และ “นางนาก” มองว่าผีที่มีพลังมากพอสามารถปรากฏตัวในเวลากลางวันได้เช่นเดียวกับมนุษย์ ข้อจำกัดของผียังรวมไปถึงการที่ผีแพ้สายสิญจน์ ข้าวสารเสก และใบหนาด การที่ผีต้องพ่ายแพ้กับอะไรบางอย่างนี้ก็เพื่อไม่ให้มีใครมีอำนาจเหนือจนเกินขอบเขต ขณะที่ผีใน “นางนาก” มีอิทธิฤทธิ์จำกัด ไม่สามารถทำร้ายมนุษย์ได้โดยตรง และอิทธิฤทธิ์มีวันเสื่อมลงตามธรรมชาติ

การอาละวาด การวนเวียนอยู่ของวิญญาณแม่นากเกิดขึ้นจากความเชื่อของสังคมไทย ที่เชื่อว่าความรักความผูกพันของคนขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ ทำให้เมื่อตายไปก็ยังห่วง ยังคงผูกพัน ทำให้คนตายนอนตายตาไม่หลับ และเชื่อกันว่าคนตายที่ยังมีห่วงจะยังไม่ไปไหน จะคอยวนเวียนอยู่ด้วยความห่วงนั้นเป็นพันธนาการ

นอกจากความเชื่อดังกล่าวที่ปรากฏอยู่ในภาพยนตร์ทั้ง 5 เรื่องแล้ว ยังมีความเชื่อในเรื่องของศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้อง เป็นการแสดงความสัมพันธ์ระหว่าง พุทธ ผี และพราหมณ์ ที่ผูกพันกับสังคมไทยมาอย่างยาวนาน ความคิดของผู้สร้างเกี่ยวกับเรื่องนี้ซึ่งปรากฏอยู่ในภาพยนตร์ก็ค่อย ๆ พัฒนาด้วยเช่นกัน ขณะที่ใน “แม่นาคอาละวาด” แม่นาคถูกกำจัดไปโดยหมอผี เป็นเรื่องของไสยศาสตร์ทั้งหมด แต่ในภาพยนตร์เรื่องต่อมา “แม่นาคอาละวาด” หนังแสดงให้เห็นว่าหมอผีและไสยศาสตร์ไม่สามารถกำจัดผีออกไปได้จริง เพียงแค่จำกัดขอบเขตของผี ในที่สุดแม่นากก็หลุดออกมาจากหม้อได้ และหมอผีถูกผีฆ่าตาย เมื่อมาถึง “แม่นาคคีนชุป” แม่นากเริ่มเห็นธรรมตามหลักของพระพุทธศาสนาและยอมไปเกิด เช่นเดียวกับในอีก 2 เรื่องที่ตามมา ที่แสดงให้เห็นว่าหมอผีไม่ใช่ทางออก พุทธศาสนาต่างหากที่เข้ามาแก้ปัญหาให้ตรงจุด ความคิดที่ถูกใส่เข้าไปในเรื่องนี้มีความหนักเบาไม่เท่ากันตามแต่มุมมองของผู้สร้าง

ภาพยนตร์แม่นาคพระโขนงทั้ง 5 เรื่องมีลักษณะเฉพาะของหนังผีไทยในอีกประเด็นหนึ่ง นั่นก็คือ ผีเป็นเรื่องบันเทิง จึงมักจะมีหลากหลายทางอารมณ์ ทั้งน่ากลัว จากความเป็นหนังผี ทั้งเศร้า สะเทือนใจจากความเป็นดราม่า และที่ขาดไม่ได้คือความตลกสนุกสนาน คนไทยมองเรื่องผีว่าเป็นเรื่องบันเทิง ด้วยความเป็นคนพุทธที่ไม่ควรเชื่อเรื่องผีสาง จึงหาทางออกด้วยการทำให้สนุก บันเทิง คนไทยไม่ชอบดูหนังผีที่จริงจัง เคร่งเครียด หนังผีไทยจึงต้องมีฉากที่สร้างความหัวเราะ เพื่อเบรคอารมณ์ความกลัวของหนัง เช่น การใส่ฉากหอมผีปลอม ใน "แม่นาคพระโขนง" หรือการวิ่งหนีผีใน "สัญญาใจแม่นาคพระโขนง" แม้แต่ภาพยนตร์เรื่อง "นางนาก" ที่มีโทนอารมณ์ที่จริงจังก็ยังมีฉากที่สร้างเสียงหัวเราะให้กับคนดู เป็นความตลกที่เกิดจากความกลัวผีของคน การให้นำหนักในแต่ละอารมณ์ในหนังแต่ละเรื่องมีความแตกต่างกัน ใน "แม่นาคพระโขนง" แม้ว่าจะมีครบทุกอารมณ์แต่ความสนุกสนาน เป็นโทนอารมณ์หลักของเรื่อง โดยมีความน่ากลัว และความสะเทือนใจลดหลั่นกันตามลำดับ ในขณะที่ความน่ากลัวจากการออกอาละวาดของแม่นาคคุมหนัง "แม่นาคอาละวาด" ไว้ ส่วน "แม่นาคคืนชีพ" และ "สัญญาใจแม่นาคฯ" ก็ให้ความสำคัญกับความน่ากลัวของผีเช่นกัน แต่อยู่ในระดับที่ต่ำกว่า "แม่นาคอาละวาด" โดยแบ่งไปให้กับความสนุกสนาน และความสะเทือนใจในสัดส่วนที่เท่า ๆ กัน และใน "นางนาก" ผู้สร้างใส่โทนอารมณ์สะเทือนใจให้กับหนังตั้งแต่ต้นจนจบ โดยมีบรรยากาศที่น่ากลัวห่อหุ้มความเศร้านั้นอยู่

แม้ว่าในภาพยนตร์ 4 เรื่องแรกจะให้นำหนักกับ การอาละวาดของแม่นาค และความตลกสนุกสนานในการวิ่งหนีผี มากกว่าเรื่องของความรัก แต่ในท้ายสุดแล้วคนดูก็ได้รับความสะเทือนอารมณ์จากหนังเช่นกัน ตัวร้ายในหนังสามารถแสดงความหึงหวงออกมาได้หลายแบบ ขณะที่ตัวร้ายอย่างแม่นากลือกที่จะอาละวาด หลอกหลอน แต่ถึงกระนั้นตัวร้ายอย่างแม่นากกลับได้รับความสงสาร แม้ว่าจะเป็นหนังผีและแม่นากจะอาละวาดหลอกหลอนและฆ่าคน แต่ความรู้สึกที่คนดูได้รับคือความน่าสงสาร และน่าเห็นใจ แม้ว่าอารมณ์ของหนังจะเริ่มด้วยความน่ากลัว แต่ก็เปลี่ยนไปเป็นสะเทือนใจในที่สุด ความสะเทือนใจที่ได้รับเกิดจากรัก รักแล้วทำให้เศร้า แต่ความสะเทือนใจในแต่ละเรื่องมีระดับที่ไม่เท่ากัน ขึ้นอยู่กับการวางบุคลิกลักษณะของแม่นาก และการให้นำหนักกับเรื่องความรักของหนัง จากภาพยนตร์ทั้ง 5 เรื่อง จะพบว่าความสะเทือนใจที่ได้รับจากการชม "นางนาก" จะมีระดับที่สูงกว่าภาพยนตร์เรื่องอื่น ๆ ขณะที่ความอารมณ์สะเทือนใจใน "แม่นาคอาละวาด" จะมีน้อยที่สุด อันเนื่องมาจากการวางลักษณะตัวแม่นากที่มีความอิจฉาริษยา อารมณ์รุนแรง และร้ายกาจมาก แต่ถึงกระนั้นคนดูก็ยังให้อภัยในตอนท้าย เพราะรู้ว่าที่แม่นากทำไปทั้งหมดก็เพราะรัก

ใน “แม่นาคพระโขนง” “แม่นาคอาละวาด” และ “สัญญาใจแม่นาคพระโขนง” มีลักษณะที่คล้ายกันในหลายส่วน ทั้งในด้านของโครงเรื่องที่ไม่เปลี่ยนแปลง ลักษณะของแม่นาก การให้รหัสของผี ด้วยเสียงหมาหอน ลมพัดแรง ควีน แสงสีน้ำเงิน อิทธิฤทธิ์ ใช้ภาพมุมต่ำแสดงถึงอำนาจและความยิ่งใหญ่ของผี ขณะเดียวกันในการสร้างแต่ละครั้งจะมีการใส่รายละเอียดปลีกย่อยที่แตกต่างกันออกไปเช่น ฉาก ที่เปลี่ยนไป การแต่งกายที่มีรูปแบบ และสีสันทันไม่เหมือนกัน ของประกอบฉาก การใช้มุมกล้อง นักแสดง การตัดต่อ ที่แปลกตา เป็นต้น ขณะที่ “แม่นาคคืนชีพ” ไม่ใช่เรื่องราวจากตำนาน เป็นเรื่องที่ถูกแต่งขึ้นมาใหม่แต่หยิบยืมบางส่วนมาจากตำนาน แต่แม้ว่าเรื่องราวจะเกิดขึ้นในสังคมสมัยใหม่ ไม่มีภาพของแม่นากคลอเคลียตายเป็นผีออกอาละวาดหลอกหลอนชาวบ้าน แต่ก็ยังแก่นเรื่องของความรักอันอมตะและการพยายามของผีที่จะใช้ชีวิตอยู่กับคน การไม่ตัดวางกิเลส เช่นเดียวกับแม่นากในฉบับอื่น ๆ

เทคนิคทางภาพยนตร์ที่ถูกนำมาใช้ในการถ่ายทอดความหมายของผี มีลักษณะคล้าย ๆ เดิมไม่มีการเปลี่ยนแปลงมากนัก ในภาพยนตร์ 4 เรื่องแรก ถึงแม้ยุคสมัยในการสร้างภาพยนตร์จะต่างกันไปกว่า 10 ปี ไม่ว่าจะเป็นการสร้างรหัสของผี ที่มีเสียงหมาหอน ลมพัด ควีน ฟุ้งกระจาย หรือแมวดำ ที่บอกถึงการมาของผี รวมไปถึงการแสดงอิทธิฤทธิ์ของผี ทั้งหายตัว แผลงร่าง เสกข้าวของ หรือเหาะ ที่ยังคงใช้เทคนิคสตีปโมชัน และการถ่ายภาพซ้อน ขณะที่ภาพยนตร์เรื่อง “นางนาก” มีความโดดเด่นทางด้านองค์ประกอบทางศิลปะของภาพยนตร์มากกว่าเรื่องอื่น ๆ ทั้งทางด้านฉาก อุปกรณ์ประกอบฉาก เครื่องแต่งกาย การถ่ายภาพ โทนแสงและสี ที่ช่วยสร้างอารมณ์ให้กับหนัง รวมไปถึงการให้ความสำคัญกับเพลงประกอบภาพยนตร์ที่ผสมกลมกลืนไปกับอารมณ์ของหนังได้อย่างงดงาม นุ่มนวล